

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Katedra studií občanské společnosti

Bc. Aneta Ježová

**Dobrovolnictví mládeže ve věku 20 – 24 let -
zkušenosti, vnímání, role rodiny a vrstevníků
v dobrovolnictví**

Diplomová práce

Vedoucí práce: **Mgr. Tereza Pospíšilová, M. A., Ph.D.**

Praha 2013

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu. Současně dávám svolení k tomu, aby tato práce byla zpřístupněna v příslušné knihovně UK a prostřednictvím elektronické databáze vysokoškolských kvalifikačních prací v repozitáři Univerzity Karlovy a používána ke studijním účelům v souladu s autorským právem.

V Praze dne 4. ledna 2013

Bc. Aneta Ježová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí své diplomové práce, Mgr. Tereze Pospíšilové, M. A., Ph. D. za přínosné a věcné komentáře a podnětnou zpětnou vazbu při vedení této práce.

Také bych ráda poděkovala dobrovolníkům, kteří se účastnili fokusních skupin. Díky jejich ochotě a otevřenosti jsem mohla získat podklady pro tuto práci.

ABSTRAKT

Dobrovolnictví je stále velice aktuálním tématem v zahraničí i v České republice. Je nezbytnou součástí fungující občanské společnosti. Aktivity spojené s dobrovolnictvím je žádoucí podporovat a věnovat jim pozornost.

Tato práce se zabývá dobrovolnictvím mladých lidí ve věku od 20 do 24 let. Zkoumá vliv rodiny a vrstevníků na dobrovolnictví mládeže, zjišťuje jaké je vnímání dobrovolnictví a jaký význam má jejich činnost pro dobrovolníky. Existují rozdíly mezi oblastí vzájemně prospěšnou a obecně prospěšnou? Dále se zabývá zkušenostmi s dobrovolnictvím této věkové skupiny a důvody volby formy dobrovolnické činnosti.

V této práci byl proveden kvalitativní výzkum metodou fokusních skupin a analýza dokumentů.

Klíčová slova

dobrovolnictví, dobrovolník, mládež, mladí lidé, rodina, vrstevníci, nezisková organizace, vzájemně prospěšná oblast dobrovolnictví, obecně prospěšná oblast dobrovolnictví

ABSTRACT

Volunteering is a really actual issue in abroad and in the Czech republic, too. It is a necessary part of good working civic society. Activities connected with volunteering is desirable to support and pay attention to them.

This thesis handles the topic of young people in the age between 20 and 24 and volunteering. It tries to explore the role of family and peers in young peoples' volunteering. Its aim is to describe the perception of volunteering and the importance/sens for young volunteers. Is there a difference between the welfare and mutual field of

volunteering? Also it handles the experiences and reasons for choices of type of concrete volunteering activity.

There has been a qualitative research conducted within this thesis. The method of focus group and document analysis were used for it.

Key words

volunteering, volunteer, youth, young people, family, peers, non-profit organization, mutual field of volunteering, welfare field of volunteering

Obsah

1	Úvod.....	8
2	Teoretické zakotvení	11
2.1	Pojem dobrovolnictví	11
2.2	Definice dobrovolnictví.....	17
2.2.1	Pojem dobrovolnictví v České republice – Zákon č. 198/2002 Sb., o dobrovolnické službě.....	17
2.2.2	Pojem dobrovolnictví v EU	19
2.2.3	Dobrovolnictví v této práci.....	20
2.3	Náhled do historie dobrovolnictví.....	21
2.3.1	Dobrovolnictví ve světě.....	21
2.3.2	Vývoj dobrovolnictví v České republice	23
2.3.3	Dobrovolnictví v České republice dnes.....	26
2.4	Dělení dobrovolnictví (oblasti, formy dobrovolnické činnosti)	32
2.5	Dobrovolnictví a životní cyklus	40
2.5.1	Socializace a přejímání rolí v dobrovolnické činnosti mládeže	42
2.5.2	Přenos statutu v dobrovolnické činnosti mládeže	46
2.5.3	Vrstevníci a dobrovolnictví mládeže	48
2.5.4	Shrnutí	49
3	Empirická část.....	51

3.1	Výběr vzorku	52
3.2	Metoda sběru dat.....	55
3.2.1	Fokusní skupiny	55
3.2.2	Scénář fokusních skupin.....	56
3.2.3	Analýza dokumentů	61
3.3	Metoda analýzy dat	62
3.4	Etika výzkumu	64
4	Výsledky výzkumu.....	66
5	Závěry výzkumu	96
5.1	Vliv rodičů a rodiny na dobrovolnictví mládeže	96
5.2	Vliv vrstevníků na dobrovolnictví mládeže.....	98
5.3	Vnímání dobrovolnictví mládeží ve věku od 20 do 24 let, význam činnosti pro dobrovolníky, rozdíl mezi vzájemně a obecně prospěšnými dobrovolníky.....	100
5.4	Zkušenost mládeže ve věku 20 – 24 let s dobrovolnictvím.....	103
5.5	Důvody volby formy dobrovolnictví.....	104
6	Závěr.....	106
7	Seznam použitých zdrojů:	107
8	Seznam obrázků, tabulek a grafů:	111
9	Medailon autorky	113
10	Projekt diplomové práce	114

1 Úvod

Dobrovolnictví je stále velice aktuálním a řešeným tématem v zahraničí i v České republice. Je nezbytnou součástí fungující občanské společnosti. Aktivity spojené s dobrovolnictvím je žádoucí podporovat a věnovat jim pozornost. V rámci OSN byl jednak rok 2001 vyhlášen Rokem dobrovolnictví a následně v roce 2009 rada EU přijala rozhodnutí, kterým se rok 2011 stal „Evropským rokem dobrovolných činností na podporu aktivního občanství“. EU stanovila několik cílů, které zjednodušeně popsala takto, jednak se týká snahy vytvořit prostředí příznivé pro dobrovolnictví, zlepšit kvalitu dobrovolnických aktivit, kladla také důraz na uznávání a oceňování a dobrovolnictví a v neposlední řadě také na zvýšení povědomí o hodnotě a významu této aktivity (www.dobrovolnik.cz/evropsky-rok-dobrovolnictvi-2011). Tyto dvě výše uvedené události a kroky jsou jedním z důkazů významnosti dobrovolnictví pro celou společnost.

Na úrovni ČR se výzkumem dobrovolnictví zabývá Národní institut dětí a mládeže (NIDM), jedná se odborné zařízení Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT). V rámci NIDM je zřízeno i Národní informační centrum pro mládež (NICM) a Česká národní agentura Mládež pověřena implementací evropského vzdělávacího programu Mládež v akci v ČR (<http://www.nidm.cz/o-nidm>). NIDM disponuje Národním registrem výzkumů o dětech a mládeži.

Na úrovni EU funguje informační platforma Eurodesk shromažďující informace nejen o EU, ale o i možnostech studia, práce, stáží, dobrovolnictví aj. v zahraničí. Taktéž informuje o evropských programech pro mládež. V rámci EU funguje tzv. Evropská dobrovolná služba, která umožňuje účast ve skupinových nebo individuálních dobrovolnických programech v rámci zemí EU a také v zemích partnerských. Její zaměření je velice rozsáhlé a délka se pohybuje od 2 do 12 měsíců. Dobrovolnictví je tedy podporováno jak na úrovni ČR, tak na úrovni EU.

Fenomén dobrovolnictví je tématem velmi obsáhlým a věnuje se mu spousta autorů například Pospíšilová, Frič (2010), Frič, Angelovská, Goulli (2009), Tošner, Sozanská (2002), Musick, Wilson (2008), Law Shek (2009) a jiní. Lze ho sledovat z mnoha perspektiv. Důkazem šíře tohoto tématu je také neexistence jednotné definice pojmu dobrovolnictví. Na dobrovolnictví lze nahlížet z mnoha úhlů pohledu.

Já jsem se ve své práci zaměřila na dobrovolnictví mládeže, která tvoří početnou skupinu v oblasti dobrovolnické činnosti, konkrétně jsem sledovala dobrovolnictví mládeže ve věku 20 – 24 let. Dle výzkumu Pospíšilové a Friče (Frič, Pospíšilová a kol., 2010) se 32% mládeže ve věku od 15 do 24 let, tzn. každý třetí z této věkové skupiny, věnuje formální dobrovolnické činnosti. Věkové skupiny jsou v oblasti formálního dobrovolnictví v ČR dle tohoto výzkumu zastoupeny rovnoměrně. Avšak míru dobrovolnické činnosti ovlivňuje dle Pospíšilové a Friče vyšší dosažené vzdělání. Mezi středoškolsky a především vysokoškolsky vzdělanými lidmi je dobrovolnictví častější. Zkoumanou skupinou pro tuto práci byly mladí lidé ve věku 20 – 24 let studující vysokou školu. Skupinu a zdůvodnění jejího výběru specifikuji blíže v kapitole 3.

Ve druhé, teoretické části, jsem vymezila pojem dobrovolnictví jak obecně, tak pro svou práci, poskytla jsem letmý náhled jeho vývoj v ČR i ve světě a dále se zaměřila specificky na skupinu mladých lidí zabývajících se dobrovolnictvím s ohledem na dosavadní výzkumy sledujícími tuto skupinu.

Třetí část mé práce se věnuje zkoumané skupině a výběru vzorku. Dále zde představuji metody výzkumu, kterými jsou fokusní skupiny a analýza dokumentů, a samotný výzkum včetně scénáře fokusních skupin.

Ve čtvrté části je předmětem již samotný výzkum, jeho výsledky zpracované do dílčích výstupů. Zajímalo mě, jak dobrovolníci v této věkové skupině vnímají svou činnost, jakou roli v jejich aktivitě hraje rodina a také vrstevníci. Liší se vnímání a význam mezi dobrovolníky obecně prospěšné a vzájemně prospěšné oblasti? Zároveň jsem

zjišťovala, jakou formou dobrovolnické činnosti se zabývají. Sledovala jsem dobrovolnictví organizované, tzn. zaštitěné nějakou organizací. Neorganizovanou formu této činnosti jsem ponechala stranou.

Ve své práci jsem postihla jak oblast obecně prospěšnou, tak vzájemně prospěšnou, snažila jsem se zjistit, zda mezi těmito dvěma skupinami existují rozdíly ve vnímání a významu dobrovolnictví, vlivu rodiny nebo vrstevníků. Dle Friče a Pospíšilové (Frič, Pospíšilová a kol., 2010) existují dva typy ideálních dobrovolníků, dobrovolník „pohodář“ a dobrovolník „obětavec, kteří se od sebe liší typem motivace ke své činnosti. „Výskyt obětavců je typický pro církevní organizace, politiku a oblasti welfare služeb, zatímco „pohodáři“ mají jasnou převahu ve volnočasových oblastech“ (Frič, Pospíšilová a kol., 2010: 120). Blíže oba typy popíšu v kapitole 3. Výzkumné otázky spolu s podotázkami byly stanoveny následovně:

- 1) Jakou roli hrají rodiče a rodina v dobrovolnictví mládeže?*
- 2) Jakou roli v dobrovolnictví mládeže hraje vliv vrstevníků?*
- 3) Jak mládež ve věku od 20 do 24 let vnímá dobrovolnictví, jaký má pro dobrovolníky jejich činnost význam? Jak se význam liší mezi vzájemně a obecně prospěšnými dobrovolníky?*

Podotázky:

- 4) Jaké jsou zkušenosti mládeže ve věku od 20 do 24 let s dobrovolnictvím?*
- 5) Jaké byly důvody volby formy dobrovolnictví pro respondenta?*

Cílem této práce je zjistit odpovědi na stanovené otázky, tedy jaký vliv má rodina a vrstevníci na dobrovolnictví mladého člověka, jak sami dobrovolníci svou činnost vnímají, co pro ně znamená. Existuje rozdíl mezi dobrovolníky působícími v oblasti vzájemně prospěšného dobrovolnictví a obecně prospěšného?

Pátá část shrnuje závěry výzkumu, přičemž navazuje na dílčí vyhodnocení uvedené v předchozí, čtvrté části, této práce. Odpovídá na stanovené výzkumné otázky.

2 Teoretické zakotvení

2.1 Pojem dobrovolnictví

Dobrovolnictví je pojem velice široký, každý si pod ním může představit něco jiného. Ve svém okolí se setkáváme s různými názory a postoji k tomuto pojmu a samotné činnosti. Od pejorativního, posměšného přístupu až po obdiv k této aktivitě. Důvody pro různé vnímání dobrovolnictví jsou také různé, jedním může být například neznalost, jiným nezájem. Toto jsou povětšinou důvody vedoucí k negativnímu postoji. Vlastní zkušenost nebo zkušenost zprostředkována skrze osobu blízkou může mít opačný efekt, dokonce nás může k dobrovolnictví přimět.

Ať už se jedná o pomoc matce s kočárem do schodů, nebo návštěvy dětí na onkologickém oddělení nemocnice, pořád se pohybujeme v mezích dobrovolnické činnosti. Široce vymezené hranice tohoto fenoménu jsou dané jeho rozmanitostí a početností jeho podob. Často se dobrovolnictvím zabýváme, aniž bychom si to uvědomovali a často by se dalo diskutovat o tom, co je a není dobrovolnictví. Z tohoto důvodu je nezbytné alespoň nějakým způsobem množství těchto aktivit ukotvit. Je třeba jednotlivé činnosti rozdělit dle jejich typu, vymežit pro ně podmínky, za kterých je lze provádět, právně dobrovolnictví zasadit, určit, kdo může být dobrovolníkem apod. Tato kapitola se zaměří na vymezení pojmu dobrovolnictví tak, jak je chápáno v této práci.

Jak je již uvedeno výše jedná se o velice široký pojem, záleží tedy na úhlu pohledu a aktivitách, kterými se konkrétní dobrovolnická činnost zabývá. Jediná definice tedy neexistuje. Je třeba se proto podívat, co všechny z definic spojuje, vybrat společné charakteristiky pro tuto činnost. Dle Dekkera a Halmana (Dekker, Halman, 2003) je možné nalézt 4 společné prvky, kterými jsou: dobrovolnictví je neplacené, dobrovolnictví je nepovinné a za třetí, dobrovolnictví je konané ve prospěch druhých. Čtvrtým znakem,

který dobrovolnictví vymezené touto prací definuje je jeho organizovanost, tzn. je zaštitěno nějakou organizací, Dekker a Halman (Dekker, Halman, 2003) považují tento znak za méně častý.

První znakem společným nejrůznějším definicím je „bezplatnost“ dobrovolnictví. Dobrovolnická činnost je vykonávána bez nároku na finanční odměnu. Tato skutečnost ale neznamená, že jiné odměňování dobrovolníků není možné, i z tohoto důvodu uvádím slovo finanční. Ba naopak odměňování dobrovolníků je pro jejich činnost velice důležité.

Odměnit lze nejrůznějšími způsoby. Jako odměnu je možné chápat například všeobecné společenské uznání dobrovolnické činnosti, které v české společnosti není stále zcela zaběhnuté. Příkladem může být dobrovolnická cena Křesadlo udělovaná Hestií, o. s.. „Cílem udělování ceny Křesadlo je ocenit dobrovolníky, zviditelnit dobrovolnictví, neziskový sektor a vzbudit v lidech zájem o dobrovolnou činnost i respekt k těm, kteří ji vykonávají“ (<http://www.hest.cz/hestia/dobrovolnicka-cena-kresadlo/>). Domnívám se, že právě tato forma odměny je tou nejdůležitější, pro dobrovolníky je velmi důležité cítit zpětnou vazbu v podobě uznání jejich počínání. Jak vyplynulo i z mého výzkumu, ono ocenění bylo pro většinu z nich právě jedním z nejsilnějších motivů. Odměny ve formě úhrady nákladů jako je např. stravné nebo cestovné jsou běžné, často dostávají dobrovolníci různé menší dárky.

Další společným znakem je svobodná volba. Dobrovolnictví je ze své podstaty nepovinné, nenucené. Dobrovolník se ke své činnosti rozhodne zcela svévolně a svobodně. Motivů je celá řada, může cítit určitý druh pomoci jako svou občanskou povinnost, jindy může nalézt v konkrétní činnosti zalíbení, proto se rozhodne ji vykonávat v rámci dobrovolnické činnosti. Dobrovolnická činnost může být také jistým druhem odpočinku, odpoutáním se od každodenních povinností. Jak uvádí Frič a Pospíšilová, lze diskutovat o dobrovolnosti v případě praxí studentů, dobrovolnické činnosti organizované zaměstnavatelem v rámci společenské odpovědnosti firem aj. (Frič, Pospíšilová a kol., 2010). Zcela jiný rozměr získává dobrovolnická práce v komunistických režimech, kde se

stává „povinností“. Obecně lze říci, že tento prvek dobrovolnické činnosti je nejrozporuplnější a lze ho nejhůře uchopit a určit tak hranice svévolnosti v počinání a jistého druhu donucení, i v případě morální odpovědnosti lze tuto charakteristiku určitým způsobem zpochybnit.

Třetím spojujícím prvkem dle autorů Dekkera a Halmana (Dekker, Halman, 2003) je prospěšnost pro druhé. Hovoří tedy o prospěšnosti pro druhé, mimo vlastní rodinu. Do této sféry patří jednak oblast veřejné prospěšnosti dobrovolnictví. Jedná se o aktivity, které mají všeobecně pozitivní dopad na společnost jako je např. péče o zdravotně postižené osoby, sociálně slabé, o děti, o životní prostředí apod. Druhou oblastí, kdy je splněno kritérium prospěšnosti pro druhé, tedy působnost mimo vlastní rodinu, je sféra činností, které pokrývají nejširší škálu v dobrovolnictví, tedy oblast sportu, zájmových aktivit, oblast kultury a náboženství.

Čtvrtým znakem, který je vhodné zařadit vzhledem k zaměření této práce, a o němž se Dekker a Halman (Dekker, Halman, 2003) zmiňují jako o méně častém, je organizovanost nebo formálnost dobrovolnické činnosti. Dobrovolnictví je organizováno konkrétní organizací, v níž dobrovolníci působí. Práce se nezabývá činností konanou v rámci sousedské výpomoci, zaměřuje se na ty činnosti, které jsou formálně zaštitěny nejrůznějšími spolky, kluby, sdruženími a dalšími, tj. organizacemi.

Obr. 2. 1. 1 4 charakteristiky dobrovolnictví dle Dekkera a Halmana

4 charakteristiky dobrovolnictví dle Dekkera a Halmana

- **dobrovolnictví je neplacené**
- **dobrovolnictví je nepovinné**
- **dobrovolnictví je konané ve prospěch druhých**
- **dobrovolnictví je organizované**

Zdroj: [Dekker, Halman, 2003]

Pro další ukotvení dobrovolnictví v této práci je vhodné vysvětlit rozdíl mezi formálním a neformálním dobrovolnictvím. Většina výzkumů a odborné literatury se zabývá prvním jmenovaným, tedy formálním dobrovolnictvím. Jak již bylo uvedeno výše, jedná se právě o ty činnosti organizované v nějakých strukturách. Práce se bude zabývat formální dobrovolnickou činností.

Neformální dobrovolnictví je hůře uchopitelné, jeho hranice jsou obtížněji stanovitelné, většina definic ho popisuje jako negaci dobrovolnictví formálního, tj. „trvajících, neplacených služeb, které jednotlivci poskytují mimo formální strukturu“ (Finkelstein, Brannick, 2007 in Frič, Pospíšilová a kol., 2010: 11) a přidávají, že tyto aktivity jsou uskutečňovány mimo vlastní domácnost (Finkelstein, Brannick, 2007 in Frič, Pospíšilová a kol., 2010: 11). Neformální dobrovolnictví je vykonáváno mimo formální strukturu. Autoři definice z této oblasti vyjímají pomoc v rámci rodiny, kde vidí aspekt určité povinnosti, reciprocity, nepovažují ji tedy za zcela dobrovolnou činnost konanou z vlastního popudu. Nelze ale zpochybnit význam této formy dobrovolnické činnosti, i tato oblast je pro společnost velice důležitá a nepostradatelná, výzkumy se proto zaměřují i na tuto sféru. Dle Pospíšilové a Friče (Frič, Pospíšilová a kol., 2010) se v České republice věnuje 38 % občanů neformálnímu dobrovolnictví.

Dobrovolnictví a organizace lze také rozdělit dle prospěšnosti. Tato práce se ale zabývá oběma oblastmi dobrovolnické činnosti, proto je třeba definovat jak obecně prospěšné dobrovolnické organizace, tak tzv. vzájemně prospěšné organizace.

Veřejně prospěšné organizace jsou takové, které podporují veřejný zájem, považují se za společnosti všeobecně prospěšné, jsou vykonávány ve prospěch třetích osob. Charakterizují je takové činnosti, jež je možno chápat jako globálně přínosné. Všeobecně lze do této kategorie zařadit organizace občanské společnosti pečující o zdravotně postižené, osoby bez přístřeší, sociálně slabé, děti bez rodiny, osoby přicházející z výkonu trestu odnětí svobody, hájící lidská práva, zabývající se ochranou životního prostředí nebo humanitární organizace a mnohé další. Z hlediska právního vymezení se jedná převážně o

nadace a nadační fondy, obecně prospěšné společnosti, účelová zařízení církví a občanská sdružení zabývající se činnostmi popsány výše (Frič, Bútor, 2005 in Skovajsa a kol., 2010).

Vzájemně prospěšné organizace přináší prospěch především svým členům, nepodporují obecně veřejný zájem. Jedná se především o takové organizace, které se zabývají volnočasovými aktivitami. Do této skupiny patří sportovní kluby a spolky, zájmové spolky, odbory, družstva. Pro získání výhod je zapotřebí stát se členem. Dobrovolníci v takových organizacích působí například jako vedoucí skautského oddílu, sportovního klubu, mohou vyučovat nejrůznější dovednosti, vést dětské tábory, pořádat workshopy a jiné vzdělávací aktivity (Frič, Bútor, 2005 in Skovajsa a kol., 2010). Činností spadajících do této kategorie je skutečně velké množství. Vzájemně prospěšné dobrovolnictví je v historii české společnosti velice významně spojeno například s tělocvičným spolkem Sokol působícím až do současnosti (Skovajsa a kol., 2010).

Je třeba si ještě představit několik definic dobrovolnictví a dobrovolníka. Jak již bylo několikrát zmíněno, definic existuje velké množství. Nelze nalézt jednu, která by byla považována za univerzální, a dle odborníků zabývajících se tématem dobrovolnictví, obsahovala všechny aspekty dobrovolnické činnosti. Všechny se však ve své podstatě shodnou na několika společných charakteristikách, které nejrůznější druhy dobrovolnické práce spojuje. Ráda bych z tohoto důvodu uvedla některé z nich s ohledem na zaměření této práce, používat budu 4 kritéria Dekkera a Halmana (Dekker, Halman, 2003) jako pojítka nebo společné prvky různých definic.

„Dobrovolnictví je forma pomoci člověka člověku, poskytovaná obvykle v rámci určité struktury, organizace. Dobře fungující dobrovolná pomoc je velkým přínosem pro nejrůznější typy sociálních, zdravotních, školských a výchovných, ekologických i kulturních organizací, ale je i zdrojem zkušeností a zážitků pro dobrovolníky samé“ (Tošner, Sozanská, 2002: 150). Tato definice popisuje formální neboli organizované dobrovolnictví, zabývá se činnostmi, které mohou být vykonávány v rámci dobrovolnické

činnosti. Nezabývá se tedy neformální sférou ani nerozlišuje obecně a vzájemně prospěšné dobrovolnictví. Nezdůrazňuje aspekt svobodné vůle v dobrovolnictví, nehovoří o bezplatnosti. Z hlediska Dekkerovi a Halmanovi (Dekker, Halman, 2003) „typologie“ splňuje pouze jednu z charakteristik, a to organizovanost. Lze ji hodnotit jako dosti obecnou. Formulace „dobrovolnictví je forma pomoci člověka člověku“ je nepřesnou a mohla by být zavádějící například v případě aktivit spojených s ochranou životního prostředí, kde se primárně o pomoc člověka člověku nejedná, dopad na člověka je zde druhotný.

Tošner a Sozanská definují dobrovolníka takto: „Dobrovolník je člověk, který bez nároku na finanční odměnu poskytuje svůj čas, svoji energii, vědomosti a dovednosti ve prospěch ostatních lidí či společnosti“ (Tošner, Sozanská, 2002: 35). V této definici již zaznívá aspekt bezplatnosti dobrovolnické práce a aspekt obecné prospěšnosti. Chybí zde zmínka o svobodném rozhodnutí k tomuto počínu a organizovanosti dobrovolnické práce.

„Dobrovolník je člověk, který se ze své vůle rozhodne věnovat čas, znalosti a zkušenosti potřebným lidem nebo činnostem bez nároku na odměnu“ (<http://www.adra.cz/projekty/projekty-v-cr/dobrovolnictvi-kamerou/dobrovolnictvi>).

V této definici dobrovolníka můžeme spatřit tři aspekty, které Dekker a Halman (Dekker, Halman, 2003) pokládají za společné, obsahuje prvek svobodné vůle, obecné prospěšnosti a bezplatnosti pomoci. Definici Adry, o. s. přidávám z toho důvodu, že se jedná o významnou dobrovolnickou organizaci a taktéž vyhovuje charakteristikám Dekkera a Halmana (Dekker, Halman, 2003).

Závěrem přikládám citát z poselství generálního tajemníka OSN Koffiho Annana k zahájení Mezinárodního roku dobrovolníků – 2001, který na svých webových stránkách uvádí Hestia, o.s.. „Dobrovolníci jsou odvážní lidé a jsou ochotni se za něco postavit. Jsou ochotni zasvětit své ruce, svou mysl a především svá srdce službě ostatním. Tím přinášejí lidem naději a dodávají jim sílu k překonávání jejich slabostí. Odměnou za to jim je vědomí, že jejich činnost má skutečný význam. Jejich odvaha a odhodlání by měly být pro

nás pro všechny inspirací k činům“ (<http://www.hest.cz/hestia/dobrovolnicka-cena-kresadlo/>). V tomto případě nemá smysl hodnotit citát z pohledu Dekkera a Halmana (Dekker, Halman, 2003), přesto jsou v něm přítomny aspekty vnímané jako charakteristické pro dobrovolnickou činnost, navíc Koffi Annan velmi výstižně zdůrazňuje přidanou hodnotu dobrovolnických aktivit jako je odvaha, sebeobětování se a odhodlání.

2.2 Definice dobrovolnictví

2.2.1 Pojem dobrovolnictví v České republice – Zákon č. 198/2002 Sb., o dobrovolnické službě

Dobrovolnictví je v České republice upraveno samostatným zákonem, tj. Zákonem o dobrovolnické službě (Zákon č. 198/2002 Sb.) Tímto zákonem jsou upraveny podmínky, za kterých je státem podporována vykonávaná dobrovolnická služba v České republice. Tento zákon ovšem upravuje pouze formální dobrovolnictví.

Formální dobrovolnictví je definováno jako pomoc, která se netýká uspokojování vlastních osobních zájmů nebo taková činnost, která je vykonávána v rámci podnikatelské či jiné výdělečné činnosti. Jedná se tedy o pomoc osobám zdravotně postiženým, sociálně vyloučeným, nezaměstnaným, příslušníkům národnostních menšin, osobám po výkonu trestu odnětím svobody, osobám drogově závislým, pomoc při péči o děti, mládež i rodiny ve volnočasových aktivitách aj. (Zákon 198/2002). Dalším druhem dobrovolnické činnosti upravené tímto zákonem je skupina činností spojených s pomocí při ochraně a udržování životního prostředí. Do této skupiny činností můžeme zahrnout například pomoc při ekologických a humanitárních katastrofách a další. Lze sem zahrnout také činnosti spojené s ochrannou a zachováním kulturního dědictví, pořádání sbírek a charitativních akcí. Třetí, poslední, skupinou jsou činnosti směřující vně státu, tzn. zapojení se do rozvojových programů a projektů mezinárodních organizací.

Zákon č. 198/2002 Sb. neupravuje tzv. neformální dobrovolnictví. Jedná se také o pomoc druhým bez nároku na finanční odměnu. Takovéto činnosti provází každodenní

život většiny z nás. Takováto dobrovolnická činnost se také koná z naší vlastní vůle, ale zásadní rozdíl spočívá v tom, že je neorganizovaná, tedy není vykonávána pod žádnou organizací, ale zcela svévolně.

Dobrovolníkem může být fyzická osoba starší 15- ti let, pokud se rozhodne vykonávat dobrovolnickou službu na území ČR. Jestliže se rozhodne pro výkon dobrovolnické služby v zahraničí, je kritériem pro výkon dosažení 18. roku věku. Každá organizace musí s dobrovolníkem uzavřít smlouvu o výkonu dobrovolnické služby týkající se činnosti jmenované v zákoně. Nestátní neziskové organizace musí pro svou činnost získat akreditaci udělovanou Ministerstvem vnitra ČR, kterou získají na základě žádosti.

Obsah smlouvy o výkonu dobrovolnické služby se liší dle typu činnosti. Musí však vždy obsahovat jméno, příjmení, rodné číslo nebo, není-li přiděleno, datum narození, místo trvalého pobytu dobrovolníka a název a sídlo organizace. Organizace může po dobrovolníkovi požadovat například výpis z Rejstříku trestů, který nesmí být starší více než 3 měsíce, potvrzení o zdravotní způsobilosti a zdravotním stavu od lékaře (taktéž ne starší více než 3 měsíce), tyto požadavky se odvíjí od povahy dobrovolnické služby. Součástí smlouvy mohou být také různé úpravy o náhradě výdajů spojených se službou (např. při vysílání dobrovolníka do zahraničí v rámci programu dobrovolné činnosti), poučení o možných zdravotních rizicích jako je prevence infekčních onemocnění, pravidlech chování, úprava pracovní doby, výměr přiděleného kapesného aj.

Jediný zákon o dobrovolnické službě popisuje prostředí, v němž může být dobrovolnická služba vykonávána, definice dobrovolnictví jako pojmu se věnují spíše jeho účelu a vytyčují dobrovolnictví obecně jako specifickou službu. Takových definic a koncepcí existuje široká škála, což je dáno také šíří tohoto fenoménu. Není zcela snadné postihnout dobrovolnickou činnost ve všech jejích aspektech. Organizace a instituce zabývající se touto činností se různí, je možno nalézt několik dimenzí, které dobrovolnictví pokrývá. Záleží také na druhu a zaměření organizace či instituce definující tento pojem,

v jednotlivých definicích je často patrná konkrétní činnost dané organizace, jádro početných definic je ale přesto vždy shodné.

2.2.2 Pojem dobrovolnictví v EU

Pro tuto práci je také vhodné vymezit si stručně pojem dobrovolnictví a organizace zabývající se dobrovolnickou činností v rámci EU. Mnohé dobrovolnické činnosti navazují na Evropský rok dobrovolnictví 2011.

Organizací na mezinárodní úrovni zabývajících se dobrovolnickou činností je Evropské fórum mládeže. Evropské fórum mládeže (European Youth Forum Jeunesse – YFJ) bylo založeno v roce 1996 národními radami mládeže a mezinárodními nevládními organizacemi mládeže. Tato organizace se snaží o prezentaci zájmů mládeže prostřednictvím Fóra mládeže EU (YFEU), podporovat občanskou společnost prostřednictvím aktivního zapojení mládeže. Evropské fórum mládeže je založeno na bázi dobrovolníků a hodnotách lidsko-právních a demokratických.

Dalším důležitým činitelem na mezinárodní úrovni je Evropské centrum dobrovolníků - CEV European Volunteer Centre, které v roce 2012 slaví 20 let podpory dobrovolnictví v Evropě. Evropské centrum dobrovolníků je sítí téměř 100 národních, regionálních a místních dobrovolnických center v Evropě. CEV představuje spojovací článek mezi infrastrukturou dobrovolnických organizací a politikou, dobrovolnictví je pro tuto organizaci nástrojem aktivního občanství v Evropě. Dle CEV je dobrovolnická činnost velice široký pojem, zahrnout do ní lze jak neformální podobu, tak i organizovanou pomoc. CEV se snaží ve spolupráci s dalšími evropskými sítěmi, které se dobrovolnictvím zabývají, prosazovat tento fenomén ve společnosti prostřednictvím uplynulého Evropského roku dobrovolnictví 2011 (<http://www.cev.be/>). Za tímto účelem byl vytvořen dokument Policy Agenda for Volunteering in Europe. (P. A. V. E.). Dobrovolnictví je zde vymezeno jako činnost, která má hodnotu a důležitost jako jeden z nejviditelnějších výrazů podporujících solidaritu a usnadňující sociální začleňování, budující sociální kapitál a utvářející společnost. Dobrovolnictví přispívá k vývoji fungující občanské společnosti, jež

může nabídnout kreativní a inovativní řešení běžných problémů a přispět k ekonomickému růstu a jako takové si zaslouhuje zvláštní a cílené zacházení z hlediska ekonomického i sociálního

kapitálu¹ (http://www.eyv2011.eu/images/stories/pdf/EYV2011Alliance_PAVE_copyfriendly.pdf).

Také Evropská komise dobrovolnictví široce podporuje, snaží se o lepší uznávání této činnosti. V návaznosti na Evropský rok dobrovolnictví 2011 plánuje zřídit Evropský dobrovolnický sbor humanitární pomoci a vytvoření „evropského pasu dovedností“, který má zajistit větší míru uznání dovedností získaných prostřednictvím dobrovolnické činnosti, bude do něho možno zapisovat konkrétní dovednosti. Vycházet má z již existujícího Europassu (http://ec.europa.eu/ceskarepublika/press/press_releases/11_1050_cs.htm). Doposud ale další informace o tomto záměru nevyvstaly.

Definice dobrovolnické z činnosti z pohledu organizací EU příliš nenajdeme. Jedná se většinou o „odstavce“ popisující dobrovolnickou činnost v jejím kontextu, EU se dobrovolnickou činností dívá v jejím kontextu. V tomto ohledu spojuje český rámec, zákon o dobrovolnické službě definuje pole působnosti dobrovolnictví, opomíjí však neformální stránku tohoto fenoménu. Oproti tomu definice stanovené jednotlivými organizacemi v ČR se zaměřují na jádro činnosti, postrádají však onen kontextuální aspekt a právní zakotvení uvedená v zákonu č.198/2002 Sb.

2.2.3 Dobrovolnictví v této práci

Je třeba pojem dobrovolnictví vymezit i v souvislosti s touto prací. Jak chápe tato práce pojem dobrovolnictví? Jak již bylo uvedeno výše, jsou definice dobrovolnictví velice

¹ Překlad autorka: V originále: „Volunteering has a value and importance as one of the most visible expressions of solidarity promoting and facilitating social inclusion, building social capital and producing a transformative effect on society. Volunteering contributes to the development of a thriving civil society which can offer creative and innovative solutions to common challenges and contributes to economic growth and as such deserves specific and targeted measurement in terms of both economic and social capital“.

obecné a široké, lze je proto použít univerzálně, ale zároveň je třeba ji specifikovat dle konkrétní činnosti.

Pro tuto práci je možné použít čtyři charakteristiky Dekkera a Halmana, které říkají, že dobrovolnická činnost je činností neplacenou, založenou na svobodné vůli a organizovanou (Dekker, Halman, 2003).

Tato práce se zabývá dobrovolnictvím formálním, tedy organizovaným. Dobrovolník tedy působí v nějaké organizaci. Z hlediska prospěšnosti, popisuje vedle obecně prospěšných také vzájemně prospěšné dobrovolnické aktivity. Dobrovolníci, o kterých práce pojednává, vykonávají svou dobrovolnickou činnost pro oba typy organizací, tj. pro ty, které jsou definované jako obecně, nebo vzájemně prospěšné.

Ve své práci používám zároveň termín dobrovolnická činnost, a to s ohledem na názor panující mezi odborníky zabývající se dobrovolnictvím (Tošner, Sozanská, 2002). Slovo práce z jejich pohledu není zcela správné a přesné, jelikož vyvolává dojem, že by měla být taková činnost finančně odměněna, což z podstaty dobrovolnictví není možné. Proto je vhodnější používat ve spojení s dobrovolnou aktivitou slovo *činnost*, které neevokuje odměňování ve formě peněz a lépe tak vysvětluje podstatu takové konání.

2.3 Náhled do historie dobrovolnictví

2.3.1 Dobrovolnictví ve světě

Dobrovolnictví jako fenomén je třeba vnímat v kontextu konkrétní země, vývoj a jeho historie se liší. Je třeba vnímat dobrovolnictví s ohledem na historii, kulturu, politické zřízení, společenské uspořádání, tyto všechny faktory mají na dobrovolnictví silný vliv.

Nejprve se zaměřím na vývoj dobrovolnictví v USA. Spojené státy americké by se daly považovat za jakousi „kolébku“ dobrovolnictví, které zde má velice silnou tradici a je velmi rozšířeno. Průzkumy ukazují, že dnes se v USA do dobrovolné činnosti zapojuje

66% populace (Skovajsa a kol., 2010: 126). V Kanadě 47% obyvatelstva (Skovajsa a kol., 2010: 126). Údaj z roku 2004 hovoří o 32% podílu občanů ČR na dobrovolnické činnosti (Skovajsa a kol., 2010: 126). V USA je velmi rozšířeno i neorganizované dobrovolnictví, tzn. dobrovolnictví konané mimo organizace. Své místo zde mají církevní organizace činné již od dob středověku. Dobrovolnická činnost je zde také spjata s občanskými iniciativami, což je dáno historickým vývojem USA a vlnou přistěhovalců do spojených států. Existují početná dobrovolnická centra, která pořádají vzdělávací akce, semináře a workshopy nejen pro dobrovolníky, ale i širokou veřejnost. Dobrovolnictví je propagováno a podporováno jako běžná součást života, zároveň se tato iniciativa těší zaštitění významnými osobnostmi a politickými představiteli. Význam dobrovolnictví, které má v USA opravdu silnou tradici, má celosvětový rozměr, příkladem mohou být po celém světě známé Mírové sbory založené v USA. V roce 1961 je založil tehdejší prezident J. F. Kennedy, jejich posláním bylo nejen šíření dobrovolnictví, ale také myšlenky světového přátelství. Pole působnosti Mírových sborů (Peace Corps) pokrývá širokou škálu aktivit, v současnosti působí v 76 zemích po celém světě a pracují s 8 073 dobrovolníky². Poslání Mírových sborů shrnují tři základní cíle:

- pomáhat lidem v potřebných zemích a oblastech, potřebují-li kvalifikovanou pracovní sílu,
- napomáhat porozumění Američanům na straně těch, jimž Američané pomáhají,
- napomáhat Američanům porozumět těm, jimž Američané pomáhají³.

Je třeba také zmínit, že dobrovolnická činnost se uvádí v životopisech Američanů a považuje se za výhodu pro každého, kdo se jí může prokázat. Česká republika, tehdy Československá federativní republika, se k Mírovým sborům připojila v roce 1990.

² Konkrétní čísla jsou převzata z oficiálních webových stránek Mírových sborů (<http://www.peacecorps.gov/about/fastfacts/>).

³ Překlad autorkou převzat z Wikipedia: http://cs.wikipedia.org/wiki/M%C3%ADrov%C3%A9_sborny – [cit. 28. října 2012]: V originále: 1. Helping the people of interested countries in meeting the need for trained men and women, 2. Helping promote a better understanding of Americans on the part of the peoples served, 3. Helping promote a better understanding of other peoples on the part of Americans (<http://www.peacecorps.gov/about/mission/>).

Evropská tradice dobrovolnictví je taktéž silně spjatá s církevními aktivitami, vývoj a historie se však v jednotlivých zemích liší. Silný rozkvět můžeme dle Tošnera a Sozanské (Tošner, Sozanská, 2002) zaznamenat v období rozvoje průmyslové výroby. Německo je velmi aktivní v mezinárodní spolupráci, tedy v rozvojových programech a projektech, kdy jednak přijímá velký počet dobrovolníků a jednak vysílá dobrovolníky účastníci se zmíněných projektů a programů. Oblast výrazného zastoupení dobrovolnické činnosti je především v péči o přistěhovalce a vytváření mezinárodních vazeb.

Francie působí především ve volnočasových aktivitách, dobrovolnictví se uplatňuje v kultuře, sportu a rekreaci. V oblasti sociální péče a pomoci potřebným se s dobrovolníky ve Francii příliš nesetkáme. Silné postavení státu nedalo občanským iniciativám a rozvoji občanské společnosti příliš mnoho prostoru, uvádí Tošner a Sozanská (Tošner, Sozanská, 2002).

Ve Velké Británii je dobrovolnická činnost spjata s občanskou solidaritou a odpovědností, vzájemnou výpomocí si mezi obyvateli. Dobrovolnictví je zde vládou uznáváno a podporováno, zejména jeho rozšíření mezi britskou mládež, existuje zde velký počet dobrovolnických center, jež spolupracují. Silné zastoupení má ve Velké Británii zastoupeno komunitní dobrovolnictví, jak bylo uvedeno výše, kořeny britské tradice dobrovolnictví mají původ právě v komunitách, jsou tedy lokálního charakteru (Tošner, Sozanská, 2002).

2.3.2 Vývoj dobrovolnictví v České republice

Pro tuto kapitolu čerpám z autorů Skovajsy (Skovajsa a kol., 2010), Tošnera, Sozanské (Tošner, Sozanská, 2002), Friče, Angelovské, Goulliho (Frič, Angelovská, Goulli, 2009) a Müllera (Müller, 2003). V dobrovolnictví hrály vždy velmi silnou roli církve. Počátky sdružování, a s ním spojenou dobrovolnickou činností, o nichž pojedná tato kapitola, jsou spojené s rakousko-uherskou vládou, jehož byly české země součástí. Tehdejší vláda a katolická církev vzájemně spolupracovaly. Docházelo proto k zapojování se církevních charitativních organizací do chodu státu a politického dění a s ním spojené

dobrovolnické práce. Takto fungovalo dobrovolnictví v rakouském státu, avšak odpor českých zemí k nadvládě podněcoval vznik dalších organizací občanské společnosti, které měly být náhradou za neexistující vlastní politické instituce. Politická nespokojenost tedy přála občanské společnosti a jejímu rozkvětu. Tehdejší organizace byly spojené s vlastenectvím a politickými tématy.

Na české dobrovolnictví měly církve vždy vliv, zejména tradice křesťanské charity a dobročinnosti, církve se vždy starala o potřebné, jako byli chudí, nemocní, opuštění lidé a sirotci. Existovalo mnoho chudobinců, sirotčinců, lazaretů apod. Církevní řády, ústavy a diakonie zajišťovaly sociální služby od vzdělávání po péči o umírající (Skovajsa a kol., 2010).

Příklady nábožensky motivovaných organizací vzniklých a působících v České republice do současnosti jsou například Diakonie Českobratrské církve evangelické poskytující služby sociální, zdravotnické a vzdělávací služby. Dalším příkladem je ADRA (Adventist Development and Relief Agency) je součástí mezinárodní humanitární organizace adventistické církve. Původně byla nadací založenou v ČR v roce 1992, občanské sdružení bylo založeno následně, v roce 1994. ADRA působí v oblasti mimořádných událostí, tak v oblasti rozvojových projektů. Třetí organizací je Česká katolická charita, poskytuje zdravotní a sociální služby a je největší organizací v České republice.

Dobrovolnictví a jeho rozmach byl velice často spjat s politickým děním. Sdružování vzkvétalo při národním obrození, motivací pro dobrovolnickou činnost skrze organizace občanské činnosti bylo vlastenectví, snaha zachovat český stát předně, nebo alespoň jeho dědictví a kulturu (Skovajsa a kol., 2010, Müller, 2003). O vznik a činnost těchto organizací se zasazovala především inteligence a umělci tehdejší společnosti. Vznikl vlastenecký pěvecký spolek Hlahol a dodnes existující tělocvičný spolek Sokol nebo Měšťanská beseda. Tyto spolky jsou symboly českého vlastenectví a aktivní občanské společnosti do současnosti. V roce 1867 byl přijat zákon o spolčování č. 134/1867 ř. z.,

spolky musely získat povolení ke své činnosti od státu, povolení však mělo ohlašovací charakter, o povolení jako takové tedy žádat nemusely. Tento zákon platil až do roku 1951 (Skovajsa a kol., 2010). Od druhé poloviny 19. století zažila česká společnost obrovský nárůst spolků zaměřených na kulturu, politické dění, sport, vznikaly spolky divadelní, národní, studentské, dobročinné, ale také profesní nebo družstva. Dárcovství a dobrovolnictví se uplatňovalo také při různých sbírkách souvisejících s podporou vlastenectví a národního dědictvím, dobrým příkladem je stavba Národního divadla (Skovajsa a kol., 2010, Müller, 2003).

Ve 20. století byl život občanské společnosti a aktivit s ním spojených několikrát přerušen z politických důvodů. Za období první republiky došlo k dalšímu silnému nárůstu počtu spolků a jiných organizací občanské společnosti. Spektrum působení těchto organizací bylo velice pestré. První přerušení zapříčinilo období Protektorátu Čechy a Morava. Byla naprosto potlačena lidská, občanská práva a svobody, rozpuštěna byla více než polovina spolků. Jediné možné sdružování bylo v souladu s politickým prostředím. Období první a druhé světové války zamezilo jakékoli působení občanské společnosti (Skovajsa a kol., 2010, Müller, 2003).

Další překážkou pro dobrovolnickou práci a sdružování v českém státě zapříčinil komunistický režim. Byly zrušeny všechny organizace a spolky, které nebyly v souladu s režimem. Navíc musely tyto organizace získat pro svou činnost povolení, která byla vydávána národními výbory. Dobrovolné organizace byly společně s povolenými politickými stranami součástí tzv. Národní fronty, zastřešujícího svazu plně kontrolovaného komunistickou stranou (Skovajsa a kol., 2010: 118). Chvilkový návrat ke spolkové činnosti byl zaznamenán v období Pražského jara, s nástupem normalizace ale opět došlo k zamezení a znemožnění spolkového života v rozporu s komunistickou vládou. Na druhou stranu, občanská společnost, která se tajně formovala vedle režimu, byla velice silnou, houževnatou a dost těžko jí vláda zabraňovala. Dobrovolnictví a sdružování se v těchto organizacích bylo z politického hlediska velice nebezpečné, ale o to cennější a významnější. Silným výrazem občanské společnosti tehdejší doby je například Charta 77.

Jak je z výše uvedeného textu patrné, historie české dobrovolnické činnosti je velmi silně spjata s politickou historií českého státu. Bylo velice často potlačováno, a jistě je tím charakter dobrovolnictví v České republice ovlivněn, přesto však má dobrovolnická činnost své hluboké kořeny.

2.3.3 Dobrovolnictví v České republice dnes

Po roce 1989 a s pádem komunistického režimu zaznamenal vývoj občanské společnosti zpomalení a ústup od aktivit spojených s dobrovolnickou činností. Tento negativní postoj české společnosti ke sdružování a dobrovolnictví byl způsoben předchozím totalitním režimem, kde bylo dobrovolnictví povinné a sdružování ve spolcích a svazech úzce spjata s politickým děním. Lidé se proto z tohoto důvodu nechtěli zapojovat do organizací. Například Frič (Frič, 2001) hovoří o zakořeněnosti komunistického režimu v povědomí české společnosti. Dobrovolnictví a jeho význam pro moderní společnost je dle jeho výzkumu českou populací stále nechápano.

Postupem času se ale náhled na organizace občanské společnosti začal opět měnit a navracet se ke svému jádru a původnímu záměru. Počet občanských sdružení, nadací, nadačních fondů, obecně prospěšných společností aj. znovu narůstal. Přicházela inspirace ze zahraničí, neziskové organizace postupně získávají své místo ve společnosti jako partneři veřejné správy a jiných státních či politických institucí. Profesionalizují se, autonomizují se a rozvíjí se nové formy dobrovolnictví jako například firemní dobrovolnictví, jež se stává stále populárnějším. Dobrovolnictví ve prospěch organizací občanské společnosti, podporované či organizované zaměstnavatelem, je v České republice novým fenoménem, propagovaným a podporovaným od konce 90. let minulého století jako „firemní dobrovolnictví“⁴ nejvýrazněji asi organizací Fórum dárců (Frič, Pospíšilová a kol., 2010). Zároveň vznikají grantová schémata pro podporu neziskového sektoru, která jsou významným zdrojem příjmů pro neziskové organizace vedle dobrovolnické činnosti.

⁴ Pospíšilová a Frič používají termínu „dobrovolnictví podporované zaměstnavatelem“, jedná se o širší pojem, protože předem nechtějí předpokládat, že by jedinými zaměstnavateli, kteří dobrovolnictví podporují, byly firmy (Frič, Pospíšilová a kol., 2010: 99)

Jedná se především o granty od státních institucí, regionální a obecní samosprávy, EU a nadací (Skovajsa a kol., 2010).

Počet nestátních neziskových organizací se neustále zvyšuje, přehled nabízí níže uvedená tabulka 2. 3. 3. 1. Nárůst počtu neziskových organizací s rostoucím počtem dobrovolníků však ještě nemusí znamenat zvyšující se podíl dobrovolnické participace občanů ČR. Na tento jev je třeba nahlížet poměrně, ve vzájemném vztahu. Chybějící informace souvisejí s neexistencí právní formy dané organizace, například v případě obecně prospěšných společností, kdy zákon č. 248/1995 Sb., o obecně prospěšných společnostech vstoupil v platnost 1. ledna 1996, nebo nadačních fondů (zákon č. 227/1997 Sb., o nadacích a nadačních fondech vstoupil v platnost 1. ledna 1998). Nejpočetnější právní formou jsou občanská sdružení, tvoří téměř 90% z celkového počtu nestátních neziskových organizací. Ostatní právní formy mají podstatně nižší zastoupení, což je dáno zejména podmínkami pro založení. Větší nárůst v počtu založených občanských sdružení lze zaznamenat mezi lety 1990 – 1993, od roku 1994 lze sledovat stabilní roční nárůst. Grafické znázornění nabízí graf 2.3.3.1 umístěný pod tabulkou. Skutečný počet občanských sdružení bude ovšem nižší, a to z toho důvodu, že občanská sdružení nemají odhlašovací povinnost, tabulka proto zahrnuje i ta občanská sdružení, která již nevykonávají činnost, nýbrž svou činnost již ukončila.

Prudký nárůst nestátních neziskových organizací v počátku 90. let byl dle Friče (Frič, Angelovská, Goulli, 2009) způsoben selháním role státu i trhu v roli poskytování služeb, dle Salamona a Anheiera (Skovajsa a kol., 2010) nabízí vysvětlení takové situace teorie heterogenity. V tomto případě není stát ani trh schopen uspokojit potřeby společnosti a skupin existujících v rámci takové společnosti. Svou roli proto získává neziskový sektor, který na potřeby reaguje skrze své organizace. Zvláště věrohodná se tato teorie zdá Fričovi (Frič, Angelovská, Goulli, 2009) v postkomunistickém státě, jakým je i Česká republika – trh je zde nevyvinutý v důsledku režimu a role státu je oslabena, proto ani jeden není schopen fungovat natolik, aby zabezpečil potřeby společnosti.

Jiné vysvětlení je v podstatě velice jednoduché, nárůst je způsoben rozpadem velkých státních organizací a nestátní neziskové organizace jsou zde v roli toho, kdo doplňuje nabídku služeb těchto organizací, jde tedy o nárůst spíše formálního charakteru (Frič, Angelovská, Goulli, 2009).

Třetí vysvětlení nabízí teorie kolektivní identity, jejím autorem je Melucci (Melucci, 1990 in Frič, Angelovská, Goulli, 2009). Pád komunistického režimu způsobil ztrátu kolektivní identity, pro mnohé tedy bylo důležité opět takovou identitu vyhledat a někam se zařadit. V tomto případě lze hovořit jak o příznivcích režimu, tak o jeho odpůrcích, kteří výraz své kolektivní identity nacházeli v boji proti němu. Uplatnění mohly obě tyto skupiny nalézt v neziskových organizacích, které samy založily, anebo se do nějaké konkrétní přidružily.

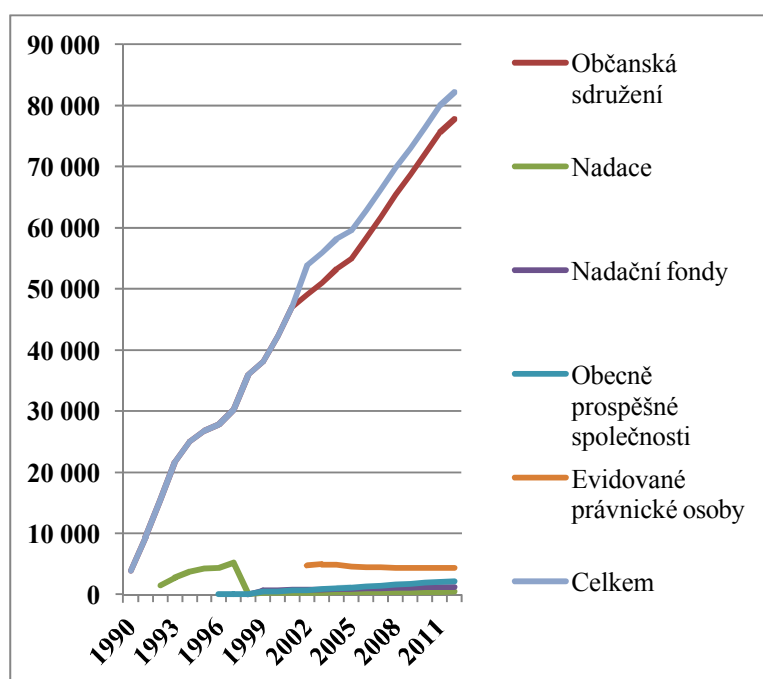
Tab. 2.3.3.1 Počet nestátních neziskových organizací v ČR mezi lety 1990 - 2012

NNO	Občanská sdružení	Nadace	Nadační fondy	Obecně prospěšné společnosti	Evidované právnické osoby
1990	3 879				
1991	9 366				
1992	15 393	1 551			
1993	21 694	2 768			
1994	24 978	3 800			
1995	26 814	4 253			
1996	27 807	4 392		1	
1997	30 297	5 238		52	
1998	36 046	55	71	129	
1999	38 072	272	695	560	
2000	42 302	282	735	557	
2001	47 101	299	784	701	
2002	49 108	330	825	762	4 785
2003	50 997	350	859	884	4 946
2004	53 306	362	898	1 038	4 927
2005	54 963	368	925	1 158	4 605
2006	58 347	380	992	1 317	4 464

2007	61 802	390	1 048	1 486	4 446
2008	65 386	411	1 095	1 658	4 399
2009	68 631	429	1 168	1 814	4 347
2010	72 111	449	1 205	1 958	4 352
2011	75 627	455	1 269	2 126	4 366
2012	77 801	458	1 278	2 183	4 348

Zdroj: [Zdroj dat: Český statistický úřad, Albertina - Firemní monitor. Přezvato z: http://www.neziskovky.cz/data/stat_NNO_tabulka_1990_2012txt12780.pdf, zpracování: Autorka]

Graf 2.3.3.1 Nárůst počtu nestátních neziskových organizací v ČR mezi lety 1990 - 2012.

Zdroj: [Zdroj dat: Český statistický úřad, Albertina - Firemní monitor. Přezvato z: http://www.neziskovky.cz/data/stat_NNO_tabulka_1990_2012txt12780.pdf, zpracování: Autorka]

Níže uvedená tabulka 2. 3. 3. 2 popisuje procentuální zapojení populace do dobrovolnické činnosti dle jednotlivých věkových kategorií. Z tabulky vyplývá, že přibližně každý třetí občan se věnuje formální dobrovolnické činnosti pro nějakou organizaci bez ohledu na věkové zařazení. Nižší zastoupení lze sledovat od 55 let výše. Tento výzkum byl proveden na vzorku 3722 formálních dobrovolníků uvedených věkových kategorií.

Tab. 2. 3. 3. 2 Procentuální zastoupení formálních (organizovaných) dobrovolníků dle věku (2009)

Podíl formálních (organizovaných) dobrovolníků v roce 2009 dle věku	
15 - 24 let	32%
25 - 34 let	33%
35 - 44 let	32%
45 - 54 let	33%
55 - 64 let	29%
65 a více let	22%

Zdroj: [Frič, Pospíšilová a kol., 2010]

Ze stejného výzkumu provedeného autory Fričem a Pospíšilovou (Frič, Pospíšilová a kol., 2010) dále vyplynulo, že čeští dobrovolníci vykonávající činnost pro jednu organizaci upřednostňují dlouhodobý styl spolupráce, tzn. spolupráci po dobu nejméně 4 roky. Hranice mezi krátkodobou a dlouhodobou spoluprací byla stanovena do 3 let (včetně), 4 a víceletá činnost byla považována za dlouhodobou. Výsledkem byl 59 % podíl dobrovolníků v kategorii dlouhodobé spolupráce a zbylých 41 % působících v dané organizaci krátkodobě, výzkum byl proveden na vzorku 1114 respondentů.

Zajímavý údaj poskytne ještě přehled zobrazený v tabulce 2. 3. 3. 3. Zde je uveden průměrný počet dobrovolně odpracovaných hodin dle jednotlivých věkových kategorií

během jednoho měsíce. I tento údaj je převzat z výzkumu Friče a Pospíšilové uskutečněného v roce 2009 (Frič, Pospíšilová a kol., 2010).

Tab. 2. 3. 3. 3 Průměrný počet dobrovolně odpracovaných hodin dle věku

Věk dobrovolníků	15 - 24	25 - 34	35 - 44	45 - 54	55 - 64	65 a více
Průměrný počet hodin za 4 týdny	9 hod	12 hod	10 hod	14 hod	10 hod	12 hod

Zdroj:[Frič, Pospíšilová a kol., 2010]

Dle výsledků výzkumu Pospíšilové a Friče (Frič, Pospíšilová a kol., 2010) ovlivňuje míru formální dobrovolnické činnosti také vzdělání, s vyšším vzděláním je míra participace větší. Tento trend je charakteristický také pro zahraniční výzkumy dobrovolnictví, např. Musick a Wilson (Musick, Wilson, 2008).

Ze sekundární analýzy dat výzkumu „Vzorce a hodnoty dobrovolnictví“ Pospíšilové a Friče (Frič, Pospíšilová, 2011) vyplynulo, že dobrovolnictví v oblasti zdravotnictví, sociálních služeb, kultury a víry (církvní dobrovolnictví) je z hlediska genderu záležitostí spíše žen, kdy podíl zastoupení ženského pohlaví se pohybuje okolo 75%. Co se týče dobrovolnictví ve sportu a dobrovolnictví s dětmi a mládeží, zde mají naopak převahu muži, silněji v oblasti sportu, kde tvoří 70% zapojených dobrovolníků. V případě dobrovolnictví s dětmi a mládeží je nejsilněji zastoupenou věkovou kategorií skupina od 15 do 34 let. Dobrovolnictví v oblasti ekologie je opět charakteristické převahou žen (57%) nad muži (43%) a opět je zde nejsilněji zastoupena kategorie dobrovolníků od 15 do 34 let. Tradiční zájmové organizace jako jsou rybáři, zahrádkáři, včelaři a jiní zastupují dobrovolníci muži (77%) staršího věku od 55 let. Ještě silnější převahu mají muži dobrovolníci ve sborech dobrovolných hasičů, kde tvoří 86% z celkového počtu a jejich věk se nejčastěji pohybuje od 35 do 54 let.

Z hlediska věku a s ohledem zaměření této práce na dobrovolnictví mládeže je třeba podívat se na preference této skupiny z hlediska jejich činnosti. Tato věková kategorie

silně zastoupena vedle dobrovolnictví s dětmi a mládeží a v oblasti ekologie také ve zdravotnictví, kde tvoří 34%, pouze o 2% je početnější kategorie dobrovolníků od 35 do 54 let. Další preferenční oblastí je kultura, zde se dle výzkumu Pospíšilové a Friče zapojuje 38% dobrovolníků ve věku od 15 do 34 let a jsou tak nejpočetnější věkovou kategorií. V oblasti sportu je poměr mezi dobrovolníky do 34 let a dobrovolníky mezi 35 – 54 let vyrovnaný, a to 37%: 38% ve prospěch starší věkové kategorie.

Výsledky výzkumu o dobrovolnících autorů Pospíšilové a Friče, které zde uvádím, byly získány reprezentativním kvantitativním výzkumem na vzorku 3811 občanů ČR starších 14 let (Frič, Pospíšilová a kol., 2010). Výzkum byl proveden v roce 2009 a uvádí ho publikace Vzorce a hodnoty dobrovolnictví v české společnosti na začátku 21. století.

2.4 Dělení dobrovolnictví (oblasti, formy dobrovolnické činnosti)

V této kapitole se pokusím o pohled na dobrovolnictví z hlediska jeho polí působnosti, aneb kde všude mohou dobrovolníci působit, zároveň nastíním různé formy, které může dobrovolnická činnost mít.

Dobrovolnictví ve 21. století charakterizují různé rysy a trendy, různé úhly pohledu vytváří různá dělení, lze diskutovat o tom, co do dobrovolnictví zahrnout a co ne, v tom se liší autoři i jejich klasifikace a dělení. Dobrovolníci se stávají kvalifikovanějšími, své činnosti si vybírají, rozrůstá se firemní dobrovolnictví apod. Roste společenský význam dobrovolnické činnosti v reakci na ráz dané společnosti, její kulturu a další specifika.

Literatura, ze které čerpám pro tuto práci (Frič, Pospíšilová a kol., 2010), se ve velké míře zmiňuje o autorech R. Cnaanovi a L. Amrofel (Cnaan, Amrofel, 1994 in Frič, Pospíšilová a kol., 2010), především, co se týče aktuálních trendů v dobrovolnické činnosti. Tito autoři definovali deset klíčových dimenzí, které vymezují jednak komplexnost fenoménu dobrovolnictví a jednak dle nich lze identifikovat formy dobrovolnické činnosti, které existují. Dle těchto dimenzí formulovali deset otázek, na

které je třeba se ptát, pokud chceme dobrovolnictví zkoumat a určit jeho formy. Autoři vymezili následující skupinu otázek:

1. *Kdo je dobrovolník?*
2. *Co dobrovolník poskytuje?*
3. *Na jaké bázi – formální/ neformální?*
4. *Jak často (frekvence)?*
5. *Jak dlouho?*
6. *Komu?*
7. *Jaký má k němu vztah?*
8. *Kým je řízen (koordinován)?*
9. *Jakou úlohu v organizaci plní?*
10. *Za jaký druh odměny? (Cnaan, Amrofel, 1994 in Frič, Pospíšilová a kol., 2010: 23)*

Dále autoři uvádějí pět oblastí, které jednotlivé formy dobrovolnické činnosti odlišují:

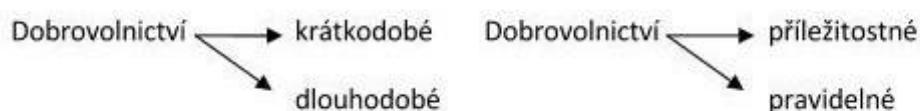
1. *Jak často se člověk zapojuje, tj. frekvence*
2. *Po jak dlouhou dobu se dobrovolník zapojuje*
3. *Míra formalizace dobrovolnictví*
4. *Co dobrovolník v rámci své činnosti poskytuje*
5. *Komu dobrovolnickou činnost poskytuje (Cnaan, Amrofel, 1994))*

První a druhý bod se vztahuje k tomu, zda se jedná o spolupráci krátkodobou či dlouhodobou. Dle zákona č. 198/ 2002 Sb. je možno považovat dobrovolnickou službu vykonávanou po dobu méně než tři měsíce za krátkodobou. Působení delší než tři měsíce je dle zákona o dobrovolnické službě dlouhodobého charakteru (Zákon198/2002). Krátkodobou dobrovolnickou službou je tedy například organizace letního tábora pro děti. Zatímco dlouhodobou dobrovolnickou aktivitou může být účast v programu Pět P, kdy se

dobrovolník se svým „kamarádem“ z programu setkává pravidelně každý týden po dobu 10 měsíců.

Vedle dělení dle časové angažovanosti můžeme hovořit ještě o pravidelnosti, spolupráce organizace s dobrovolníkem může být dlouhodobého charakteru, avšak dobrovolník se může angažovat pouze příležitostně, v případě potřeby. Příkladem může být pomoc při různých workshopech, které organizace pořádá, či jiných událostech. V opačném případě může jít o spolupráci pravidelnou.

Obr. 2.4.1. Dělení dobrovolnictví z hlediska času

Zdroj: [Frič, Pospíšilová a kol., 2010, zpracování: Autorka]

V následující tabulce uvádím údaje o dobrovolnictví dle Friče a Pospíšilové (Frič, Pospíšilová a kol., 2010) týkající se pohledu na dobrovolnickou činnost právě z hlediska pravidelnosti a stability. Výsledky jsou zobrazeny níže. Největší skupinu tvoří dlouhodobí a pravidelní dobrovolníci.

Tab. 2. 4. 1. Pravidelnost a stabilita dobrovolnické činnosti

Dobrovolnický styl	Stabilita dobrovolnické činnosti pro jednu organizaci		Celkem
	Krátkodobá	Dlouhodobá (4 roky a více)	
Pravidelný	38%	62%	100%
Příležitostný	46%	54%	100%

Zdroj: [Frič, Pospíšilová a kol., 2010]

O třetím bodě, který vymezuje dobrovolnickou činnost, jsem hovořila již několikrát, tudíž pouze v krátkosti. Organizovanost dobrovolnictví je spojená s účelem našeho počínání, pokud se rozhodneme pomoci sousedovi, nebo komukoli z našeho okolí, a činíme tak z vlastní iniciativy, jedná se neformální dobrovolnickou činnost, tudíž aktivitu neorganizovanou. Pokud je naše činnost v rámci organizace, v níž působíme jako dobrovolníci, je zde vysoká míra formalizace.

Dobrovolnickou činnost lze dále rozlišit dle toho, co poskytujeme. Existuje široká nabídka ze strany dobrovolníků. Ti mohou do organizace přinést kromě svého času také své zkušenosti, dovednosti, svůj kapitál, své kontakty, odborné znalosti apod. Jelikož tato práce pojednává o organizovaném neboli formálním dobrovolnictví, ponechám přínos v oblasti neformální sféry stranou.

I zde, v tomto bodě, je spousta možností, komu může dobrovolník své zkušenosti, čas apod. věnovat. Tento bod hovoří o tom, kdo „profituje“ z aktivity konkrétního dobrovolníka, může to být globálně celá společnost, když uvažujeme o obecné prospěšnosti jeho činnosti, ale zároveň například babička, za kterou pravidelně dochází do Léčebny dlouhodobě nemocných, tudíž jedinec samotný aj.

Neziskové organizace můžeme dělit také z hlediska oblastí působnosti. Opět je třeba takové dělení zohlednit ve vazbě na konkrétní zemi, vědci z Univerzity Johna Hopkinse vytvořili tzv. Mezinárodní klasifikaci neziskových organizací (ICNPO - INTERNATIONAL CLASSIFICATION OF NONPROFIT ORGANIZATIONS). Tato

klasifikace rozděluje neziskové organizace do dvanácti základních oblastí dle jejich pole působnosti. Klasifikaci přejala i Česká republika a běžně je zde používána. Níže uvedená tabulka 2. 4. 2 uvádí jednotlivé oblasti a příklady takových organizací, resp. oblastí, v nichž se objevují.

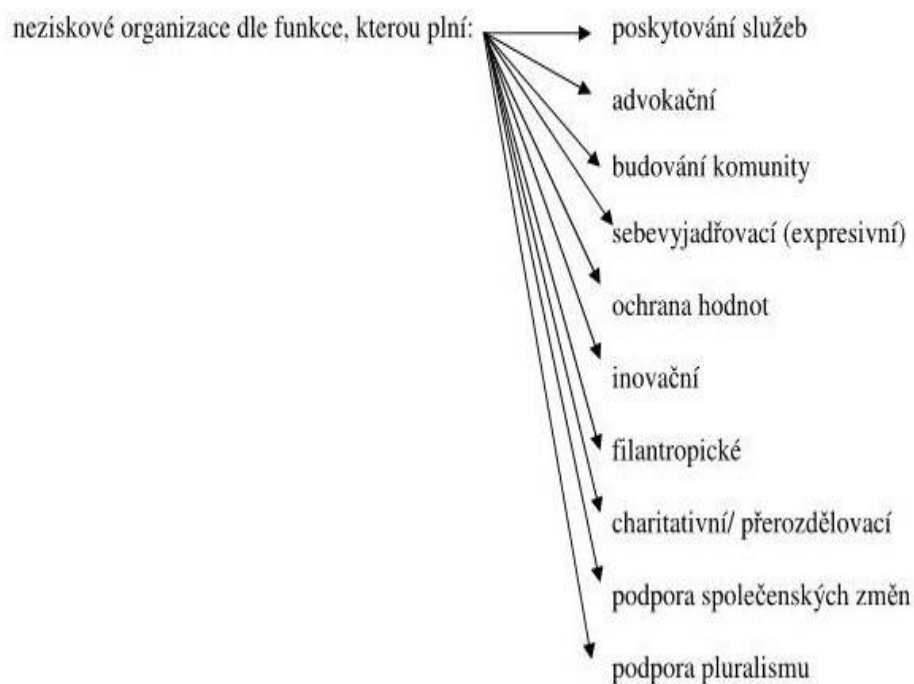
Tab. 2. 4. 2 Mezinárodní klasifikace neziskových organizací

NÁZEV OBLASTI	NÁZEV PODOBLASTI	PŘÍKLAD
KULTURA, SPORT A VOLNÝ ČAS	Kultura a umění Sport Volný čas	ochotnické divadelní spolky, muzea, sportovní kluby, myslivecké kluby, dětské tábory
VZDĚLÁNÍ A VÝZKUM	Základní a střední vzdělávání Vyšší vzdělávání Ostatní vzdělávání Výzkum	vzdělání na všech úrovních
ZDRAVÍ	Nemocnice a rehabilitace Zařízení s pečovatelskou službou Duševní zdraví a krizová intervence Ostatní zdravotní služby	nemocnice
SOCIÁLNÍ SLUŽBY	Sociální služby Pomoc při katastrofách a v nenadálých situacích Finančních a materiální	pomoc lidem bez domova, péče o děti a mládež
ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ	Životní prostředí Ochrana zvířat	ochrana životního prostředí
ROZVOJ A BYDLENÍ	Hospodářská, sociální a komunitní rozvoj Bydlení Zaměstnanost a příprava a zaměstnání	sdružení dobrovolných hasičů
PRÁVO, PROSAZOVÁNÍ ZÁJMŮ A POLITIKA	Prosazování a obhajob zájmů Právo a právní služby Politické organizace	lidsko-právní organizace, sdružení měst a obcí, politické strany a politická hnutí
FILANTROPIE A DOBROVOLNICTVÍ	Grantující nadace	nadace, nadační fondy

MEZINÁRODNÍ AKTIVITY	Mezinárodní aktivity	rozvojová pomoc
NÁBOŽENSTVÍ	Círky a náboženské společnosti	
PROFESNÍ A PRACOVNÍ VZTAHY	Hospodářské svazy Profesní sdružení a komory Odbory	odborové organizace, profesní komory
ČINNOSTI JINDE NEUVEDENÉ	Činnosti jinde neuvedené	

Zdroj: [Frič, 2009]

Graf 2. 4. 1 Rozdělení neziskových dle jejich funkcí, které plní

Zdroj: [Skovajsa a kol., 2010, zpracování: Autorka]

V návaznosti na výše zmíněný výzkum profesora Salomona na John Hopkins University docházelo v zemích, které byly do výzkumu zapojeny, k vytváření tzv. satelitních účtů. Tyto účty měly za úkol mapovat oblast nestátních neziskových organizací tak, aby bylo možno je mezinárodně srovnávat, proto vznikla také Mezinárodní klasifikace

neziskových organizací a Příručka o neziskových institucích v systému národních účtů „*Handbook on Non-Profit Institutions in the System of National Accounts*“ – NPISNA (http://unstats.un.org/unsd/publication/seriesf/seriesf_91e.pdf). Je doplněním a rozšířením národních účtů. V České republice je situace komplikovaná tím, že neexistuje legislativní norma, která by definovala neziskový sektor a neziskové organizace. V roce 2004 došlo k vytvoření satelitního účtu, na jeho tvorbě se podílel Český statistický úřad a Centrum pro výzkum neziskového sektoru i další odborníci z veřejné správy a akademické půdy, ve stejném roce obsahoval satelitní účet informace o neziskovém sektoru za rok 2002 (<http://apl.czso.cz/nufil/SUNI.pdf>).

Výhoda satelitního účtu spočívá v jeho šíři, shromažďuje informace o neziskovém sektoru a umožňuje ho porovnávat se sektory ostatními. Jak už jsem uváděla výše v textu, díky jednotné klasifikaci umožňuje také mezinárodní srovnávání a zároveň porovnání vývoje neziskového sektoru.

V návaznosti na satelitní a v souvislosti s ním je třeba ještě zmínit, jaké právní formy mohou neziskové organizace v České republice mít. Jsou jimi tedy následující subjekty: nadace a nadační fondy, obecně prospěšné společnosti, občanská sdružení, církve, evidované právnické osoby. Pro jejich definice zde není prostor, postačí tedy pouze jejich výčet.

Z hlediska zaměření této práce se zabývám dobrovolníky působícími v jakékoliv z uvedených organizací. Pro názornější a přehlednější ucelení uvádím graf 2.4.2. Dobrovolnictví dle této práce dělím nejprve na formální a neformální, tedy organizované a neorganizované. Jak už jsem uváděla, zaměřuji se na dobrovolníky působící v organizacích, důležité je proto formální (organizované) dobrovolnictví. Další dělení ukazuje, že je možno hledat organizace vzájemně nebo obecně prospěšné, s čímž souvisí i forma dobrovolnické činnosti – obecně nebo vzájemně prospěšná. Tato práce se zabývá oběma formami dobrovolnické činnosti. Poslední klasifikace zahrnuje organizace, které spadají do obou forem dobrovolnické činnosti. Občanská sdružení se objevují jak v oblasti

obecně prospěšné, tak v oblasti vzájemně prospěšného dobrovolnictví. Dvojí zařazení bylo provedeno z toho důvodu, že mohou vykazovat oba typy prospěšnosti, např. sportovní klub bude zařazen mezi organizace se vzájemnou prospěšností, zatímco občanské sdružení hájící lidská práva je obecně prospěšné.

Graf 2. 4. 2 Dělení dobrovolnické činnosti

Zdroj: [Skovajsa a kol., 2010, zpracování: autorka]

Satelitní účet je v dělení neziskových institucí podrobnější, zahrnuje tyto právní normy: nadace a nadační fondy, politické strany a politická hnutí, veřejné vysoké školy, obecně prospěšné společnosti, společenství vlastníků, sdružení – spolky, společnosti, svazy, kluby atd., organizační jednotky sdružení, komory (vyjma profesních), profesní komory řadí mezi stavovské organizace, církevní organizace – zahrnující církve, církevní právnické osoby a náboženské společnosti, dále školy a školská zařízení, církví nebo náboženskou společností zřizovaná zdravotnická zařízení, v poslední řadě ještě honební společnosti (Frič, Angelovská, Goulli, 2009).

Přesto satelitní účet nepostihuje celý neziskový sektor. Chybějí v něm údaje o příspěvkových organizacích, organizačních složkách státu, organizace a fyzické osoby činné v sektoru domácností. Příspěvkové organizace jsou zahrnuty v satelitním účtu, pouze v malém počtu, organizační složky státu nejsou zahrnuty vůbec. Netržní produkce domácností taktéž chybí (Frič, Angelovská, Goulli, 2009). Satelitní účet není účtem nestátních neziskových organizací, nýbrž účtem neziskových organizací nebo neziskového sektoru.

2.5 Dobrovolnictví a životní cyklus

Pro tuto velice důležitou kapitolu úzce se vztahující k této práci budu čerpat z knihy Musicka a Wilsona *Volunteers s podtitulem A Social Profile*, konkrétně část *The Life Course: The Early Stages* (Musick, Wilson, 2008). Autoři popisují profil dobrovolníka s ohledem na jeho životní cyklus neboli běh. Životní cyklus dělí na tři etapy: etapu socializace a formálního vzdělávání, další etapou je vytváření si vlastního domova, zakládání rodiny a starost o ní, ve třetí etapě děti opouští domov, přichází důchod a končí smrtí. Autoři by měli zahrnout také zrození, pokud hovoří o smrti. Preference dobrovolníka se mění s věkem a zároveň s ohledem na každou z etap, samotná dobrovolnická činnost má vlastní vývoj, kdy jedna etapa ovlivňuje následující. Zároveň autoři popisují charakteristiky dobrovolnictví v každé z etap. Je třeba vzít úvahu, že autoři popisují vývoj dobrovolnictví v kontextu americké společnosti.

Dle Musicka a Wilsona je výskyt dobrovolnické činnosti v období dospívání vyšší než v rané dospělosti, tento fakt je dle jejich pohledu zapříčiněn zejména tím, že školy, církve a jiné organizace podporují nebo někdy dokonce chtějí mladé dobrovolníky. V rané dospělosti okolo 20. roku života mají mladí spoustu nových povinností, díky kterým se dobrovolnictví nevěnují. S dosažením středního věku se usazují a začínají se znovu věnovat dobrovolnické činnosti. Intenzita času stráveného dobrovolnickou činností dle uvedených autorů od 18. roku do věku mezi 35 – 44 lety postupně vzrůstá, poté se ustálí a po dosažení 65-ti let věku začíná znovu stoupat. Celkově platí, že míra dobrovolnické

činnosti kopíruje tvar obráceného U, ale co se týče počtu hodin dobrovolnické činnosti vztahujících se k jednotlivým dobrovolníkům, je tato linie více lineární, přičemž se zvyšujícím se věkem stoupá (Musick, Wilson, 2008).

Tento vývoj je typický pro USA, v České republice dle výzkumu Friče a Pospíšilové (Frič, Pospíšilová a kol., 2010) tento trend v míře dobrovolnické činnosti neplatí. Viz údaje v tabulce výše Tab. 2. 3. 3. 2 Procentuální zastoupení formálních (organizovaných) dobrovolníků dle věku (2009). Pro Českou republiku platí, že procentuální zastoupení dobrovolníků dle věkových kategorií je poměrně vyrovnané, a naopak kategorie 65 let a více je zastoupena slaběji, 22% (Frič, Pospíšilová a kol., 2010).

Z hlediska změn preferencí dobrovolníků v jejich aktivitách je třeba sledovat jejich měnící se zájmy, potřeby, sociální vazby a vztahy. Nejčastějšími dobrovolnickými aktivitami, kterými se mladí dospělí zabývají, jsou ty z oblasti sportu a rekreace. Toto zjištění potvrzuje také Pospíšilová a Frič, zájmová činnost je nejčastější oblastí působení mladých dobrovolníků ve věku od 15 do 24 let, zabývají se jí téměř tři čtvrtiny mladých, (Frič, Pospíšilová a kol., 2010). Ve středním věku obvykle věnují svůj čas školám, starší lidé naopak nacházejí zálibu v sociálních službách (Musick, Wilson, 2008). Mladí lidé se také více zapojují do aktivit riskantnějších, jako jsou například protestní hnutí a akce. Zajímají se o životní prostředí, stávají se součástí občanských iniciativ a komunitních skupin. Mladí lidé od 15 do 24 let věku se nejčastěji objevují v zájmových organizacích, ve vzájemně prospěšných jako jsou sportovní spolky, zájmové spolky, nebo ty, které se věnují komunitnímu rozvoji a rekreaci. Druhou významnou oblastí jejich působnosti je ochrana životního prostředí, lidsko-právní organizace a ochrana občanských práv. Tento fakt uvádí ve svém výzkumu Pospíšilová a Frič (Frič, Pospíšilová a kol., 2010).

„Vliv primárních rolí⁵ – zaměstnání a rodina – je očividný v preferencích dobrovolníků středního věku“ (Musick, Wilson, 2008: 223) Jejich dobrovolnická činnost pokrývá oblasti vzdělávání, víry, veřejného prospěchu a politiky. Celkově lze dle Musicka a Wilsona říci, že dobrovolnictví začíná sportovními a rekreačními organizacemi, pokračuje politikou, činnostmi spojenými se školami a ve stáří se uchyluje do oblasti víry, zájmových organizací a sociálních služeb.

Mladí dobrovolníci jsou ovlivněni vlastní rodinou, zejména rodiči, důvodem je to, že žijí ve stejné domácnosti. Studie ukazují, že je ve zvyku mladých dobrovolníků přejímat dobrovolnictví z generace na generaci, tzv. ho dědit. Dobrovolnictví matek má silnější vliv nežli dobrovolnická činnost otce, důvodem je částečně silnější snaha matky zapojovat děti do vlastních aktivit a částečně fakt, že se častěji zapojují do dobrovolnických aktivit spojených s dětmi než otcové (Segal, 1993, Wuthnow, 1995 in Musick, Wilson, 2008).

2.5.1 Socializace a přejímání rolí v dobrovolnické činnosti mládeže

Musick a Wilson (Musick a Wilson, 2008) ve svém výzkumu přikládají vliv socializaci a přejímání rolí⁶ v dědičnosti dobrovolnictví V tomto smyslu hovoří o učení se dobrovolnictví – silnou roli zde hraje škola, církve, mladé dobrovolnické organizace a rodiče. „Děti, které vyrůstají v prostředí, kde se hovoří o dobrovolnictví, kde má dobrovolnictví tradici, okolí se zapojuje do aktivit komunity, se věnují dobrovolnické činnosti častěji, než děti z prostředí, v němž se o těchto záležitostech nehovoří a nesetkávají se s nimi“⁷ (Center for Democracy and Citizenship 2002: 42; Keeter et al. 2002a: 30; Prudential Spirit of Community Youth Survey 1995 in Musick, Wilson, 2008:

⁵ Autoři Musick a Wilson zahrnují do primárních rolí vedle rodiny také zaměstnání: „The influence of primary roles-work and family-is evident in the volunteer preferences od middle aged people.“ (Musick, Wilson, 2008: 223)

⁶ Překlad autorka. V originále: „Role Modeling“ (Musick, Wilson, 2008: 227)

⁷ Překlad autorka. V originále: „Children raised in homes where They hear talk about local community issues or whose parents specifically emphasize the importance of community involvement are more likely to volunteer than children whose parents are silent on these issues“ (Center for Democracy and Citizenship 2002: 42; Keeter et al. 2002a: 30; Prudential Spirit of Community Youth Survey 1995 in Musick, Wilson, 2008: 225).

225). Takovým dětem jsou jejich rodiči vštěpovány hodnoty, jako je poctivost, laskavost, spravedlnost, důvěryhodnost, sdílení apod. (Musick, Wilson, 2008). Wilson a Musick ve své knize uvádí, že rodičovská podpora je velice důležitá a podstatná, a má spoustu pozitivních dopadů na děti a dospívající, co se týče jejich psychiky, sebehodnocení, úspěchů ve škole i prosociálního chování.

Přejímání rolí je dalším přístupem, o němž Musick a Wilson hovoří (Musick, Wilson, 2008), a který vysvětluje dobrovolnictví mládeže. Přejímání rolí úzce souvisí se socializací, tyto přístupy od sebe nelze zcela oddělit. Dalo by se říci, že děti přebírají role svých rodičů v dobrovolnických aktivitách. Tento fakt se ukazuje zejména v komunitních aktivitách, například u dobrovolných hasičů, kde často pokud je otec dobrovolným hasičem, stane se jím i jeho syn (Simpson 1996:22 in Musick, Wilson, 2008). Komunita to předpokládá, toto dědictví je jakousi „povinností“ nebo bychom to mohli nazvat „samozřejmostí“. Tato teorie se potvrzuje zejména v případě dlouhodobé dobrovolnické činnosti (3 a více měsíců v roce) a také v případě dobrovolnické činnosti obou rodičů, i zde je procento dobrovolníků z řad dětí vysoké (Grimm et al., 2005: 9 in Musick, Wilson, 2008). Opět se ukázal silnější vliv na dobrovolnictví ze strany matky, než otce, u obou je vliv vysoký. Rossi (Rossi, 2001 in Musick, Wilson, 2008) tvrdí, že přejímání rolí nemusí nutně plynout z dobrovolnictví rodičů, dle jeho názoru postačí postoje rodičů ke komunitě a pomoci ostatním mimo vlastní rodinu.

Tento závěr podporuje také Law a Shek ve svém článku *Family influence on volunteering intention and behavior among Chinese adolescents in Hong Kong* (Law, Shek, 2009). Tito autoři provedli svůj výzkum mezi 5 946 respondenty, kdy průměrný věk dospívajícího byl 14, 77 let, genderové rozložení bylo následující, 36, 9% chlapců a 63, 1% dívek. Výsledky výzkumu potvrdily, že podpora rodiny, důvěra a nápodoba rodiny pozitivně přispívá k zájmu o dobrovolnickou činnost i samotnému dobrovolnickému chování dospívajících. „Sociální systémy, zejména rodina, škola a vrstevníci, jsou pro

dospívající důležitými faktory v procesu nápodoby dobrovolnictví“⁸ (Hill, 1993, Omoto, Snyder, 2002, Steinberg, Morris, 2001 in Law, Shek, 2009: 666).

Dle autorů Lawa a Sheka (Law, Shek, 2009) existují dva důležité vlivy rodiny, které pozitivně působí na dobrovolnictví dospívajících. Prvním je nápodoba rodiny, druhým podpora ze strany rodiny. Law a Shek (Law, Shek, 2009) stanovili 9 druhů vlivů rodiny na dobrovolnictví dospívajících:

- 1) Vnímání zapojení členů rodiny do dobrovolnictví dospívajícím
- 2) Vnímání důvěry členů rodiny v dobrovolnictví dospívajících
- 3) Podpora rodiny dobrovolnického chování dospívajících
- 4) Nápodoba rodiny dobrovolnického chování dospívajících
- 5) Hmatatelné odměňování za dobrovolnické chování dospívajících
- 6) Soulad s tlakem rodiny na výkon dobrovolnické služby
- 7) Tutoring rodiny (ve smyslu předávání dovedností a znalostí)
- 8) Nabídka dobrovolnictví rodinou
- 9) Sponzoring dobrovolnictví rodinou ve smyslu podpory jeho vnímání dospívajícími⁹

⁸ Překlad autorka: V originále: „Social systems, notably families, schools, and peers, are important considerations in volunteer process models for adolescents“ (Hill, 1993, Omoto, Snyder, 2002, Steinberg, Morris, 2001 in Law, Shek, 2009: 666).

Dále ještě doplňují, že vliv může být oboustranný, tzn., že dědičnost dobrovolnictví nemusí fungovat pouze jako „přenos“ činnosti z rodičů na jejich děti, ale i opačně. Obecně lze dle Lawa a Sheka (Law, Sheka, 2009) říci, že pokud se dobrovolnictví věnuje někdo v rodině, má vliv na ostatní členy rodiny a je zde proto možnost, že se někdo z členů na základě této skutečnosti, zapojí do dobrovolnické činnosti také. Vliv rodiny si uvědomovali spíše chlapci než dívky (Law, Shek, 2009).

Nejdůležitějším faktorem dle výzkumu Lawa a Sheka (Law, Shek, 2009) je důvěra rodiny v dobrovolnictví jako smysluplnou činnost. Dalšími významnými faktory, které výzkum potvrdil, byla podpora ze strany rodiny a nápodoba rodiny. Tyto faktory pozitivně působí nejen na zájem o dobrovolnickou činnost, ale také na dobrovolnické chování obecně.

Podpora ze strany rodiny je klíčová také dle trojice autorů Cowlshaw, Evans a McLennan, kteří provedli výzkum rodin sboru dobrovolných hasičů¹⁰ při venkovských komunitách v Austrálii (Cowlshaw, Evans, McLennan, 2008). Autoři uvádí, že zapojení se do sboru dobrovolných hasičů se časově i z hlediska kompetencí dost úzce překrývá s profesionálními sbory. Tato dobrovolnická činnost je časově náročná a podepisuje se proto na vlastních rodinách hasičů, kdy se role dobrovolníka dostává do konfliktu s rolí otce rodiny a rodinnými povinnostmi. Tato činnost je zároveň také stresující, dobrovolníci se mohou potýkat s frustrací, únavou a podobnými stavy, které mají opět vliv i na jejich rodinu (Cowlshaw, Evans, McLennan, 2008). Status dobrovolného hasiče je uznávaný a ceněný, ale pro rodinu samotného hasiče znamená velké pochopení a tolerantní podporující přístup, který může výše uvedené konflikty zmírnit.

⁹Překlad autorka: V originále: „1) Adolescents' perception of familymembers' involvement in volunteer service; 2) Adolescents' perception of family members' beliefs in volunteerism; 3) Family support of adolescents' volunteering behaviour; 4) Family modeling of adolescents' volunteering behavior; 5) Tangible reward of adolescents' volunteering behaviour; 6) Conforming to family pressure to perform volunteer service; 7) Family tutoring (in terms of skill and knowledge indoctrination) of adolescents' volunteering behavior; 8) Family invitation to volunteer; and 9) Family sponsorship of adolescents' perception volunteering behavior.“ (Law, Shek, 2009: 667)

¹⁰ „Ochrana venkovských komunit v Austrálii proti požárům a při dalších mimořádných událostech je zajišťována převážně dobrovolníky“ (Cowlshaw, Evans, McLennan, 2008: 17).

Dle Musicka a Wilsona (Musick, Wilson, 2008) je těžké oddělit socializaci od přejímání rolí, protože spolu obvykle souvisejí. Výzkum, o kterém ve své práci autoři hovoří (Chan, Elder, 2001 in Musick, Wilson, 2008) však ukázal, že pokud děti vyrůstají v rodině, kde se rodiče aktivně dobrovolně zapojují do komunitních a jiných aktivit, jsou častěji do těchto aktivit zapojeni také a aktivně je vyhledávají. Z tohoto důvodu došli autoři k závěru, že přejímání rolí má na dobrovolnickou činnost dětí a dospívající silnější vliv než samotná socializace. V takovémto prostředí se dobrovolnictví dědí mnohem častěji.

Je však třeba se dle Musicka a Wilsona (Musick, Wilson, 2008) na přejímání či dědění dobrovolnictví podívat ještě z hlediska typu dobrovolnických aktivit. Například církev jako prostředí pro dobrovolnické aktivity jsou otevřené celé rodině, podporují zapojení celé rodiny. Také organizace aktivní v oblasti sociálních služeb vytváří sociálně aktivní rodiny. Dědičnost dobrovolnictví se dle těchto autorů prokazuje zejména ve stejných oblastech, tzn., pokud jsou rodiče činní v církvi, pravděpodobně tam budou činné i jejich děti, namísto činnosti pro organizace zabývající se ochranou životního prostředí.

2.5.2 Přenos statutu v dobrovolnické činnosti mládeže

„Socializace a přejímání rolí jsou dvěma vysvětleními pro dědičnost dobrovolnické činnosti“¹¹ (Musick, Wilson, 2008: 230). Další teorií, kterou tento fenomén popisují, je teorie přenosu statusu¹². Stejně jako věk a s ním spojená životní etapa nebo rodina odlišuje inklinaci k dobrovolnické činnosti, její typ i intenzitu, tak také socioekonomický statut je faktorem majícím vliv na dobrovolnictví.

Toto vysvětlení v podání autorů Musicka a Wilsona (Musick, Wilson, 2008) říká, že „děti následují dobrý příklad svých rodičů v dobrovolnictví, protože dědí jejich

¹¹ Překlad autorka. V originále: „Socialization and role modeling are two explanations for the inheritance of volunteering“ (Musick, Wilson, 2008: 230).

¹² Překlad autorka. V originále: „Status Transmission.“ (Musick, Wilson, 2008)

socioekonomický status“ (Musick, Wilson, 2008: 230)¹³. Studie, které zmiňují autoři Musick a Wilson (Musick, Wilson, 2008) ukázaly, že rodinné poměry a konkrétně socioekonomický status jednoho z rodičů, ovlivňuje dobrovolnictví jejich dětí. Přímý vliv popisují následovně – status rodičů předpovídá dobrovolnictví dětí bez ohledu na jejich vzdělání. Avšak socioekonomický status rodičů má přímý i nepřímý vliv na dobrovolnickou aktivitu dětí. Nepřímý vliv je takový – vyšší status rodičů často definuje vyšší vzdělání u jejich dětí, které se spíše stanou dobrovolníky. Například jedna ze studií odhalila, že 58% dospívajících, jejichž rodiče vystudovali vysokou školu, byli aktuálně dobrovolníky ve srovnání s 34%, jejichž rodiče vysokou školu nestudovali, bez ohledu na to, zda se rodiče jedné nebo druhé skupiny věnovali dobrovolnictví (Nolin a kol., 1997 in Musick, Wilson, 2008).

Dle Musicka a Wilsona (Musick, Wilson, 2008) mají děti z vyšších socioekonomických vrstev pravděpodobně stabilní rodinné zázemí s oběma rodiči. Takové prostředí usnadňuje výchovu dětí s prosociálními hodnotami a postoji. Tito rodiče předali své socioekonomické zdroje svým dětem, které si je osvojily, a umožnily jim dělat dobrovolnickou činnost. Taktéž vyšší status rodičů předznamenává jejich častější zapojení se do veřejných aktivit, což má za následek také zapojení jejich dětí. Tato teorie je bližší vzájemně prospěšným organizacím, lze jí vysvětlovat zapojení se do vzájemně prospěšných organizací.

Dědictví dobrovolnictví mezi dvěma generacemi žen v rodině sledovali autoři Mustillo, Wilson a Lynch (Mustillo, Wilson, Lynch, 2004). Na dobrovolnictví nahlíželi skrze socializaci a přenos statutu. Konkrétně se zabývali přejímáním rolí dcerami, pokud se matky věnovaly dobrovolnictví, pravděpodobně se budou dobrovolnictví věnovat také dcery. Výzkum potvrdil, že matky přivádí své dcery k dobrovolnické činnosti bez ohledu na jejich socioekonomický status. Zároveň ale autoři uvádí, že dcery rodičů střední vrstvy jsou dobrovolnicemi častěji než dcery nižší socioekonomické vrstvy bez ohledu na

¹³ Překlad autorka. V originále: „children follow their parents' example in volunteering because they inherit their parents' socio-economic status“ (Musick, Wilson, 2008: 230).

dobrovolnictví jejich matek. Tento fakt potvrzuje výsledky studií Musicka a Wilsona (Musick, Wilson, 2008), kdy hovoří o nepřímém vlivu statusu rodičů v oblasti vzdělání, tj. vyšší socioekonomický status předurčuje vyšší vzdělání dětí a v souvislosti s ním také zvyšuje pravděpodobnost zapojení se do dobrovolnické činnosti. Také Frič a Pospíšilová (Frič, Pospíšilová a kol., 2010) zjistili větší procentuální zastoupení skupiny s vyšším vzděláním v ČR mezi dobrovolníky.

2.5.3 Vrstevníci a dobrovolnictví mládeže

Vrstevníci mají na dospívající velký vliv. Vrstevníci a škola jsou prostředím sekundární socializace jedince. Ačkoli je jednou z charakteristik dobrovolnické činnosti svobodná volba, je názor vrstevníků velmi důležitým faktorem ovlivňujícím tuto volbu. Výzkum ukázal, že volba dobrovolnické činnosti je silně ovlivněna aktivitami (dobrovolnickými) vrstevníků v bezprostřední blízkosti (Youniss et al., 2001, McLellan, Youniss, 2003 in Musick, Wilson, 2008).

Skrze dobrovolnickou činnost mohou mladí lidé získat nejen mnoho nových zkušeností a dovedností, ale také jim může tato činnost pomoci uspokojit potřebu někam patřit, být součástí něčeho, což je pro dospívající velice důležitá potřeba. Zároveň taková skupina napomáhá jedinci k utřebením si vlastních hodnot, postojů, životních cílů apod. Vrstevníci mají v životě dospívajících a mladých lidí vedle vlastní rodiny také velice důležitou roli.

Při vstupu do dospělosti jsou mladí před volbou, zda pokračovat ve studiu na vysoké škole, či vstoupit do pracovního života. Ti, kteří se rozhodnou pro další studium se dostanou do prostředí, kde je výskyt dobrovolnické činnosti vysoký, stejně jako její podpora. Studenti, kteří se dobrovolnictví věnovali na střední škole, ve většině případů pokračují v činnosti i na vysoké škole, kde se jim také otevírají nové možnosti. U ostatních je pravděpodobné, že se dobrovolnictví začnou věnovat právě teď, na rozdíl od těch, kteří vstoupí do pracovního procesu. Samozřejmě mohou nastat také situace, kdy dobrovolník se svou aktivitou po nástupu na vysokou školu skončí, případně s ní vůbec nezačne. Vliv

vzdělání na dobrovolnickou činnost, kdy vyšší vzdělání predikuje vyšší dobrovolnickou aktivitu nebo podíl na dobrovolnické činnosti v oblasti formálního dobrovolnictví, potvrzuje nejen Musick a Wilson (Musick, Wilson, 2008), ale také Pospíšilová a Frič (Frič, Pospíšilová a kol., 2010)

2.5.4 Shrnutí

Z teoretického zakotvení pro mou práci vyplývá, že rodina i vrstevníci (spolu se školním prostředím) ovlivňují z hlediska primární i sekundární socializace osobnost mladého člověka. Mají vliv také na jeho dobrovolnickou činnost. Prostředí rodiny i vrstevníků může být příčinou zahájení i rozvoje dobrovolnictví mladého člověka, ale také může zapříčinit jeho nezájem o dobrovolnickou činnost.

Uvedení autoři se shodují zejména na podpoře rodiny jako nejdůležitějším faktoru, dobrovolnictví nemusí být v rodině nebo mezi vrstevníky nutně zakotveno, ale kladný vztah k tomuto typu činnosti je zásadní. Pozitivní ohlas rodiny a přijetí takového chování je pro dobrovolnictví mládeže podstatné. Law a Shek (Law, Shek, 2009) dokonce hovoří o možnosti opačného dědění dobrovolnictví, kdy činnost mladší generace může mít vliv na starší generaci, tzn., že děti mohou k dobrovolnictví přivést své rodiče.

V České republice je z hlediska věkových kategorií dle výzkumu Pospíšilové a Friče (Frič, Pospíšilová a kol., 2010) dobrovolnictví zastoupeno rovnoměrně, v tomto ohledu se tedy mládež ve věku od 20 – 24 let nijak nevymyká. Podíl na dobrovolnictví se však zvyšuje spolu s dosaženým vzděláním. Ze stejného výzkumu taktéž vyplynulo, že pro dobrovolníky v ČR je charakteristická spíše dlouhodobá činnost, tzn. činnost po dobu 4 let a více.

Cílová skupina této práce, dobrovolníci ve věku od 20 do 24 let je nejsilněji zastoupena v těchto oblastech dobrovolnictví: ekologie, dobrovolnictví s dětmi a mládeží, kultura, zdravotnictví a oblast sportu. Naopak nejslabší zastoupení vykazuje oblast víry,

tedy v církevních organizacích a dále v tradičních zájmových organizacích jako jsou rybáři, zahrádkáři, pěstitelé, včelaři chovatelé apod. (Pospíšilová, Frič, 2011).

3 Empirická část

Cílem této práce je zjistit, jak mladí dobrovolníci ve věku od 20 do 24 let vnímají dobrovolnickou činnost, jak ji vnímají, dále jaké formy dobrovolnické činnosti vykonávají. Zajímá mě také, jaký vliv má jejich rodina a vrstevníci na jejich činnost.

První část této práce se věnuje celkovému teoretickému zakotvení fenoménu dobrovolnictví. Popisuje vývoj dobrovolnictví ve světě i v České republice. Snažila jsem se v této části postihnout dobrovolnictví celkově pro utvoření komplexního pohledu na dobrovolnictví. Zároveň také zmínit výzkumy, které se dobrovolnické činnosti právě mladých lidí věnují a popisují ho. Z nich budu také při psaní této další, empirické, části vycházet a na ně se odkazovat.

Výzkumné otázky pro tuto práci byly s ohledem na téma stanoveny následujícím způsobem, ptala jsem se na tyto otázky:

1) Jakou roli hrají rodiče a rodina v dobrovolnictví mládeže?

2) Jakou roli v dobrovolnictví mládeže hraje vliv vrstevníků?

3) Jak mládež ve věku od 20 do 24 let vnímá dobrovolnictví, jaký má pro dobrovolníky jejich činnost význam? Jak se význam liší mezi vzájemně a obecně prospěšnými dobrovolníky?

Podotázky:

4) Jaké jsou zkušenosti mládeže ve věku od 20 do 24 let s dobrovolnictvím?

5) Jaké byly důvody volby formy dobrovolnictví pro respondenta?

Odpovědi na tyto otázky budou zdrojem pro lepší pochopení vnímání i důvody k výkonu dobrovolnické činnosti vybrané cílové skupiny. Mohou být nápomocné v budoucí práci s dobrovolníky. Popíší také vliv rodiny a vrstevníků, jejich roli na rozhodování se při volbě činnosti i pro její výkon jako takový.

3.1 Výběr vzorku

Zkoumanou skupinou pro tuto diplomovou práci jsou mladí dobrovolníci v České republice. Věkové hranice pro mladé lidi/ mládež nejsou stanoveny zcela přesně. Dle Evropské unie, konkrétně programu Mládež v akci, lze do této kategorie zařadit mladé lidi ve věku od 13 do 30 let věku (<http://www.mladezvakci.cz/informace-o-programu/o-programu-mladez-v-akci/>).

Takové věkové zařazení je ale dosti široké a vznikly by dost velké rozdíly v odpovědích na zjišťované otázky a celkově je tato skupina hodně odlišná. Výsledky z takového výzkumu by byly obtížně srovnatelné, možná dokonce nesrovnatelné. Především je ale takto ustanovená skupina homogenní a umožňuje tak lépe a do hloubky pochopit spojitost mezi rodinou/vrstevníky a dobrovolnictvím. Jedná se o homogenní vzorkování, které zjednodušuje následnou analýzu (Hendl, 2005). Proto je nutné si pro účely výzkumu danou skupinu zúžit. Pro účely této práce jsem se proto rozhodla sledovat skupinu dobrovolníků ve věku od 20 do 24 let. Takovou skupinu lze porovnávat, z hlediska jejich „životní situace“, ve smyslu jejich aktivit apod., by si měla být tato skupina podobná. Zároveň jsem se snažila respondenty, respektive účastníky fokusních skupin, vybírat tak, aby si byli podobní, co se týče právě oné „životní situace“. Blíže popíšu důvody, zkoumanou skupinu a výběr vzorku níže.

Mladý člověk v tomto věku má již ukončené středoškolské vzdělání. Stojí před rozhodnutím, zda nastoupí do pracovního procesu, nebo se bude věnovat studiu dále na vysoké škole. Celkově je tento věk jakousi hranicí, zlomem pro jeho budoucí život.

Do této chvíle před ukončením střední školy většinou žije ve společné domácnosti s rodiči. Ve své práci se zaměřuji na vliv nebo roli rodiny v dobrovolnictví mladého člověka. Vliv rodiny je v tomto věku velmi silný, záleží na prostředí, ve kterém vyrůstá, které ho dennodenně ovlivňuje. Osamostatnění spojené s odchodem na vysokou školu či do pracovního procesu roli rodiny zeslabí. Může být také důvodem pro změnu, zahájení nebo ukončení dobrovolnické činnosti. Nástup do zaměstnání na plný úvazek může, a často také má, vliv na dobrovolnickou činnost. Vznikem nových povinností nezbývá člověku tolik času, aby se mohl dobrovolnické činnosti věnovat jako při studiu. Ve své práci jsem se zaměřila na dobrovolníky, kteří dále studují, nastoupili tedy na vysokou školu.

Podobná situace nastává u vrstevníků. Po ukončení střední školy se vazby mezi vrstevníky, se kterými se mladí lidé setkávali do této doby, snižují. Mladí lidé poznávají nové kamarády, spolužáky na vysoké škole. Nové kontakty nabízejí nové příležitosti a zkušenosti. Mladý člověk se dostává do nového prostředí, mezi nové lidi, stává se součástí jiných komunit, skupin a společenství. Tato změna může mít vliv na jeho dobrovolnickou činnost.

I vnímání samotné dobrovolnické činnosti se mění s věkem, jinak svou dobrovolnickou činnost může vnímat 15-ti letý dobrovolník, jinak 26-ti letý dobrovolník, který si již vydělává. Proto by rozptyl v dané skupině neměl být příliš velký. Ve věku od 20 – 24 let prochází mladí lidé podobnými zkušenostmi.

Svůj výzkum jsem tedy prováděla s mladými lidmi ve věku mezi 20 – 24 lety studujícími vysokou školu. Zaměření vysoké školy v tomto ohledu roli nehrálo.

Dobrovolníci byli rozděleni do dvou skupin dle typu zaměření dobrovolnické činnosti. Jak už jsem zmiňovala dříve, zaměřila jsem se na oba typy dobrovolnické činnosti, na obecně prospěšnou oblast i na vzájemně prospěšnou. Dobrovolníky bylo vhodné rozdělit právě dle těchto dvou jmenovaných oblastí i s ohledem na výzkumnou otázku. Jednu skupinu tedy tvořili dobrovolníci aktivní v organizacích vzájemně

prospěšných, druhá skupina pokrývala obecně prospěšné dobrovolnické organizace. Rozdělení bylo důležité z hlediska následné analýzy, také bylo vhodné z důvodu vzájemné interakce, kde docházelo k otevírání společných témat a jejich prohlubování.

Rozdělení na tyto dvě skupiny se odvíjí také od výzkumu Pospíšilové a Friče (Frič, Pospíšilová a kol., 2010), kteří identifikovali dva typy dobrovolníků korespondujícími právě s oblastmi. Jedná se o dobrovolníka „pohodáře“ a „obětavce“. Nyní krátce popíši každého z nich. Dobrovolníci „obětavci“ jsou, jak už z jejich názvu vyplývá, dle autorů charakterističtí vyšší mírou obětavosti ve prospěch společnosti nebo komunity, než „pohodáři“. Ti, kteří jsou požitkáři, jejich činnost je baví a užívají si ji (Frič, Pospíšilová a kol., 2010: 117). Prvním typ je častěji spojen s volnočasovou, tj. vzájemně prospěšnou oblastí dobrovolnictví a druhý se častěji objevuje ve veřejně prospěšné oblasti dobrovolnické činnosti. Bude se význam dobrovolnictví pro každý typ lišit?

Dobrovolníci, kteří se účastnili mého výzkumu za oblast vzájemně prospěšného dobrovolnictví, byli vedoucími na dětských táborech, vedoucí ve skautském oddíle, aktivními v židovské komunitě a lektorem tance v dětské taneční skupině. Souhrnné informace o této skupině přináší tabulka Tab. 3. 1. 1

Tab. 3. 1. 1 Dobrovolníci vzájemně prospěšné dobrovolnické činnosti - přehled

Vzájemně prospěšní dobrovolníci				
Respondent	pohlaví	věk	oblast činnosti - aktuálně	délka činnosti - celkově
A1	muž	20	vedoucí skautského oddílu	4 roky
B1	muž	24	lektor v taneční skupině	4 roky
C1	žena	24	židovská komunita	7 let
D1	žena	22	vedoucí vodáckého oddílu	6 let
E1	žena	23	vedoucí dětského tábora	8 let
F1	muž	21	vedoucí dětského tábora	2 roky

Zdroj: [Autorka]

Dobrovolníci v oblasti obecné prospěšnosti se aktivně podíleli na činnostech organizace Člověk v tísni, o. s., Domov SueRyder, o.p.s., Diakonie CČE, ekologických organizacích, sociálních službách atd. Souhrnné informace o této skupině přináší tabulka Tab. 3. 1. 2.

Tab. 3. 1. 2 Dobrovolníci obecně prospěšné dobrovolnické činnosti - přehled

Obecně prospěšní dobrovolníci				
Respondent	pohlaví	věk	oblast činnosti - aktuálně	délka činnosti - celkově
A2	žena	23	Magna Děti v tísni, o.p.s	7 let
B2	žena	24	ekologické organizace	7 let
C2	žena	22	Domov SueRyder, o.p.s.	2 roky
D2	žena	24	Člověk v tísni, o.p.s.	9 let
E2	žena	23	Diakonie CČE	6 let
F2	muž	21	Hestia, o. s.	5 let

Zdroj: [Autorka]

3.2 Metoda sběru dat

3.2.1 Fokusní skupiny

Pro svůj výzkum jsem si zvolila kvalitativní metodu fokusních skupin. Problémem u tohoto výzkumu je generalizace, výsledky jsou obtížně srovnatelné, reprezentuje zkušenosti účastníků skupiny, nelze je proto vztáhnout na celou populaci. Zkoumaný jev sledujeme dopodrobna. Právě z tohoto důvodu byla tato metoda nejvhodnější pro tuto diplomovou práci. Ve výzkumu mě zajímá pohled dobrovolníků na jejich činnost, jak ho vnímají, jak je v jejich aktivitě ovlivnila jejich rodina a kamarádi.

Metodu fokusních skupin je možné používat jako hlavní výzkumnou metodu, nebo jako doplňkovou metodu například ke kvantitativnímu výzkumu. Morgan definuje fokusní skupinu jako techniku výzkumu, jež shromažďuje údaje prostřednictvím skupinové interakce vzniklé v debatě na téma určené badatelem. V podstatě je zaměření (ohnisko)

diskuze určeno zájmem badatele, tak, že badatelův zájem označí ohnisko a samy údaje se shromažďují prostřednictvím skupinové interakce (Morgan, 2001).

Účastníkům jsem se snažila dát všem stejný prostor pro vyjádření jejich názorů a postojů, což je velice důležité. Fokusní skupina je významná v tom, že v ní dochází k interakci mezi účastníky. Toto je velice důležité, nově vzniklá témata vytváří právě tato skupina, vyvolávají je právě sami účastníci. Vzájemnou interakci je možné považovat za stěžejní v tomto typu kvalitativního výzkumu. Proto je vhodné vytvořit si jakousi kostru či strukturu a v jejím duchu fokusní skupinu řídit. Pro účely diplomové práce je strukturovanost, navazující na sledované výzkumné otázky, vhodná. Strukturu představím později ve vlastním scénáři skupiny.

Moderátor zde má možnost ovlivnit informace, které potřebuje získat, na rozdíl od zúčastněného pozorování, zároveň mu umožňuje získat informace od více respondentů a dává vzniknout novým tématům vedle individuálního interview. V těchto aspektech tkví výhody fokusních skupin oproti dalším kvalitativním metodám, které byly také důvodem volby této metody pro mou práci.

Aby byla diskuze ve fokusních skupinách efektivní, uvádí (Merton a kol, 1990 in Morgan, 2001) 4 kritéria: pokrýt co nejširší škálu relevantních otázek, poskytnout co nejspecifičtější data, podporovat vzájemnou interakci mezi účastníky a mít na paměti osobní kontext, který má vliv na jejich odpovědi. Moderátor by měl nechat vzniknout i tématům, která předem nepředvídal, a která vznikla během diskuze. Je třeba se v diskuzi vyhnout obecnostem a jít do hloubky tématu.

3.2.2 Scénář fokusních skupin

Před samotným uskutečněním výzkumu jsem si uspořádala s pár přáteli a jejich přáteli diskuzi na téma dobrovolnictví, jeho vnímání a roli rodiny a přátel v této činnosti. V podstatě jsem si chtěla udělat předvýzkum, prozkoumat terén, zjistit, zda jsou mnou

připravené otázky jasné a pochopitelné. Zda existují témata, která bych ještě měla do scénáře fokusních skupin zanést. Seznámila jsem se s účelem diskuze a tématem diplomové práce, kterou píší.

V této skupině, která diskuzi podstoupila, byli dobrovolníci i nedobrovolníci, a to záměrně. Zajímalo mě pohled obou skupin, co si myslí o vlivu rodiny například i ti, jichž se dobrovolnictví přímo netýká, možná mají v rodině někoho, kdo se dobrovolnictvím zabývá. Proč je to nemotivovalo k dobrovolnické činnosti? Diskuze neměla zvolenou strukturu, skutečně šlo o povídání si na toto téma, na téma dobrovolnictví. Sešli jsme se v salonku jedné kavárny, kde jsme byli oddělení a mohli si tak nerušeně povídat. Jednalo se o skupinu cca 15 lidí. Tato diskuze mi umožnila získat alespoň částečný vhled do dobrovolnické činnosti i do postojů těch, kteří se dobrovolnické činnosti nevěnují. Někteří účastníci této diskuze se následně účastnili také samotných fokusních skupin.

Jak už jsem zmiňovala, rozhodla jsem se pro uskutečnění dvou fokusních skupin. Pro zajištění kvalitního výzkumu v podobě fokusních skupin je zapotřebí několika kroků. Fokusní skupina mnohem víc než jiné kvalitativní výzkumy vyžaduje mnohem intenzivnější fázi přípravy. Existují tři faktory ovlivňující proces plánování (Morgan, 2001), jsou jimi etické otázky, rozpočet a časová tíseň. V diplomové práci je otázka rozpočtu částečně upozaděna, většinou se jedná o výzkumy na dobrovolné bázi, zároveň je třeba ale klást o to větší důraz na etické otázky a především časovou tíseň a správné časové rozvrhnutí. Oproti jiným kvalitativním výzkumům je zde otázka etiky mnohem problematičtější, jelikož řečené je sdíleno s ostatními účastníky, anonymitu je tedy těžší zajistit.

Zároveň je třeba, aby moderátor disponoval potřebnou mírou objektivity. Nestát zcela vně diskutující skupiny, ale přesto reagovat na vyřčené názory a postoje, avšak neprojektovat vlastní názory a postoje anebo nenavádět účastníky například návodnými otázkami nebo komentáři. Zároveň by měl účastníkům dodat jistotu a odvalu ve vyjadřování jejich názorů a postojů ke zkoumanému jevu.

Velkým problémem týkajícím se fokusních skupin je jejich organizace, je velmi obtížné seztat skupinu dohromady v jeden čas na jedno místo, pokud není nějakým způsobem zainteresovaná ve výzkumu ať už finančně, nebo z jiného například osobního důvodu. Tento problém vzniká především u výzkumů založených na dobrovolné bázi, tedy zejména bakalářských a diplomových prací. Osobně se mi zdál tento faktor jako velice kritický a měla jsem s ním problém.

Při plánování fokusní skupiny je třeba přemýšlet o vhodném počtu účastníků. Výzkumníci se shodují na počtu 6 – 10 účastníků, více účastníků není vhodných pro ukořícování vzniklé skupiny, méně pro nedostatek interakce. Záleží však především na charakteru výzkumu a také zkušenostech moderátora. Já jsem pro svou práci zvolila dvě skupiny o 6 účastnících. Pro účely tohoto výzkumu je tento počet dostačující. Záleží také na formulaci otázek, měly by být formulovány tak, aby podněcovaly diskuzi, lze zařadit také nějaké „provokující“ nebo kontroverzní, které účastníky doslova vyprovokují k diskuzi.

Dále jsem se rozhodovala, zda je vhodné, aby se mezi sebou účastníci znali nebo ne. Oba názory definují několik výhod i nevýhod. O tomto problému hovoří také Morgan (Morgan, 2001). Tento problém lze shrnout tak, že záleží na charakteru výzkumu, někdy může být „známost“ respondentů přínosem, jindy může být výzkumu na škodu. Nakonec jsem volila kompromis, kdy se někteří účastníci mezi sebou znali a jiní ne. Tento fakt byl také ovlivněn tím, že jsem oslovila dobrovolníky, o nichž jsem věděla, a ti mi přivedli do skupiny své známé, kteří také vykonávají dobrovolnickou činnost.

Struktura dle mnou zvolených otázek obou fokusních skupin vypadalo takto. Celkově jsem zvolila deset otázek, které tvořily hlavní kostru celé diskuze.

1. Řekněte, prosím, každý dvěma větami, co máte na svém dobrovolnictví rádi?

2. Kdo Vás přivedl k dobrovolnictví?

3. *Věnuje se dobrovolnictví Váš táta nebo máma?*

(Po odpovědích nebo diskuzi jsem zjišťovala informace o dalších členech rodiny: „A Vaše sestra nebo brácha? A Vaše babička, děda, strejda, nebo někdo další ve Vaší rodině kromě Vás?“)

4. *Komu ve škole jste řekl, že děláte dobrovolnictví?*

(Další otázky směřovaly k tomu, komu dalšímu z kamarádů o jejich dobrovolnictví řekli a proč?)

5. *Řekněte, prosím, každý jednu věc, která Vás na dobrovolnictví štve, co se Vám na něm nelíbí?*

(Následně jsem zjišťovala, proč právě toto, názor ostatních, jak vnímají vyřčené názory kolegů.)

6. *Umíte si představit svůj život bez dobrovolnictví? Co by Vám chybělo?*

7. *Co Vás vedlo k působení v organizaci, do níž aktuálně docházíte?*

8. *Jak byste přesvědčili spolužáka nebo kamaráda, že se k Vám má přidat a také se věnovat např. pomoci pacientům v nemocnici nebo být vedoucím na táboře?*

9. *Heleďte, myslíte, že má cenu přesvědčovat lidi, co dobrovolnictví nechápou a ptají se: proč neděleš radši něco za peníze? Co jim na to, podle Vás, říct?*

10. *Chtěli byste k tomu něco dodat, je tu něco důležitého, co ještě nezaznělo? Shrňte, prosím, v pár větách, co pro Vás dobrovolnictví znamená.*

Jak už jsem uváděla, tyto otázky sloužily jako kostra celé diskuze, během výzkumu vznikaly i další ad hoc témata spojená s doptáváním se a dalšími reakcemi ze strany účastníků. První otázka sloužila jako „zahřívací“, taková, která měla diskuzi rozproudit a přimět účastníky k reakci a rozmluvení se. Aby z nich opadl strach, nervozita. Touto otázkou jsem se snažila navodit přátelskou atmosféru a příjemné prostředí celé diskuze. Což je pro samotný výzkum velice důležité. Účastníci se musí ve skupině cítit dobře. Proto jsem diskuzi zahájila takto: „*Chtěla bych každého z Vás požádat, zda byste se mohli v pár větách představit ostatním a říci nám něco o své dobrovolnické činnosti, tzn., do jaké organizace docházíte, co v ní děláte a jak dlouho tam již působíte.*“ Zároveň je také samozřejmě velmi vhodné a žádoucí, aby se diskutující vzájemně poznali a věděli jeden o druhém, čím se zabývají.

Na závěr celé diskuze jsem poprosila dobrovolníky o shrnutí. K tomu sloužila otázka č. 10: „*Chtěli byste k tomu něco dodat, je tu něco důležitého, co ještě nezaznělo? Shrňte, prosím, v pár větách, co pro Vás dobrovolnictví znamená.*“ Zajímala mě samozřejmě jejich zpětná vazba na celou diskuzi, zda neexistuje něco důležitého, na co jsme zapomněli. Ale také jsem chtěla znát jejich celkový pohled na dobrovolnictví, aby vyřkli nějaké motto, moudro, jak to v diskuzi nazývali, a aby nějak naše povídání uzavřeli.

Kde se diskuze odehrály, bylo prostředí pro jejich realizaci vhodné? Na tyto otázky jsem při organizaci skupin také myslela, jelikož jsou celý výzkum, ač se možná nezdá, velice důležité. Místo nám může velice ohrozit celý průběh diskuze. Je třeba vybrat takové místo, kde nebudou účastníci rušeni vnějšími vlivy a kde se budou cítit dobře. Toto je třeba zvažovat i pro kvalitu záznamu, který nám bude následně sloužit jako zdroj veškerých dat.

První fokusní skupina se vzájemně prospěšnými dobrovolníky se odehrála v prostorách zasedací místnosti mého pracoviště. Jednalo se tedy o uzavřenou místnost, kde nehrozilo narušování průběhu skupiny průchodem jiných osob apod.

Druhá fokusní skupina tvořená dobrovolníky z oblasti obecně prospěšného dobrovolnictví proběhla v prostorách restaurace, avšak v samostatném salonku, který nám byl poskytnut. Zde by mohlo být riziko narušováním ze strany cizích osob vyšší, domluvila jsem se však s personálem a vysvětlila mu důvod našeho setkání, diskuze následně proběhla bez narušení i zde.

3.2.3 Analýza dokumentů

Analyzovaným textem byly eseje, které jsem od účastníků skupin a dalších dobrovolníků získala. Požádala jsem jednak samotné účastníky skupin, ale také další dobrovolníky, jestli by mi nenapsali pár slov o jejich dobrovolnické činnosti, rozsah byl cca 2 – 3 strany. Chtěla jsem původně získat eseje pouze od samotných účastníků, ale vzhledem k tomu, že se mi to u všech nepodařilo, požádala jsem i ty, kteří se jednotlivých diskuzí neúčastnili. Vzhledem k tomu, že závěry ze svého výzkumu nemůžu zevšeobecňovat, není problém mít skupinu získaných esejí různorodou a nemusí proto ani kopírovat složení jednotlivých diskuzních skupin.

Téma eseje bylo dáno obecněji a pro lepší pochopení a snadnější psaní bylo autorům upřesněno a specifikováno. Zároveň bylo upřesnění vhodné pro zachování struktury textů a jejich snadnější analýzu. Znělo takto:

„Kdo mně ovlivnil jako dobrovolníka“ Upřesnění zadání: Napište, kdo vás v různých momentech v životě, už od dětství, inspiroval, ovlivnil a posléze přivedl k dobrovolnictví? Napište, na koho se díváte dnes jako na vzor při své práci jako dobrovolníci? Hraje v tom nějakou roli i rodina nebo kamarádi?“

Přes počáteční nevoli a nechut' k psaní eseje, se mi nakonec podařilo získat od dobrovolníků potřebný materiál pro svou práci. Celkově mi bylo zasláno 10 esejí, 8 od účastníků fokusních skupin (poměr mezi zaslánými esejemi ze skupiny obecně a vzájemně prospěšného dobrovolnictví byl vyrovnaný, tzn., z každé skupiny mi účastníci zaslali 4

eseje), zbylé dvě eseje jsem získala od dobrovolníků, kteří se diskuzí neúčastnili (jejich věk byl 22 a 23 let, ženy, věnovaly se obecně prospěšnému dobrovolnictví po dobu 3 a 4 roky v oblasti sociálních služeb a studentského spolku). Délka esejí se v průměru pohybovala okolo 2 normostran.

3.3 Metoda analýzy dat

U analýzy dat v kvalitativním výzkumu máme několik možností jak ji provést. Záleží, jako u všech ostatních stránek výzkumu, na charakteru výzkumu a také na jeho cíli, co chceme pomocí výzkumem zjistit a jakou tedy pro toto zjištění zvolit cestu, tedy analýzu.

V první řadě byl v případě fokusních skupin proveden přepis mluveného slova do textu. Tento krok nebyl nutný u získaných esejí ze zřejmého důvodu. Získaná data byla následně převáděna do jednotlivých kódů. V tomto kroku je třeba se zamyslet nad postupem při kódování textu. Vzhledem k charakteru výzkumu jsem zvolila postup nebo metodu otevřeného kódování.

Při otevřeném kódování dochází k odhalování určitých témat. Tato témata se zároveň vztahují k položeným výzkumným otázkám, literatuře, pojmům používaným účastníky nebo jde o myšlenky vznikající, jak výzkumník proniká k textu (Hendl, 2005). Následně dojde k vytvoření si seznamu témat. Kódovat lze dle vlastního uvážení slova nebo celé odstavce.

Kódování, které jsem ve své diplomové práci prováděla, bylo otevřené, ale zároveň tematicky kopírovalo jednotlivé výzkumné otázky, které jsem si ve své práci položila, abych na ně získala odpověď. Z tohoto faktu vyplývá, že bylo kódování určitým způsobem zaměřeno dle cíle výzkumu a stanovených otázek.

Pro názornost zjištění a podpoření jejich platnosti jsem používala citace účastníků fokusních skupin a autorů esejí, které jsem umístila do své práce. Citace jsou také dokladem vlastních závěrů a zjištění. Některé citace jsem upravila a to z důvodu jejich srozumitelnější interpretace. Byly vypuštěny pauzy ve větách, citoslovce typu ehm, no apod.. Nedošlo tedy k reformulaci citací v jejich smyslu, ale pouze úpravě pro lepší názornost. Některé citace bylo možno použít zcela beze změny.

V průběhu analýzy a vyhodnocování jsem použila také teorie a výstupy z výzkumů, které uvádím v teoretické části své práce. Docházelo tedy ke srovnání i se zjištěními minulými, předchozími. Zejména s teoriemi Musicka a Wilsona (Musick, Wilson, 2008) a Lawa a Sheka (Law, Shek, 2009), Pospíšilové a Friče (Frič, Pospíšilová, 2010) aj. Tito autoři jsou totiž nejbližší zaměření této diplomové práce a nejlépe popisují témata řešené prací.

Trocha teorie k metodě analýzy dat získaných z fokusních skupin pro správnou práci s nimi podpořena Morganem (Morgan, 2001). Není pravdou, že by měla být základní jednotkou analýzy skupina. Skupina se skládá z jedinců a na tento fakt je třeba brát ohled. Musíme si uvědomit, že to, co jedinci ve skupině dělají, je závislé na skupinovém kontextu. Stejně tak vše, co se v jakékoli skupině stane, záleží na jedincích, kteří ji tvoří (Morgan, 2001). Což znamená, že jedinec je provázán se skupinou, stejně jako skupina s ním. Je třeba vnímat tuto dvojí úroveň v analýze fokusních skupin. Interpretace výroků jednotlivých účastníků vyžaduje soustředění pozornosti na to, co bylo dle pohledu účastníků zajímavé a co důležité, která témata se ve skupinách opakovala a účastníci je považovali za důležitá.

Zároveň je závěrem třeba dodat, že se jedná o kvalitativní metodu výzkumu, tudíž data a následně závěry získané tímto typem výzkumu nejsou reprezentativní. Nelze je proto zevšeobecňovat. Jsou daty a závěry hovořícími a vypovídajícími o konkrétní skupině.

3.4 Etika výzkumu

Před zahájením samotné diskuze byli účastníci seznámeni s mojí diplomovou prací, jejím tématem a zaměřením. Dále jsem jim představila metodu fokusních skupin, její průběh a účel. O cíli a zaměření diplomové práce byli již předem seznámeni v informačním mailu a pozvánce na setkání. Pro zahájení a jejich případné dotazy jsem v úvodu vše zopakovala. Informace tedy již měli předem, ale přesto bylo nezbytné zmínit vše znovu, a také je seznámit s etickou stránkou celého výzkumu, která je nezbytná. Těmito kroky jsem se snažila předejít potenciálním etickým problémům, které by mohly nastat.

Účastníkům bylo sděleno, že bude z diskuze pořízen audio záznam, se kterým budu dále pracovat, a proto je důležité získat jejich informovaný souhlas pro další práci s těmito daty. Informovaný souhlas jsem od všech účastníků získala bez výhrad.

Otázka anonymity je v kvalitativním výzkumu všeobecně problematičtější než v případě kvantitativního výzkumu. U fokusních skupin je navíc ještě problematičtější z toho důvodu, že se výzkumu účastní společně více respondentů. Z tohoto důvodu bylo společně před zahájením dohodnuto pravidlo, že to, co bude sděleno v průběhu fokusní skupiny, zůstane pouze v rámci ní, tzn. mezi účastníky. Ústně bylo pro účely výzkumu uzavřeno jakési prohlášení o mlčenlivosti. Informovaný souhlas byl nahrán na audio záznam před zahájením diskuze.

Zároveň jsem účastníkům přislíbila, že nebudu pracovat s jejich pravými jmény, citace budou anonymní. Vytvořím si pro ně určité kódy, se kterými budu dále pracovat. Tímto krokem jsem se jim snažila zajistit jistou míru anonymity, aby tak výroky nebyly spojeny s jejich osobami. Tento krok by mohl také přispět k tomu, že by ve svých odpovědích mohli být upřímnější a otevřenější. Právě otevřenost a upřímnost v odpovědích je pro fokusní skupiny a kvalitativní výzkum velice důležitá.

Jak už jsem zmiňovala výše, někteří účastníci se mezi sebou znali, někteří ne. Tento poměr byl ale v každé skupině vyvážený a průběh nenarušil. Naopak to, že se někteří účastníci znali, pomohlo uvolnit atmosféru celé skupiny a účastníci byli uvolnění. Celý průběh obou diskuzí byl velmi příjemný a přátelský. Tento dojem z celého průběhu není pouze mým vlastním subjektivním pohledem, ale pramení zároveň ze zpětné vazby, kterou jsem od účastníků dostala. Ve skupině se jim pracovalo dobře a neměli s nikým problémem, což mělo celkově pozitivní dopad na celý výzkum. Tento aspekt je dle Morgana (Morgan, 2001) pro výsledky také velice klíčový.

4 Výsledky výzkumu

Nejprve bych v úvodu ráda představila obě skupiny dobrovolníků, se kterými jsem svůj výzkum prováděla.

Skupina vzájemně prospěšných dobrovolníků byla složena z účastníků, kteří se věnovali volnočasovým zájmovým aktivitám a pracovali s dětmi. Ve všech případech se jednalo o občanská sdružení. Ve dvou případech byli samotní respondenti zakladateli sdružení, v nichž působí. Svou dobrovolnickou činnost provádějí dlouhodobě, a to v rozmezí od 3 do 8 let.

Skupina dobrovolníků obecně prospěšného dobrovolnictví byla složena z těch, kteří působí v oblasti sociálních služeb (péče o seniory, azylový dům, péče o ohrožené děti), životního prostředí a lidských práv. Tato skupina byla dosti rozmanitá jednak, co do oblastí působnosti, ale také co se týče jejich zkušeností s dobrovolnickou činností. Všichni ze zúčastněných spolupracovali za svou „historii“ dobrovolnické aktivity s několika organizacemi, které se různily i svým zaměřením. I tato skupina je charakteristická činností dlouhodobou pohybující se od 2 do 9 let.

První otázku, na kterou jsem se obou skupin zeptala, se týkala toho, co mají na své činnosti rádi.

1. Řekněte, prosím, každý dvěma větami, co máte na svém dobrovolnictví rádi?

Ve skupině vzájemně prospěšných dobrovolníků se zcela nejčastěji objevoval pocit, že mohou něco předat, ať už se jednalo o dovednosti, které mohou naučit někoho dalšího, nebo také hodnoty. V této souvislosti hovořili například o tom, že si děti dle jejich názoru umí líp zorganizovat čas, pokud mají povinnosti. Jsou hrdí na to, že podílí dle jejich názoru na budování jejich osobnosti. Vedle dovedností se snaží děti celkově k něčemu vést. Pro dobrovolníky samotné je také velice důležitý pocit smysluplnosti jejich činnosti, pocit

zadostiučinění, zpětná vazba ze strany dětí ve smyslu toho, že vidí pokroky, i okolí. Toto vše je utvrzuje nejen v tom, že to, co dělají, ale zároveň je dále motivuje.

E1: „Tak, my když jsme vlastně ... začínali, tak úplně ten první běh toho tábora, tak jsme v podstatě sháněli děti kde se dalo ... pokud to není zaštitěný někým, jako třeba předtím to byla Policie, tak tomu možná jako nedůvěřují, takže jsme vlastně posbírali pár těch menších dětí ještě, co s náma jezdily předtím, a když jsme vlastně dělali už druhý ročník, tak do jednoho se prostě ty děti vrátily a jely znovu, což bylo prostě něco neuvěřitelného. A když vlastně beru, že letos už máme vlastně téměř finální počet a je to téměř dvojnásobek než loni, tak to je něco neuvěřitelného, co člověka zahřeje. Ví, že to dělá dobře, že ty děti se vrací a ještě nabírají další...“

D1: „Pro mě je důležitý, když třeba pak vidím ty děti, který sportujou samy nebo i s rodičema pak někde jedou.“

Také dobrovolníci oceňují, pokud od dětí cítí, že jsou jejich jakýmsi vzorem, tento pocit a samotná činnost je pro ně zdrojem energie, říkají, že přestože jsou vždy po svých dobrovolnických aktivitách unaveni a vyčerpáni, cítí se dobře, nabiti pozitivní energií s pocitem zadostiučinění a že jejich činnost má význam, je smysluplná. Díky dětem se také mohou navracet zpět do dětství, což jim přináší pocity štěstí. Tyto dva pocity, které zde dobrovolníci jmenovali, však nejsou charakteristikami spojenými výlučně s oblastí vzájemně prospěšného dobrovolnictví, ale vztahují se k práci s dětmi jako takové.

D1: „Začala jsem si uvědomovat, že pro ty děti něco znamenám, a že mě vnímají jako vzor a oporu.“

To, co mají tito dobrovolníci na své činnosti rádi, bych rozdělila na dvě skupiny. První je taková skupina spojená s pocity, které směřují od nich ven, tou je právě předávání hodnot, zkušeností, vědomostí či dovedností dál, směrem k dětem. Druhá skupina jsou motivy či pozitivní přínosy jejich činnosti směřující k nim samotným, tedy dovnitř. Sem

jsem zařadila pocity smysluplnosti, zadostiučinění, zpětnou vazbu, pokrok, návrat do dětství, být vzorem a zdroj energie. Nejčastější hodnota dobrovolnictví, která byla pro skupinu důležitá, bylo právě předávání dál, tento fakt je jistě spojen také s cílovou skupinou jejich dobrovolnické činnosti, a tou jsou děti. Názorněji obrázek:

Obr. 4. 1

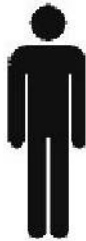

Zdroj: [Autorka]

Dobrovolníci z oblasti obecně prospěšného dobrovolnictví baví na jejich činnosti „dobrý pocit“, který z činnosti jako takové mají. Tato hodnota či pocit se objevoval nejvíce. Svou dobrovolnickou činnost dále vnímají jako možnost získat nové kontakty a zkušenosti, které mohou uplatnit v jejich budoucím životě, často také dobrovolnictví využívali jako prostředek k získání potřebných kontaktů a zkušeností. Hovořili o tom, že tímto způsobem mohli spojit příjemné s užitečným. Spolu s dobrovolníky vzájemně prospěšnými hodnotí svou činnost jako smysluplnou, která je obohacuje a často jim zprostředkuje nový pohled či perspektivu. Díky své činnosti se zároveň cítí potřebnými a rádi prostřednictvím své aktivity předají zkušenosti, které mají.

Obr. 4.2

Dobrovolník

Předat dál – zkušenosti, dovednosti,
znalosti

Smysluplnost
Získat – zkušenosti, kontakty
Dobry pocit
Pocit potřeby
Spojení příjemného s užitečným

Zdroj: [Autorka]

Obě skupiny dobrovolníků skrze to, co dávají, hodně získávají. Zcela se shodli, že je pro ně na dobrovolnictví atraktivní pocit, že je jejich činnost smysluplná, že dělají něco, co obohacuje jejich život a zároveň to dělají pro druhé. Těší je, že mohou své zkušenosti, dovednosti, znalosti, anebo hodnoty, které považují za správné, předat někomu dalšímu. Skupina obecně prospěšných dobrovolníků je charakteristická individuálním sociálním kapitálem, ve kterém jsou důležité právě „kontakty“ či konexe. Dobrovolnictví jako činnost jim slouží k dosažení jejich individuálních cílů jako je např. získat potřebné zkušenosti, praxi, najít si dobré zaměstnání. Oproti tomu vzájemně prospěšní dobrovolníci jsou charakterističtí kolektivním kapitálem, konkrétně svazujícím sociálním kapitálem, Putnam (Putnam, 1993) ho definuje jako prostředí se silnou důvěrou mezi jednotlivci, kde funguje silná solidarity a vazby mezi členy. V případě účastníků fokusní skupiny vzájemně prospěšné dobrovolnické činnosti, je tato charakteristika asi nejbližší židovské komunitě, ostatní účastníci působí ve „skupinách“, které v takové míře vyhraněné nejsou. Dobrovolníky obou skupin tedy na jejich činnosti nejvíce těší smysluplnost jejich činnosti a fakt, že mohou něco předat. Na toto téma více reagovali účastníci fokusní skupiny vzájemně prospěšného dobrovolnictví, kdy obecněji udávali více pocitů, hodnot a motivů k jejich činnosti, co je na dobrovolnictví baví „sypali z rukávu“.

2. Kdo Vás přivedl k dobrovolnictví??

Dle odpovědí účastníků jsem si vytvořila 4 kategorie, které měli vliv na jejich dobrovolnictví - těmito kategoriemi byli:

vlastní iniciativa

kamarádi

rodina

škola

V oblasti vzájemného dobrovolnictví se většinou ke své dobrovolnické činnosti dostali účastníci skrze své vlastní zájmy, ať se jednalo o skautský nebo vodácký oddíl, nebo působnost v židovské komunitě. Jak jsem zjistila, prvotní impulzem byl právě vlastní zájem o danou oblast. Kdyby o oblast aktuálního působení neměli zájem, velmi pravděpodobně by právě zde jako dobrovolníci nepůsobili. Jak jsem uvedla, dobrovolníci zprvu začínali v organizacích, v nichž dnes působí, jako děti/klienti. K dobrovolnictví se dostali přes kroužek, do kterého se přihlásili ve škole, skrze zájem o turistiku nebo sport, chtěli jet na tábor. V případě této skupiny byl opravdu typický jejich osobní zájem o danou oblast, rodiče zde byli ti, kteří jim „povolili“ tábor či kroužek. Určitě zde byl také vliv jejich kamarádů, kdy každé dítě chce to, co mají ostatní, ale nelze říci, že byli k oblasti dobrovolnictví přivedeni výhradně kamarády nebo rodiči.

Jak se ale dostali k samotnému dobrovolnictví? Z největší části šlo o jejich vlastní iniciativu, která se ukázala jako hlavní činitel předcházející dobrovolnické činnosti. Vedle vlastní iniciativy to byli často kamarádi, kteří přispěli k dobrovolnické činnosti – společně založili vlastní tábor pro děti či vlastní taneční skupinu. Důležitým momentem byla skutečnost, že dobrovolníci do svého dobrovolnictví tzv. dorostli, a to takovým způsobem,

že v dané skupině vyrostli a postupem času po dosažení určitého věku ve skupině působili dále jako dobrovolníci, řekněme, že z role příjemců přešli do role poskytovatelů – stali se z nich například vedoucí.

F1: „Jak šel čas, tak jsem se stal instruktorem, byl to pro mě docela šok, do té doby jsem byl dítě, které se o nic nestaralo, a teď jsem se měl starat já.“

Rodina hrála v dobrovolnictví také roli, ale spíše druhotnou, zprostředkující a podpůrnou, která je samozřejmě také dosti zásadní, většinou iniciativě ze strany rodiny předcházela právě vlastní iniciativa nebo kamarádi. Často vyrůstali účastníci v rodině, kde bylo dobrovolnictví nějakým způsobem zakořeněno, ale o jejím vlivu se více zmíním později. Škola jako faktor, který by přivedl účastníky k dobrovolnictví, byla ve skupině vzájemně prospěšného dobrovolnictví zastoupena velice slabě, její vliv lze v tomto případě považovat za zanedbatelný. V tomto ohledu o škole uvažuji nejen jako o instituci, ale také prostředím, kde mezi spolužáky vznikají přátelské vazby (případně nepřátelské), kde učitelé působí na své žáky. Dle mého pohledu tedy škola pouze prostorem formálního vzdělávání, ale také prostředím mnohým sociálních interakcí.

Souhrnně lze tento vývoj znázornit takto: zájem – vlastní iniciativa (za podpory rodiny, kamarádů) – dobrovolnictví.

Co se týče oblasti obecně prospěšného dobrovolnictví, zde se prokázala naopak škola jako nejvýznamnější činitel dobrovolnické činnosti. Většinou byla prvotním impulzem informace o dobrovolnictví a následně byla účastníky skupiny vyhledána konkrétní organizace a s ní spojená dobrovolnická činnost. V rámci střední školy se také dobrovolníci zapojovali do charitativních sbírek, iniciovali sami sbírky a události například ve formě benefičních akcí aj.

B1: „Již od základní školy, a poté i na gymnáziu, jsem byl pravidelným účastníkem nejrůznějších dobrovolnických akcí od sběru odpadků v městských ulicích, prodeje

květinových přívěsků na podporu boje proti rakovině, organizace dnů dětí pro mateřské školky až po pomoc při stavbě skanzenu pro místní muzeum.“

D2: „Já jsem chodila na základní školu ještě v Americe, tak tam to bylo jako hodně zakotvený, nikdo o tom moc nepřemýšlel, tudíž já jako dítě jsem k tomu přišla tak nějak jako slepej k houslím, a neřešila jsem to, ani jsem to nějak jakoby nenazývala dobrovolnictvím, ale bylo to tak jako normální, že se na něco vybíralo a zapojení takový jako komunitní, to byl asi úplně ten začátek.“

Škola jako významný činitel ve fázi sekundární socializace hraje vedle rodiny (primární socializace) také velice důležitou roli. Prezentace jednotlivých organizací ve školách, besedy a jiné události jsou dobrým nástrojem pro jednak seznámení mladých lidí se svou činností a dobrovolnictvím, jednak jsou také vhodným nástrojem pro samotný nábor. Studenti jsou mezi dobrovolníky silně zastoupenou skupinou, školy, dle slov účastníků fokusních skupiny často iniciovaly dobrovolnické aktivity a své studenty v dobrovolnictví podporovaly a vedly je k němu. I zde hráli významnou roli kamarádi.

B2: „Mně k tomu prvnímu dovedla kamarádka, která se zeptala, jestli nechci vypomáhat dělat sbírku a já jsem řekla jo ... prostě mě to zajímalo a chtěla jsem se tam jako angažovat a k tomu AISEC jsem se dostala taky přes kamarády, že se zeptali, jestli nechci. Většinou přes známé nějak.“

3. Věnuje se dobrovolnictví Váš táta nebo máma? A Vaše ségra nebo brácha? A Vaše babička, děda, teta nebo strejda, prostě někdo další v rodině?

Fokusními skupinami bylo zjištěno, že je dobrovolnictví v rodinách dobrovolníků různou mírou zakotveno. První odpověď téměř všech dobrovolníků v obou skupinách byla však ne. Až po dalším doptávání se se dobrovolnictví začalo postupně odkrývat. Z analýzy fokusních skupin vyplynulo, že „neviditelnost“ dobrovolnictví rodičů byla způsobena právě tím, že byla považována za něco, co k rodiči zcela samozřejmě patří, dobrovolníci si

neuvědomovali, že jejich rodiče dělají „něco navíc“, nad rámec svých povinností. V mladším věku, kdy činnost rodičů začali reflektovat, dobrovolnictví nechápali (ve smyslu, že o činnosti neuvažovali jako o dobrovolnické, protože tento pojem jako děti neznali), považovali činnost rodičů za koníček. Někteří rodiče svou činnost také prováděli nepravidelně, proto na ni nebyla ze strany dobrovolníků – dětí upírána pozornost. Dobrovolnická činnost rodičů byla ve většině případů uváděných účastníky skupin spojena s jejich dětstvím. Proto byla s rodičem spojena jako s „celkem“, rolí rodiče, nebyla dobrovolníky oddělena jako něco přídavného, nebo považována za další roli. Dobrovolnictví rodičů se vyskytovalo celkově v obou skupinách u matek a otců vyrovnaně viz tabulka Tab. 4. 1 o zakotvenosti dobrovolnictví členů rodiny (nezahrnuje dobrovolnictví rodičů, k němuž je dovedly děti).

Dobrovolnictví se všeobecně vyskytovalo v nejbližší rodině. Ve skupině vzájemného dobrovolnictví byli dobrovolníci nejčastěji rodiče, konkrétně matka. Zastoupení matek – dobrovolnic bylo v této skupině častější než otců, sourozenců a dalších členů rodiny. Dobrovolnickou aktivitou se zabýval také otec jedné z účastnic nebo sestra. Zajímavá byla ale také skutečnost, kdy dobrovolnictví v rodině mělo opačný vývoj. Děti se staly dobrovolníkem a přivedli k dobrovolnictví své rodiče. Jednalo se o aktivity spíše nárazové, ale přesto došlo k dědění dobrovolnictví naopak. Rodiče byli svým dětem v jejich činnostech vždy ochotni pomoci, byli aktivní a sami se s pomocí nabízeli. Stejná situace se opakovala i v případě v dobrovolnictví bratra jednoho z účastníků, který se však stal dobrovolníkem na „plný úvazek“, jeho činnost je pravidelná a dlouhodobá.

Ve skupině obecně prospěšného dobrovolnictví bylo dobrovolnictví v rodinách respondentů taktéž zakotveno, v tomto případě však povětšinou v lineární linii, tzn. mezi sourozenci. Jedna respondentka uvedla, že se dobrovolnictví nevěnuje nikdo z její rodiny. Existovalo také dobrovolnictví na úrovni prarodičů, konkrétně dědečka, kdy se rodiče dobrovolnictví nevěnovali, ale k dobrovolnictví a filantropii měli pozitivní vztah a jejich participace byla na úrovni dárcovské. Dobrovolnictví v této skupině bylo záležitostí spíše sourozenců.

Silnější vliv matky nežli otce na dobrovolnickou činnost jejich dětí dle autorů Musicka a Wilsona (Music, Wilson, 2008) účastníci fokusních skupin dobrovolnickou činnost svých rodičů primárně nereflektovali, nevnímali ji.

Tab. 4.1 o zakotvenosti dobrovolnictví členů rodiny (nezahrnuje dobrovolnictví rodičů, k němuž je dovedly děti)

Oblast dobrovolnictví	Člen rodiny	Vzájemně prospěšné	Obecně prospěšné
	Nikdo		1
Rodiče	Matka	2	1
	Otec	1	1
Sourozenci	Sestra	1	2
	Bratr	1	2
Prarodiče	Babička		
	Dědeček		1

Zdroj: [Autorka]

Jak je z tabulky patrné, je dobrovolnictví v rodinách dobrovolníků zakořeněno, patří do okruhu jejich nejbližší rodiny. Objevily se také případy, kdy se dobrovolnictví v rodině věnoval více než jeden člen. Tento fakt vypověděli dobrovolníci celkem v pěti případech, v oblasti vzájemného dobrovolnictví se vyskytl dvakrát, v oblasti obecně prospěšného dobrovolnictví třikrát. Jednalo se vždy o jednoho z rodičů (v jednom případě prarodič) a sourozence.

4. Komu ve škole jste řekli, že děláte dobrovolnictví? Komu dalšímu z kamarádů jste o Vašem dobrovolnictví řekli?

V obou skupinách, jak ve skupině vzájemně prospěšného dobrovolnictví, tak ve skupině obecně prospěšného dobrovolnictví, o dobrovolnictví vědí spolužáci i kamarádi. Dobrovolníci se také shodli na tom, že se svou činností primárně nechlubí, nemluví o ní, neupozorňují na ni. Často z toho důvodu, že svou činnost nepovažují za nijak výjimečnou, ale za zcela běžnou a samozřejmou.

Pokud se s někým o dobrovolnictví baví, je to většinou z popudu jejich okolí. Obecně tedy jejich okolí v okruhu spolužáků a kamarádů o jejich činnosti ví. Aktuálně se setkávají s pozitivním přístupem a podporou. Tato podpora je povětšinou tichá, která neznamená aktivitu přátel nebo spolužáků ve smyslu: „Řekni mi více o tom, co děláš, také bych chtěl/a být dobrovolníkem.“ V prostředí, kde se vyskytují dobrovolníci, ať už se jedná o školu nebo skupinu, je přístup otevřenější a aktivnější, předávají si vzájemně zkušenosti a informace o jejich činnosti. V takovém prostředí se častěji setkávají s iniciativou přátel/spolužáků. Zároveň si našli kamarády z řad dobrovolníků a často se s nimi setkávají i mimo organizaci, ve které působí. Ona tichá podpora je však stále nejčastější reakcí. Na druhou stranu jsou ale jejich kamarádi nedobrovolníci vždy ochotni jim pomoci. Dobrovolníci vědí, že se na ně mohou v případě potřeby obrátit, sami také říkají, že vědí, na koho se obrátit. Z velké většiny jde ale o nárazovou činnost, kdy se sami dobrovolníky po této zkušenosti nestanou, jsou však takové aktivitě otevřeni a jsou k ní svolní.

V oblasti vzájemně prospěšného dobrovolnictví se objevila myšlenka, že je pro nově příchozího dobrovolníka/člena skupiny velice těžké se začlenit, ač tomu skupina vědomě nebrání. Uvnitř skupiny fungují silné vazby, utváří se dle Putnama svazující sociální kapitál (Putnam, 1993). Často si dobrovolníci v těchto skupinách vytváří blízká přátelství. Tyto skupiny mají obvykle dlouhou historii, která je důležitým faktorem, pojítkem mezi nimi. Jedná se o společné zážitky, silné vazby na místo, období, které nově příchozí logicky postrádá, a toto se stává bariérou pro jeho začlenění. Dobrovolníci hovoří v této souvislosti o „pochopení mentality“ dané skupiny, např. tábora.

CI: „Hlavně třeba to, my když jsme jezdili na ty akce, tak ten humor, prostě na každým táboře vzniknou nějaký hlášky nebo.“

E1 reakce na předchozí (CI): „No, to je přesně ono.“

C1 pokračuje v popisu: „A ty se potom jenom hodí a jedou. A to je pak strašně těžký tam někoho přijmout. Ne jako, že by ta skupina byla proti tomu člověku z venku, ale on se pak nechytá, když třeba padne nějaká taková hláška.“

E1 doplnění tvrzení dobrovolníka (C1): „Ono je pak těžký se začlenit do toho kolektivu.“

Rozdíl v přístupu k jejich aktivitě zaznamenávali mezi střední a vysokou školou. Na střední škole se dle jejich slov setkávali často s posměchem a nepochopením. Jejich hodnota jako dobrovolníků ale povýšila, pokud byli činní pro známou organizaci, v tomto případě získávali uznání spíše. Na vysoké škole jejich dobrovolnictví nikdo z řad spolužáků nehodnotil negativně. V tomto případě by důvodem mohl být i fakt, že výskyt dobrovolnictví na vysokých školách je vysoký (Musick, Wilson, 2008). Celkově jsou lidé s vyšším vzděláním statisticky dobrovolnictví více nakloněni a všeobecněji ho pozitivně přijímají. Negativní přístup ze strany spolužáků střední školy zjistila ve své diplomové práci také Bělohlávková (Bělohlávková, 2010), která se zaměřila na dobrovolníky ve věku od 16 do 19 let.

V souvislosti se střední školou často dobrovolníci hovořili o tzv. „nálepce“ dobrovolníka. Tato „nálepka“ má pejorativní význam, kdy jsou dobrovolníci považováni za „divné“ z různých důvodů – dělají něco zadarmo, i když nemusí; vymykají se mainstreamu; chtějí být zajímaví; dobrovolnictví je americké, což znamená často špatné; jedná se pouze o jejich pózu, nedělají to z přesvědčení, ale protože je to „cool“ a moderní být dobrovolníkem; jsou součástí nějaké sekty (v tomto případě dobrovolnické organizace). Přestože se setkávali dobrovolníci s negativním přístupem ze strany svých spolužáků, na jejich činnosti se tento postoj neodrazil. Vrstevníci jsou důležitou součástí sekundární socializace a mají vliv na rozhodování a chování jedince, negativní ohlasy na dobrovolnictví by tedy mohly mít za důsledek útlum nebo dokonce ukončení samotného dobrovolnické činnosti. V tomto případě tomu však nedošlo. Respondenti uváděli důvodů několik např. silné přesvědčení o svém počínání, podpora rodiny a přátel, zpětná vazba ze

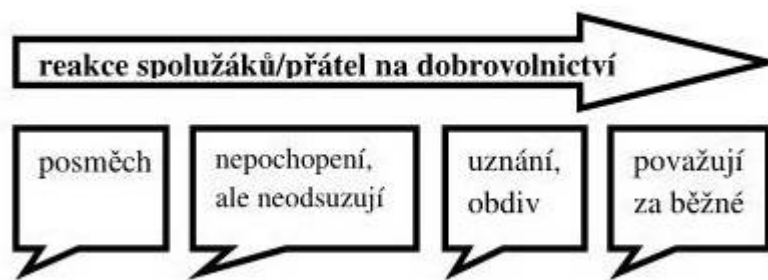
strany organizace, cílové skupiny a spousta dalších. Těmito všemi důležitými a aspekty dobrovolníci disponovali.

D2: „Lidi jako proti té aktivitě, pokud tak není nazvaná, tak proti ní ani nic nemaj. Spousta lidí udělá někdy něco dobrovolnýho, ale nějak to tak jako neříkaj, nechtěj to tak označovat, to se teďka jako nenosí.“ – o dobrovolnictví

Zároveň si ale dobrovolníci myslí, že když mluví se svým okolím, které primárně dobrovolnictví nechápe, o dobrovolnictví, že to význam má a jeho pohled na ně samotné i dobrovolnictví se alespoň trochu promění. Také považují lidi, kteří o dobrovolnictví nejeví zájem, za pohodlné, protože se o svůj volný čas nechtějí dělit a chtějí si ho nechat pro sebe. Rozdílný přístup vnímají také v oblasti charakteru jejich aktivity, pokud se starají o seniory, je jejich činnost přijímána pozitivněji, než když se jedná například o fundraising. Tento fakt souvisí jistě se společenským uznáním, které je v případě péče o děti, nemohoucí, staré osoby a jiné znevýhodněné skupiny všeobecně častější.

Vnímání dobrovolnictví ze strany spolužáků a přátel se pohybuje na této škále:

Obr. 4.3 Vnímání dobrovolnictví ze strany spolužáků a přátel

Zdroj: [Autorka]

5. Řekněte, prosím, každý jednu věc, která Vás na dobrovolnictví štve, co se Vám na něm nelíbí?

Dobrovolníci z oblasti vzájemně prospěšného dobrovolnictví v první řadě zmiňovali nehmatatelné „nedostatky“ dobrovolnictví. Až v druhé řadě byly jmenovány předpisy a celkový legislativní rámec jejich činnosti. Jednalo se zejména o nejrůznější vyhlášky, hygienické předpisy, nebo nutné požadavky na souhlas rodičů s fotografováním dítěte (z důvodu ochrany proti šíření pedofilie), zákaz fotografování dětí v plavkách také v souvislosti s rizikem pedofilie, ale v případě vodáckého oddílu se jedná o absurdní zákaz. Nebo souhlas rodičů s ošetřením dítěte v nemocnici. Je třeba tato opatření chápat jako dobře myšlená, ale zároveň někdy odráží minutí se s praktickou stránkou a komplikují práci dobrovolníkům v terénu. Je pravdou, že se na této skutečnosti společně shodli a toto téma vyvolalo bouřlivé reakce, avšak větší a zároveň prvotní nespokojenost byla spojena právě s první skupinou „nedostatků“. Celkově by se jejich negativní pocity spojené s dobrovolnictvím dali zařadit do kategorie „reakce okolí“. Nejčastější výtky se týkaly pocitů marnosti, konkrétně představou společnosti o jejich nedostatečné kompetenci, kdy se setkali s představou, že dobrovolník = neprofesionál.

G1: „Někdy si o nás myslím, že je to prostě nějaká slečna, která přišla z ulice a teďka jim jako vysvětluje, jaký aktivity maj dělat se svýma dětma.“

C1: „My jsme dělali takovou akci a narazila jsem na takovou tu, pardon, nechci nikoho urazit, bio eko maminku, která prostě úplně přesně věděla, jak s těma dětma mám zacházet a všechno korigovala, a prostě všechno jsem udělala špatně a tak. A to byla taková ta máma, co tam to dítě nenechá samotný se mnou a celou dobu tam byla. A to si pak člověk řekne, proč to dělám?!“

Druhou nejčastější jmenovanou negativní stránkou jejich činnosti je její nedocenení ze strany okolí, kdy se stávají terčem kritiky. Kritika jim všeobecně nevádí, ale musí být oprávněná a opodstatněná.

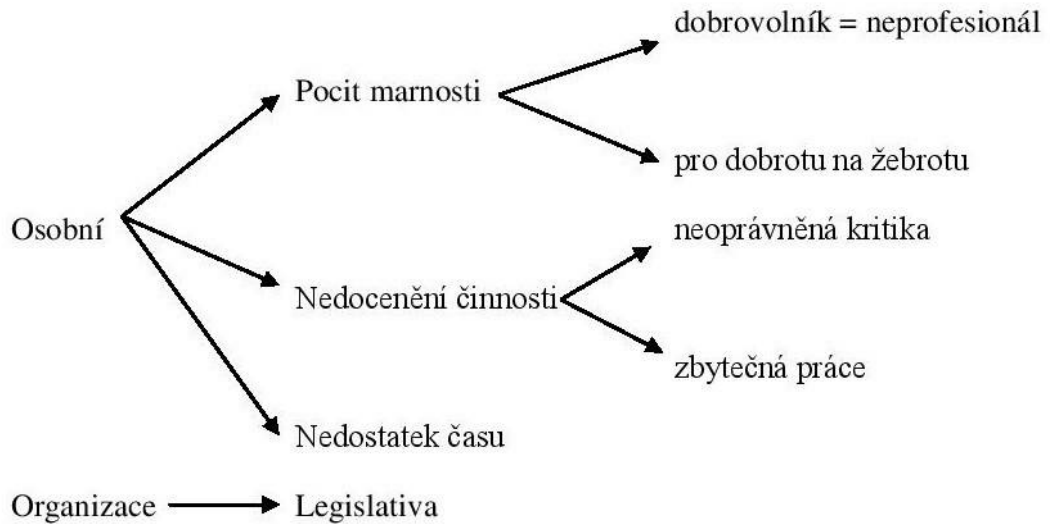
CI: „My když jsme dělali výlet s postiženýma dětma, což je vlastně strašně náročný, protože maj ty vozejky a musí se s nima chodit na záchod a tak, tak tam byl jeden vedoucí, kterej byl na nás všechny prostě strašně drsnej, strašně po nás chtěl jakoby, ale my všichni jsme věděli, že tomu on sám rozumí a udělá opravdový maximum. A od takových lidí to člověk jako vezme, ale úplně prostě rostu z toho, když někdy jsou prostě lidi, který jakoby po tobě chtěj strašně moc a ty sama vidíš, že do toho naplno nejdou.“

E1: „Na táboře ty děti chtějí dostat ten svůj pohled, nebo dopis. No a my jsme jedný mamince dvakrát volali, jakože ta malá je smutná, že nedostala dopis, tak jestli by jí jako mohla něco poslat. Jo jo jo, pošlu. Nic nepřišlo, tak jsme sami napsali pohled a dali jí ho na tom nástupu, aby byla ráda. A když odjížděly, tak ta maminka nás šla osobně, já bych skoro řekla, seřvat. Jak jsem si dovolila jejím jménem jí napsat pohled?!“

Někdy se jim zdá jejich počínání jako zbytečná práce, kdy svůj čas spíše ztrácí. Vložená energie jde na úkor efektu a výsledek je špatný, ne-li žádný. Jejich snaha se občas setkává s nepochopením, a jak říkali: „je po zásluze potrestána.“ Zmíněn byl také čas, konkrétně jeho nedostatek. Čas je pro dobrovolnictví skutečně důležitým faktorem, který může této činnosti bránit, nebo ji stěžovat. I tento aspekt zmiňuje ve své diplomové práci Bělohlávková (Bělohlávková, 2010) jako jednu z bariér dobrovolnictví mladých lidí.

Jak jsem již uvedla, „nedostatky“ dobrovolnictví byly respondenty spatřovány také v oblasti předpisů a legislativy obecně. Přes tyto bariéry spojené s papírováním a administrativou často jde stranou samotná podstata činnosti dobrovolníků. Celkově je tyto povinnosti zdržují, komplikují jim často jejich práci a zároveň je od ní odvádí.

Obr. 4.4 Co vzájemně prospěšné dobrovolníky na jejich činnosti štve

Zdroj: [Autorka]

Na rozdíl od vzájemně prospěšných dobrovolníků jsou negativní pocity spojené s dobrovolnickou činností obecně prospěšných dobrovolníků spojené se samotnými organizacemi. Jejich stížnosti směřují k nim samotným, většinou nemají výhrady k fenoménu dobrovolnictví jako takovému, ale k spíše k jeho organizační stránce. Důvod může být zejména ten, že se se samotnými organizacemi dostávají do užšího kontaktu mnohem více než vzájemně prospěšní. Organizovanost dobrovolnické činnosti je zde silnější.

Nejčastější výtky směřovali k neprofesionalitě organizací a lidí v organizacích celkově, kdy organizace dle názorů účastníků skupiny neumí často zapojit dobrovolníky a pracovat s nimi, jejich zapojování by mělo být promyšlené a účelné. Dobrovolník je často zklamaný, nepřipadá si v organizaci dobře. Zároveň zmiňovali skutečnost, že se někdy počínání organizací (například benefiční akce apod.), mívá s filosofií organizace, kdy se organizace něčemu „zaprodají“ proto, aby získali potřebné prostředky, takové počínání je dle slov dobrovolníků nepromyšlené.

B2: Když je nějaká organizace a nabízí dobrovolnou práci, tak si má v první řadě promyslet, co s těma dobrovolníkama chce dělat.“

I zde se objevilo téma legislativy, kde není dobrovolnictví dobře legislativně zakotveno, dobrovolníci v této skupině projeví větší pochopení pro tato opatření. A naopak mnoho předpisů a opatření, kterými se musí dobrovolník řídit, může dobrovolníka od samotné činnosti odradit. Přinejmenším by měla organizace dokázat dobře odůvodnit potřebnost takových opatření.

V souvislosti s negativními pocity dobrovolníků byl zmíněn také velice důležitý motiv, který dobrovolníky primárně k jejich činnosti přivádí, tím jsou ideály. Dobrovolník musí mít dle názorů účastníků fokusní skupiny „hroší kůži“, obrnit se proti zklamání a především ztrátě ideálů. Musí se smířit s tím, že vše nepůjde tak snadno, jak si původně představoval a ze svých ambic a snů bude muset často slevit. Tento fakt, že dobrovolníci přemýšlí o mladém dobrovolníkovi jako o člověku plného ideálů a entuziasmu odněkud pramení, opět je nabízejícím se důvodem rodina, v níž jsou předávány určité hodnoty, dobrovolník je vychováván v prostředí otevřenému jeho činnosti jako smysluplné.

Aspekt nedostatku času se objevil i v této skupině, a to poměrně silněji, kdy dobrovolníci svou činnost často zmírnili nebo ji ukončili. V tomto ohledu se od skupiny vzájemně prospěšných dobrovolníků liší.

Obr. 4.5 Co obecně prospěšné dobrovolníky na jejich činnosti štvě

Zdroj: [Autorka]

6. Umíte si představit svůj život bez dobrovolnictví? Co by Vám chybělo?

Ve skupině vzájemně prospěšného dobrovolnictví převládla jednoznačná odpověď. Ne. Svou činnost považují za součást života i sebe samých. Všichni účastníci se shodli, že v dobrovolnické činnosti chtějí pokračovat, pokud to bude možné. Zásadní otázkou v jejich možnostech je čas, přemýšlí o své dobrovolnické budoucnosti z hlediska časových možností. Jsou smířeni s tím, že příchozí povinnosti jim jejich aktivitu ztíží, ale stále by se jí chtěli věnovat.

B1: „Říkám si, že jednou to asi nepůjde, přejíždět mezi Prahou a Klatovama, ale co to jde, tak to držím. Přestat jde vždycky, ale začít znova už bude třeba těžší.“

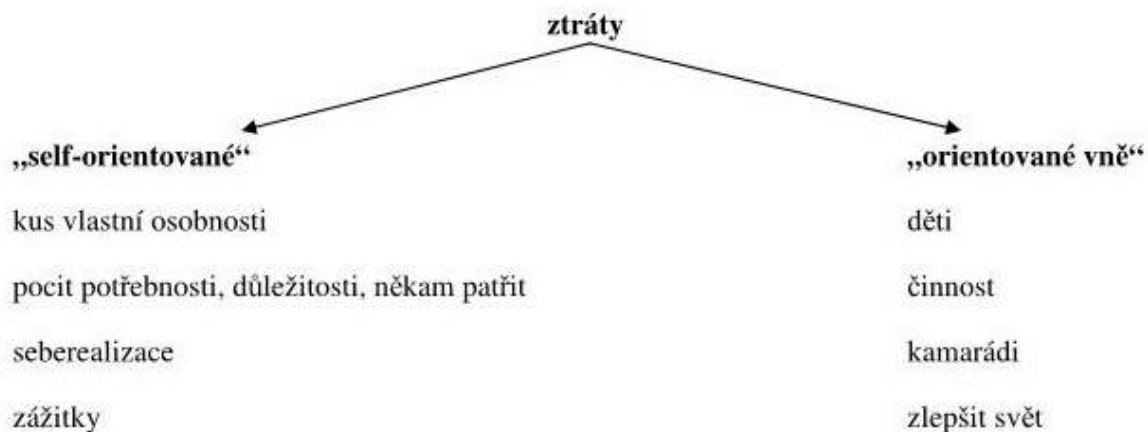
E1: „Já to chci dělat pořád, chybělo by mi kus sebe samotný, seberealizace, člověk si tím jakoby něco dokazuje, že má cenu, že může udělat něco dobrého, něco zlepšit. Říkám si, kdo to bude dělat, když ne já?!“

C1: „Chci přidat dílek puzzle do toho světa, kterej by potom mohl být lepší a kterej by potom chyběl“.

D1: „Chybělo by mi úplně všechno, ty děti, oddíl, činnost.“

Jaké ztráty dobrovolníci tedy uváděli? V podstatě šlo o vyrovnaný poměr mezi ztrátami, které se týkaly přímo jejich osobnosti, a těmi, které směřovaly vně, obecně. Nejčastěji jmenovanou ztrátou byl kontakt s dětmi, což je jistě dáno zaměřením jejich činnosti, kde je vztah k dětem evidentní. Ztráty je zde třeba sledovat jako součást vnímání dobrovolnictví samotnými dobrovolníky. Jelikož se ptám také na to, co jim dobrovolnictví přináší, co je na této činnosti baví a co pro ně znamená, odlišila jsem zde také, co by pro ně znamenal konec jejich činnosti. O co by přišli? Proto užívám pojem „ztráty“, i když by to v tomto ohledu mohlo vyznít prvoplánově, jde mi zejména o odlišení různých dimenzí významu dobrovolnictví.

Obr. 4.6 Ztráty vzájemně prospěšných dobrovolníků v případě ukončení dobrovolnické činnosti

Zdroj: [Autorka]

Jednoznačná odpověď je spojena také s faktem, že tito dobrovolníci mají na organizaci, ve které působí silnou vazbu, jsou s ní spojeni od vlastního dětství a mají tak společnou „historii“. Jak uváděli, patří působnost v konkrétní organizaci k nim samotným, je součástí jejich osobnosti.

Mezi účastníky fokusní skupiny složené z dobrovolníků oblasti obecné prospěšnosti taková shoda nepanovala. Dva dobrovolníci dokonce uvedli, že by si život bez dobrovolnictví dokázali představit. Z jejich slov je pro ně dobrovolnictví zajímavé a baví je, ale nepovažují ho za nezbytnou součást jejich života. Jsou ochotni opustit svou činnost, pokud nebudou mít dostatek času anebo pro ně současná činnost přestane být atraktivní. Na organizace silnou vazbu nemají.

Pokud účastníci uváděli, že si bez dobrovolnictví nedokážou svůj život představit, pak proto, že dobrovolnictví považují za součást svého života, věnují se mu dlouhodobě, cítí potřebu někomu pomáhat a chtějí dělat něco smysluplného, což dobrovolnická činnost dle jejich pohledu je. Ztráty, které by jim ukončení dobrovolnické činnosti, přinesly, byly v podstatě shodné s těmi, které uvedli vzájemně prospěšní dobrovolníci. Ovšem objevili se v menší míře a patřily by do skupiny „self-orientovaných“. V této skupině se také ve větší míře vyskytla fluktuace mezi organizacemi, která mohla buď zapříčinit, nebo být důsledkem jejich postoje. Na organizaci si obecně nevytvořily takto silné vazby, a jak už bylo zjištěno dříve, jejich motivy k dobrovolnictví byly více charakterizovány tím, co jim osobně daná činnost přinese, jaký prospěch z takové činnosti budou mít oni sami, jejich uvažování bylo v tomto ohledu více pragmatické nežli založeno na citové či jiné hlubší vazbě.

7. Co Vás vedlo k působení v organizaci, do níž aktuálně docházíte?

V oblasti vzájemně prospěšného dobrovolnictví se objevily dva hlavní motivy: prvním byla nespokojenost a druhým každodennost, přičemž tyto dva motivy se sebou úzce souvisí. Nespokojenost byla spojena se ztrátou (zrušení tábora), aktuální situací (neexistence tanečního kroužku pro děti) a potřebou někam patřit (komunita). Jak souvisí tato nespokojenost s každodenností? Pro všechny dobrovolníky byla jejich činnost každodenní součástí jejich života, proto v ní chtěli pokračovat a nepřerušovat ji. Z tohoto důvodu se rozhodli pro pokračování v organizaci například jako vedoucí nebo jako ti, kdo již nebyli „klienty“, nebo jak jsem uváděla, „příjemci“, ale stali se z nich „poskytovatelé“.

Pokud byli nespokojeni, vyžadovala jejich situace vlastní iniciativu, kdy založili vlastní občanská sdružení – taneční skupina, tábor pro děti, který byl zrušen, anebo v již existující komunitě začali pořádat dětská odpoledne a workshopy pro děti.

V oblasti obecně prospěšného dobrovolnictví je situace týkající se prvotního motivu trochu jiná, důvodem je fakt, že zde chybí právě ona silná vazba a provázanost s konkrétní organizací. Zde se projevil spíše vztah k dané oblasti dobrovolnictví, ne k organizaci samotné. Hlavní motivy se zde ukázaly taktéž dva: blízkost – vztah (k dané oblasti) a vlastní zájem o cílovou skupinu. O působnosti v aktuální organizaci se tito dobrovolníci rozhodovali s ohledem na její zaměření a problematiku (životní prostředí, lidská práva, sociální služby atd.) a také ve spojení s cílovou skupinou, které se organizace věnuje. Dobrovolník, který měl blízký vztah k životnímu prostředí, hledal organizaci, která se zabývala ochranou životního prostředí (v tomto případě byl také otec aktivní v této oblasti). Přístup dobrovolníků je stejně jako v případě vzájemně prospěšných proaktivní, jejich vlastní iniciativa v podobě vyhledání organizace je přivedla k dobrovolnické činnosti, které se aktuálně věnují. S organizacemi se setkávali ve školách, na akcích, které organizace pořádali, nebo je zaujala samotná reklamní kampaň.

Tab. 4.2 Motivy/důvody pro působení v dobrovolnické organizaci v případě dobrovolníků z oblasti vzájemně prospěšného dobrovolnictví

Vzájemně prospěšní dobrovolníci		
Důvod	Podkategorie	Řešení
Nespokojenost	ztráta, aktuální situace, komunita	vlastní iniciativa, pokračování
Každodennost	součást života	

Zdroj: [Autorka]

Tab. 4.3 – motivy/důvody pro působení v dobrovolnické organizaci v případě dobrovolníků z oblasti obecně prospěšného dobrovolnictví

Obecně prospěšní dobrovolníci		
Důvod	Podkategorie	Řešení
Blízkost vztah	k oblasti, problematice, víra	vlastní iniciativa
Vlastní zájem	zájem o cílovou skupinu, oblast	

Zdroj: [Autorka]

8. Jak byste přesvědčili spolužáka nebo kamaráda, že se k Vám má přidat a také se věnovat pomáhání pacientům v nemocnici? Co byste mu řekli?

Pro upřesnění, pomáhání pacientům v nemocnici bylo uvedeno jako příklad a při samotné diskuzi byl tento záměr vysvětlen s tím, že jde o příklad a místo něho si může každý z účastníků doplnit vlastní dobrovolnickou činnost. O této otázce jsem již částečně hovořila v souvislosti s otázkou: č. 4 Komu ve škole jste řekli, že děláte dobrovolnictví/komu ze svých kamarádů? Už v případě otázky č. 4 se dobrovolníci v obou skupinách rozpovídali o celkovém povědomí o jejich činnosti ze strany okolí a také s ním souvisejícím přístupem svých kamarádů a spolužáků. V současné době se obě skupiny pohybují v prostředí, kde je dobrovolnictví přijímáno kladně, převládá však víceméně nezájem o tuto aktivitu. Spolužáci a kamarádi proti dobrovolnictví nic nemají, ale ani ho na druhou stranu cíleně nevyhledávají. Svě další kamarády si také většina dobrovolníků našla právě přes svou dobrovolnickou působnost, proto mají pro tuto oblast jednak pochopení a taktéž společně na toto téma diskutují a předávají si zkušenosti.

C2: „Pokud uvidím, že to někoho zajímá, tak mu o tom budu ráda povídat.“

Celkově lze říci, že dobrovolníci nikoho ze svých kamarádů ani spolužáků k této činnosti nepřesvědčují, na tomto postoji se shodly obě skupiny. Také si myslí, že je možná v jejich věku již pozdě někoho přesvědčovat. Důležité pro ně je, zda dotyčný projeví zájem, pokud ano, jsou velice otevřeni k diskuzi, informacím radám a pomoci s dobrovolnictvím jejich kamarádů nebo spolužáků. Rádi takového člověka zasvěťí do své činnosti, přivedou ho do organizace nebo mu předají kontakt. Pokud by ale někoho chtěli přesvědčit, založí svou argumentaci na motivaci, budou se snažit svého kamaráda/spolužáka motivovat. Zdůrazní přínosy takové činnosti, budou mluvit o svých vlastních zkušenostech, o tom, co jim jejich dobrovolnictví přináší a o celkové prospěšnosti dobrovolnické činnosti. Osvědčil se jim také důraz na budoucnost, kdy použili jako argument praxi pro studium nebo budoucí povolání. Zaměřili by se tedy na vnější i vnitřní motivaci.

Pokud už se někoho dobrovolník snaží přesvědčit, jedná se o osobu blízkou, o velmi dobrého kamaráda, často partnera nebo rodinného příslušníka. Tyto osoby dokonce přesvědčují často, jak sami přiznali, a dobrou zprávou je, že se jim to daří. Slabý nátlak nebo důraznější přesvědčování (nerada bych to takto nazývala) se však vyplatilo, několika dobrovolníkům se do své činnosti podařilo zapojit své partnery nebo blízké kamarády.

B2: „Jediný, koho přesvědčuju, je můj přítel, ale narážím na zdi skepticismu.“

Kamarádi jsou dobrovolníkům ochotni pomoci, pokud jim čas dovolí, ale většinou se z nich, na základě této zkušenosti, dobrovolníci nestanou. Jsou dobrovolnictví otevřeni, ale aktivně tuto činnost nevyhledávají.

9. Heleďte, myslíte, že má cenu přesvědčovat lidi, co dobrovolnictví nechápou a ptají se: proč neděláš radši něco za peníze? Co jim na to, podle Vás, říct?

Tato otázka navazuje na otázku předchozí. Proto i její odpovědi se částečně prolínaly a společně korespondovaly. Obě skupiny se shodly na tom, že někoho, kdo dobrovolnictví nechápe, nemá cenu přesvědčovat. Zdá se jim to jako ztráta času. Přesvědčovat někoho tedy nemá cenu, ale argumentovat ano. Obě skupiny dobrovolníků rádi argumentují a za svůj názor na dobrovolnictví se umí postavit. Ve stupni argumentace se skupiny ale lišily. Mnohem více do argumentování byli „zapálení“ obecně prospěšní dobrovolníci. Přičemž tento postoj by se dal očekávat spíše od vzájemně prospěšných dobrovolníkům, u nichž, jak bylo fokusními skupinami zjištěno převládají silné vazby na organizaci i dobrovolnictví jako fenomén. Z tohoto důvodu bych se domnívala, že to budou právě oni, kteří se budou za svou činnost a obecně dobrovolníci „bít jako lvi“, ale možná jim jde primárně o jejich komunitu a fenomén dobrovolnictví je teprve druhotný.

Vzájemně prospěšní dobrovolníci se ale v odpovědích na tuto otázku zaměřili na typ lidí, který by měli přesvědčovat. Tvrdí, že se pozná na typu člověka, zda s ním má cenu argumentovat či ne. S někým se dle jejich slov nemá smysl bavit vůbec, protože to nepochopí. Dobrovolnictví musí mít člověk dle jejich názoru v sobě. Tento názor dokládají níže uvedené citace dobrovolníků.

E1: „Ten, kdo to v sobě nemá, toho nejde přesvědčit.“

D1: „Ty, který si počítají jenom papírky, si je budou počítat dál.“

Zároveň ale dle jejich názoru existují také lidé, které přesvědčí k dobrovolnictví vlastní zkušenost, pokud si ji vyzkouší, zůstanou u ní. Anebo jsou tací, kteří rádi nezištně pomohou, ale samotnou dobrovolnickou činnost nevykonávají. Do této skupiny patří většina přátel, o nichž dobrovolníci hovořili.

Jak jsem již zmínila, dobrovolníci z oblasti obecně prospěšného dobrovolnictví o dobrovolnictví argumentují velice rádi. Dokonce přiznali, že se občas i na toto téma hádají. Považují to za potřebné, osvěta je v české společnosti z jejich slov stále nedostatečná a zároveň velice potřebná. Zároveň podotkli, že se při svých debatách rozhodně nesnaží na nikoho tlačit ani ho citově vydírat. Jejich debaty a argumenty jsou konstruktivní a nebojí se, díky svému vlastnímu přesvědčení, pouštět i do ostřejších slovních výměn.

D2: „Já si myslím, že nepřesvědčovat, ale argumentovat jako jo, protože oni ti to nepřiznají, ale pak je to často hryže v hlavě. Já tohleto dělám.“

A2: „Je třeba argumentovat, ne se pouštět až do nějakých emočních nebo citových aspektů.“

E2: „Je třeba postavit druhou zeď proti takovému postoji. Tam kde to nemá smysl, si řeknu svoje a odcházím, ale chci, aby to zaznělo.“

F2: „Někdy mám chuť těm lidem za jejich názory už nadávat.“

Ani jedna skupina to nevzdává bez boje, svůj postoj zakládají na věcné argumentaci, vysvětlení a vlastních zkušenostech, které podkládají jejich názory.

10. Chtěli byste k tomu něco dodat, je tu něco důležitého, co ještě nezaznělo? Shrňte, prosím, v pár větách, co pro Vás dobrovolnictví znamená.

Tato otázka byla závěrečná, shrnující, jak už napovídá její formulace. Po dobrovolnicích jsem tímto chtěla jakýsi feedback, zpětnou vazbu na celou diskuzi. Zajímalo mě, co pro ně jejich činnost, pokud to mají shrnout do dvou slov, znamená. Diskuze se po celou dobu v obou případech odehrávala ve velice přátelské a příjemné atmosféře, takže dobrovolníci s vyjadřováním svých vlastních pocitů neměli problémy.

Žádný dobrovolník z obou skupin neměl problém s definicí významu jeho činnosti pro něho samotného. V oblasti vzájemně prospěšné dobrovolnické činnosti vnímali účastníci svou aktivitu jako součást jejich života, nepovažovali ji za nic zvláštního ani výjimečného. Je pro ně přirozené pomoci, když mohou. Zároveň chtějí skrze dobrovolnickou činnost něco předat, ať už je to informace, zkušenost, nebo také kousek sama sebe. Okolní svět a dění v něm jim není lhostejné, chtějí pro společnost něco udělat, snaží se být aktivní.

Obecně prospěšní dobrovolníci hovořili také o podobných významech jako je zapojení se do světa, aktivní podíl na dění, aktivita a angažovanost. Důležitý pro ně byl dobrý pocit z jejich činnosti, člověk si prostřednictvím dobrovolnictví tříbí vlastní hodnoty, zjistí tak, že jsou důležitější věci, než si myslel. Dobrovolnictví je pro ně také symbolem pomoci někomu a obohacení vlastního života, takováto činnost je smysluplná.

Dovolila jsem si jmenované osobní významy dobrovolníků rozdělit do dvou skupin dle jejich orientace. První skupina zahrnuje významy související přímo se samotným dobrovolníkem, pojmenovala jsem ji „JÁ“, druhá skupina naopak směřuje vně, do okolního světa a společnosti, proto jsem ji nazvala „SVĚT“. Níže nabízím její znázornění.

Obr. 4.7 Význam dobrovolnictví pro vzájemně prospěšné dobrovolníky

Vzájemně prospěšní dobrovolníci

„JÁ“

Součást života

Pocit naplnění

„SVĚT“

Dát něco, co jsem neměl

Dát kousek sebe

Předat informaci

Poslání

Náprava světa

Zdroj: [Autorka]

Obr. 4.8 Význam dobrovolnictví pro obecně prospěšné dobrovolníky

Obecně prospěšní dobrovolníci

„JÁ“

Dobrá pocit

Smysluplnost

Obohacení života

Třibení hodnot

„SVĚT“

Zapojení se do světa

Aktivní podíl na dění

Angažovanost

Pomoc druhému

Propojenost

Zdroj: [Autorka]

V případě vzájemně prospěšných dobrovolníků převládla orientace vně, co se týče významu dobrovolnické činnosti pro dobrovolníky samotné. V oblasti obecně prospěšného dobrovolnictví byly obě kategorie mnohem více vyrovnané. Přeci jen ale i v tomto případě převládla orientace na vnější svět a společnosti. Význam činnosti, kterou dobrovolníci aktivně vykonávají je spíše orientovaný na okolní svět a společnosti než na dobrovolníky. Převážně pro dobrovolníky tedy jejich činnost znamená aktivitu spojenou se společností jako celkem.

Kdo mě ovlivnil jako dobrovolníka? – „Příběh dobrovolníka“

V této části, která se týká esejí, jako individuální výpovědi dobrovolníka, bych ráda nastínila jakýsi příběh dobrovolníka. Téma eseje, které bylo dobrovolníkům zadané, chtělo zjistit tento příběh, a troufnu si říci, že svůj účel splnilo.

Jak popisují v celé empirické části je vliv vrstevníků a rodiny na dobrovolnictví mladých lidí silný. Tento vliv musí být podpůrný, aby dobrovolníky motivoval, utvrzoval je v jejich počínání a vnímali dobrovolnictví jako činnost smysluplnou. Eseje v podobě

příběhů, které jejich autoři o sobě napsali, pomohly dotvořit a potvrdit jednak výroky zaznělé při diskuzích a také výsledky výzkumů na toto téma, které ve své práci uvádím. Tuto část své práce bych proto ráda věnovala analýze esejí a vytvořím zde příběh dobrovolníka vzájemně prospěšné a následně obecně prospěšné oblasti dobrovolnické činnosti. Eseje byly také použity při analýze fokusních skupin, kdy byly doplňující metodou mého výzkumu. Ráda bych jim zde zároveň, jako materiálu cenných dat, věnovala prostor pro samostatnou analýzu.

Nejprve uvedu příběh vzájemně prospěšného dobrovolníka. Bylo až podezřelé, jak byly tyto příběhy podobné. Téměř se shodovaly. První impulz dobrovolníci směřují ke svým zájmům (viz citáty níže):

D1: „Když jsem byla malá, hrozně ráda jsem chodila na různé kroužky, nejvíc mě bavil oddíl vodních sportů. Pořád jsem někde chtěla být a sportovat.“

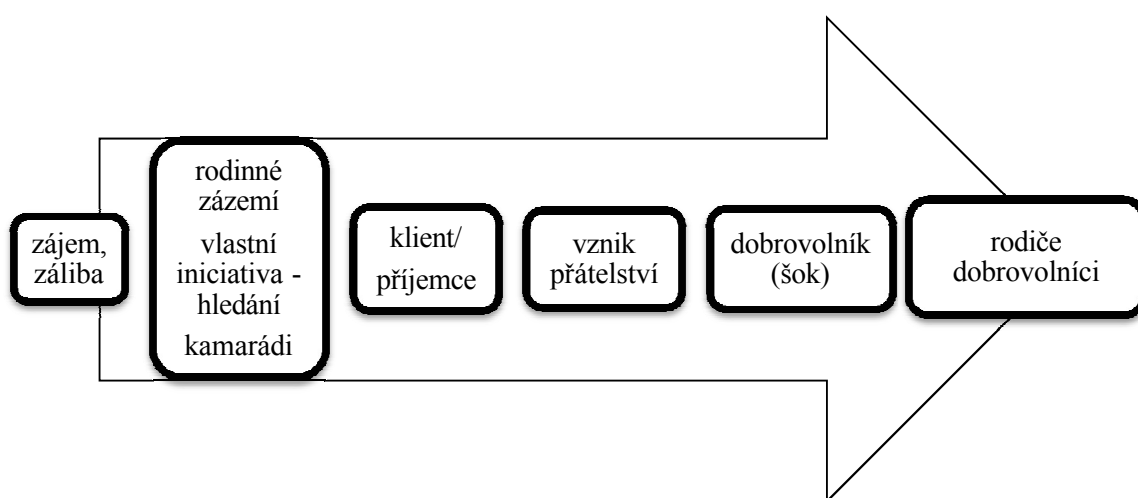
A1: „Asi ve druhé třídě jsem hledal kroužek, do kterého bych mohl chodit, líbil se mi turistický oddíl. Hledal jsem a našel jsem.“

Zájem o danou oblast byl sice důležitý, ale bez rodiny by pravděpodobně nemohl být zrealizován. Dobrovolníci popisují vliv rodiny jako podpůrný a reflektují ho, dokonce hovořili také o uznání jejich činnosti ze strany rodičů a vštěpování altruistických hodnot rodiči. Dobrovolníci vzájemně prospěšné oblasti do své dobrovolnické činnosti „dorůstali“, pokud hovořili o tomto procesu, tvrdili, že si uvědomovali, co pro ně jejich vedoucí jako pro děti dělají, vedoucí se pro ně stali vzory v dobrovolnické činnosti. Jejich uznání se ještě zvýšilo v okamžiku, kdy se sami stali vedoucími, najednou se jejich role změnila, cítili se zodpovědní a práci svých vzorů viděli v celé její šíři. Pokud nehovořili přímo o vedoucích, jednalo se vzor takřikajíc „z oboru“, kteří je inspirovali svým přístupem a kterých si vážili pro to, co dělají. Hnacím motorem pro ně byla zpětná vazba dětí, která jim dávala pocit, že v nové roli obstáli. Příkladem je následující citát:

B1: „Co je pro mě uspokojením? Že se vrátíte například z víkendové akce a předáváte děti rodičům a slyšíte, jak se maminka zeptá: Co jsi dělal? A dítě do ní začne hučet. Pak vím, že jsem svou úlohu splnil a jsem i já spokojený.“

Zde bych si dovolila znázornit hlavní linii příběhu dobrovolníka z obecně prospěšné oblasti, příběh se v případě těchto dobrovolníků odehrával takto:

Obr. 4.9 Příběh vzájemně prospěšného dobrovolníka

Zdroj: [Autorka]

Pokusím se nyní slovně popsat výše uvedený příběh. Dobrovolníci hovořili o zájmu, který je následně dovedl k jejich činnosti. Za podpory rodičů, kteří jim aktivitu nebo oblast zájmu povolili a podporovali je při ní, kamarádů, kteří je aktivitě přivedli nebo jim o ní řekli, a díky vlastnímu hledání žádané aktivity, se stali klienty konkrétní organizace. V těchto organizacích si našli přátele a vytvořili si tak silnou vazbu na činnost, organizaci i další členy. Kroužek, oddíl nebo tábor se pro ně postupně stal něčím, co k nim patří, ne pouhým místem zábavy, ale stal se jejich součástí. Proto, když dosáhli věku, kdy již nemohli organizaci navštěvovat jako děti, rozhodli se pro pokračování. Ovšem jejich role se změnila, stali se těmi, k nimž vzhlíželi a těmi, kdo jim ony zážitky dopřával. Zpočátku to pro ně byl šok, najednou si přestali hrát a měli zodpovědnost. Zpětná vazba dětí, o jejichž zábavu a volný čas se teď starali oni, jim byla hnacím motorem a inspirací,

podpořila je stejně jako vlastní rodina. Podpora rodiny se zintenzivňovala a rodiče několika dobrovolníků se stali dobrovolníky po vzoru vlastních dětí.

Jak vypadá příběh dobrovolníka v oblasti obecně prospěšné? Tento příběh se liší zejména v momentu, kdy dobrovolníci do své činnosti „nedorostli“ jako dobrovolníci v oblasti vzájemně prospěšné, ale nazvala bych tento moment momentem „dospění“ do dobrovolnické činnosti. Tito dobrovolníci vyrůstali v rodině, kde bylo dobrovolnictví podporováno.

E2: „Pokud mě něco v mém směřování ovlivnilo, pak to bylo zázemí v rodině, kde jsme se snažili podporovat charitu - nejen finančními příspěvky, ale také například odvozem starého oblečení do emauz nebo vánočního cukroví bezdomovcům. Maminka také nevyhazovala nikdy přebytečné potraviny jen tak do popelnice, ale nechávala je vedle v pytlíku pro bezdomovce.“

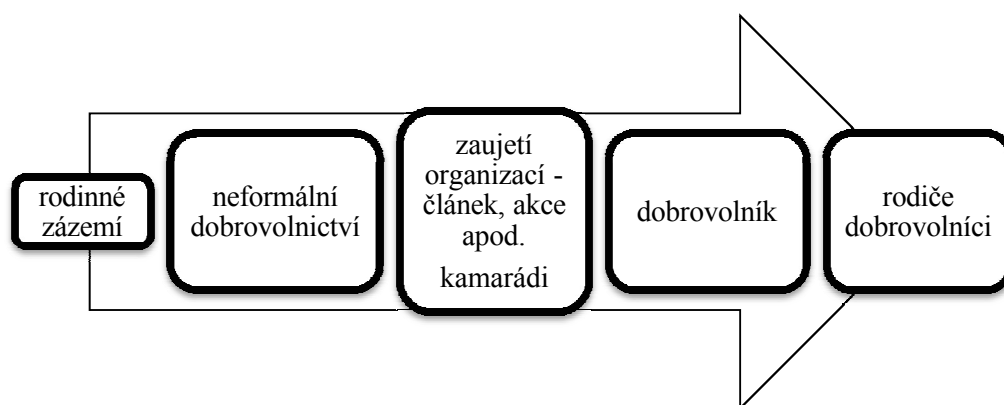
Podpora byla různá od dárcovství až k samotné činnosti v rodině. Od dobrovolníků vzájemně prospěšných se tedy neliší zázemím, ale způsobem, jakým ke své činnosti došli. V obou skupinách bylo dobrovolnictví v rodinách různou mírou zakotveno. Tato skupina byla však specifická v tom, že všichni ve svých esejích uvedli rodinné zázemí a jeho kladný vztah k dobrovolnictví obecně. Silně zde reflektovali hodnoty, které jim byly rodinou předány. V jejich příbězích je tedy vliv rodiny považován za zjevný a viditelný. Mnohem více si ho uvědomovali v oblasti podpory hodnot. Také uváděli, že právě podpora rodiny je motivovala a utvrzovala v jejich činnosti.

Objevil se zde také vliv školy a kamarádů, o kterém psali. Svě vzory spatřovali zejména v osobnostech, které se v dané oblasti jejich dobrovolnického zájmu, objevovali.

G2: „Mým vzorem se hned na počátku stala právě ředitelka českého UNICEFu Pavla Gomba.“

Dobrovolníci z obecně prospěšné oblasti zprvu popisují své dobrovolnické aktivity jako spontánní, patřící do sféry neformálního dobrovolnictví, a které byly spoje s oblastí, o níž měli zájem. Následně je inspirovala samotná organizace, která v této oblasti působila, a proto se rozhodli připojit se k ní. Stali se z nich „profesionální“ dobrovolníci. V případě této skupiny byla jejich vlastní iniciativa mnohem výraznější, kdy hledali organizaci, která jim umožní dělat to, co je zajímavá. Vzájemně prospěšní dobrovolníci v organizacích vyrostli a zůstali v nich v jiných rolích. Tito dobrovolníci byli zaujati články, akcí konkrétní organizace, lidmi z dané oblasti. Jejich příběh by se dal nastínit takto.

Obr. 4.10 Příběh obecně prospěšného dobrovolníka

Zdroj: [Autorka]

V obou skupinách byl vliv rodičů a dětí oboustranný příběhy dobrovolníků vytváří nejen dobrovolnictví děděné z generace rodičů na vlastní potomky, ale také opačný vývoj. Tento fakt se objevil v příbězích obou skupin sepsaných v esejích, které mi dobrovolníci poskytli. Ačkoli jsou cesty k samotné činnosti různé, ve svém cíli se protínají v dobrovolnickou činnost.

Jeden z dobrovolníků v závěru své eseje uvedl toto: „*Jsem rád, že dělám dobrovolnickou činnost. Jsem na sebe hrdej.*“

5 Závěry výzkumu

Závěry výzkumu celkově vycházejí z předchozí kapitoly, kde jsem provedla dílčí vyhodnocení, které již odpovídalo na stanovené výzkumné otázky. Pro připomenutí znovu uvádím jejich znění:

1) Jakou roli hrají rodiče a rodina v dobrovolnictví mládeže?

2) Jakou roli v dobrovolnictví mládeže hraje vliv vrstevníků?

3) Jak mládež ve věku od 20 do 24 let vnímá dobrovolnictví, jaký má pro dobrovolníky jejich činnost význam? Jak se význam liší mezi vzájemně a obecně prospěšnými dobrovolníky?

Podotázky:

4) Jaké jsou zkušenosti mládeže ve věku od 20 do 24 let s dobrovolnictvím?

5) Jaké byly důvody volby formy dobrovolnictví pro respondenta?

5.1 Vliv rodičů a rodiny na dobrovolnictví mládeže

V obou skupinách dobrovolníků byla zjištěna zakotvenost dobrovolnictví v nejbližší rodině, tzn. u rodičů, sourozenců, prarodičů. Ve skupině vzájemně prospěšného dobrovolnictví byli dobrovolníky častěji rodiče, v oblasti obecně prospěšného se dobrovolnictví objevovalo více po lineární linii, tzn. mezi sourozenci. U obou skupin se však výskyt v rodině ukázal. Z tohoto faktu, lze tedy usuzovat, že se dobrovolnictví už od dětství s dobrovolnickou činností setkávali a přicházeli s ním do kontaktu.

V průběhu života se z nich stali také dobrovolníci. Rodina má stěžejní roli v primární socializaci v životě jedince, kdy ho vychovává a vštěpuje mu hodnoty. Dle Musicka a Wilsona (Musick, Wilson, 2008) se právě děti z prostředí, kde se o dobrovolnictví hovoří, častěji dobrovolníky, než děti, které v takovém prostředí nevyrostají. Dalším vysvětlením „dědičnosti“ dobrovolnictví je tzv. přejímání rolí, kdy děti pokračují v dobrovolnictví rodičů, zdědí ho doslova. V mém výzkumu se takováto přímá vazba neukázala, v jednom případě byla matka vedoucí oddílu, stejně jako následně její syn, ale nebyla to matka, která syna k této činnosti přímo dovedla. Jak však uvedl Rossi (Rossi, 2001 in Musick, Wilson, 2008), přejímání rolí nemusí nutně plynout z dobrovolnictví rodičů, postačí postoje rodičů ke komunitě a pomoci ostatním mimo vlastní rodinu.

Ačkoli je socializace a přejímání rolí od sebe těžké oddělit, protože spolu úzce souvisejí, je přejímání rolí ve smyslu právě postojů a hodnot rodičů důležitějším faktorem v inklinaci a dědění dobrovolnické činnosti. Tento závěr se mi potvrdil, důležitá byla právě podpora rodiny v dobrovolnictví mládeže, kdy rodiče nemuseli být nutně dobrovolníky také. Prostor rodiny, v němž se účastníci fokusních skupin bylo otevřené k pomoci ostatním, dárcovství a filantropii všeobecně. Přestože uváděli účastníci, že jejich rodiče nejsou dobrovolníky, ihned podotkli, že pravidelně přispívají na sbírky a podporují je v jejich činnosti.

Tyto skutečnosti dokládá také výzkum *Family influence on volunteering intention and behavior among Chinese adolescents in Hong Kong* autorů Lawa a Sheka (Law, Shek, 2009).

Autoři stejně jako Music a Wilson (Musick, Wilson, 2008) kladou silnější důraz na přenos (předávání) hodnot než nápodobu rodiny v oblasti dědičnosti dobrovolnictví a vlivu rodiny na dobrovolnictví mládeže. V tomto ohledu bych ale ještě ráda zmínila bod 4) Nápodoba rodiny dobrovolnického chování dospívajících. Tento fakt se v mé práci ukázal jako významný, dědičnost v rodině se prokázala v opačném směru, kdy děti přivedli své rodiče k dobrovolnické činnosti, nebo své sourozence, vliv na rodiče byl však silnější. O

tomto faktu hovoří nejen Law a Shek (Law, Shek, 2009), kdy dobrovolnictví člena rodiny, přivede k dobrovolnictví dalšího člena. O oboustranné „dědičnosti“ dobrovolnictví pojednává také Pospíšilová ve svém článku Dobrovolnictví v kontextu životní dráhy dobrovolníků (Pospíšilová, 2010), kdy dle jejího zjištění mohou děti povzbudit dobrovolnictví rodičů třemi různými způsoby, jednak se zájmy rodiny odvíjí od zájmů dětí, za druhé děti vtáhnou do svých aktivit své rodiče, děti přináší nové informace apod., a tím svým rodičům otevrou nový svět a perspektivy. V mém výzkumu rodiče děti do svých aktivit „zatáhly“ nebo je k nim přivedly.

Přenos statutu dle Musicka a Wilsona (Musick, Wilson, 2008) ve své práci prokázat nemohu, jelikož jsem socioekonomický status rodičů nezjišťovala. Je však pravděpodobné, že rodiče účastníků mého výzkumu budou mít vyšší vzdělání, vzhledem k tomu, že respondenti byli vysokoškolští studenti.

Stěžejní informace je, že rodinné prostředí se vztahem k dobrovolnické činnosti a filantropii obecně ovlivňuje budoucí dobrovolnické chování mládeže. Výsledky uvedených výzkumů jsou v souladu s výsledky mé vlastní práce.

5.2 Vliv vrstevníků na dobrovolnictví mládeže

V obou skupinách o dobrovolnictví účastníků jejich vrstevníci ze školy a mezi kamarády vědí. Vyvstal zde však rozdíl v názoru na jejich aktivitu mezi střední a vysokou školou.

Musick a Wilson (Musick, Wilson, 2008) ve své knize hovoří o vlivu vrstevníků jako o důležitém faktoru z hlediska sekundární socializace v životě jedince, v tomto období je také důležitým vlivem škola. Názor vrstevníků je pro dospívajícího člověk velice důležitý. I tato skupina se vedle rodiny a školy podílí na formulaci hodnot a postojů mladého člověka. Může se proto stát, že negativní přístup ze strany právě této skupiny ohrozí konkrétní aktivitu jedince, v tomto případě dobrovolnickou činnost.

Účastníci obou skupin se s negativním přístupem k dobrovolnictví setkali na střední škole, kdy jejich spolužáci často vyjadřovali nepochopení této činnosti. Dobrovolníky to ale nijak neodradilo od jejich činnosti, důvodů bylo několik – negativní ohlasy nebyly tak silné a časté; byli o své činnosti tak přesvědčeni, že tento přístup jejich přesvědčení nijak nezměnil; nebo se obklopovali mimo školu vrstevníky/kamarády, kteří takový názor nesdíleli. Zejména důležité bylo přesvědčení o tom, co dělají a podpora ze strany přátel. S tímto postojem se setkávali po čas střední školy, na vysoké škole nikdo již jejich činnost nesnižoval. Vysokoškolsky vzdělaní lidé jsou častěji dobrovolníky (Frič, Pospíšilová a kol., 2010), proto je jejich pochopení pro tuto činnost častější. Tyto údaje se vztahují k lidem s ukončeným vysokoškolským vzděláním. Ve věkové skupině, kterou jsem pro svou práci zvolila já, se jedná převážně o studenty s ukončeným bakalářským vzděláním, nebo před jeho ukončením. Lze tedy považovat tyto respondenty taktéž za vysokoškolsky vzdělané. Vliv vrstevníků a zejména blízkých kamarádů je zejména podpůrný, obecně v těchto skupinách, ve kterých se dobrovolníci pohybují, panuje pozitivní přístup k dobrovolnictví. Nikdo z přátel ani vrstevníků dobrovolnickou činnost nesnižuje ani neodsuzuje. Vliv kamarádů na dobrovolnickou činnost se tedy také ukázal jako jeden z důležitých faktorů, kdy přátelství a společné vzpomínky přiměli dobrovolníky k dobrovolnické činnosti (založení vlastního tábora, taneční skupiny, vedoucí skautského oddílu), nebo to byl právě kamarád/ka, kdo přivedl dobrovolníka k dobrovolnictví. Dobrovolníci si v rámci organizací, v nichž působí, často vytváří přátelské vazby, toto je doménou především vzájemně prospěšné oblasti dobrovolnictví, jak fokusní skupiny ukázaly. Přátelské vztahy se však vytvořili i u dobrovolníků ze skupiny obecně prospěšného dobrovolnictví.

Kamarádi tedy dobrovolnickou aktivitu svých kolegů podporují, jsou ochotni jim pomoci, ale dobrovolníci se z nich většinou nestávají, pokud již nejsou aktivní v této oblasti jinde. Negativní vliv ze strany spolužáků střední školy se na dobrovolnictví účastníků fokusních skupin neodrazil, naopak pozitivní a otevřený přístup ze strany vrstevníků je pro ně podpůrný a motivující. Naopak Bělohávková (2010) ve své diplomové práci uvádí „strach a reakci okolí“ (Bělohávková, 2010: 75) jako jednu z bariér

dobrovolnictví v případě mladých lidí. Autorka se zabývala věkovou skupinou dobrovolníků od 16 do 19 let. Tento věk je charakteristický pro střední školu a názor vrstevníků je pro mladé velmi důležitý. I v tomto ohledu je mnou zjištěný rozdíl mezi přijímáním dobrovolnictví na SŠ a VŠ patrný. Stejnou bariéru reportovali i účastníci mého výzkumu. Dokladem je citát vypůjčený od uvedené autorky:

„Vojta (SS): “Když se na to kouknu, tak vidím spoustu lidí, co znám a vim, že ty by do toho určitě nešli kvůli tomu, že prostě přátelé by se s nima pak nechtěli tolik bavit a todlecto...““ (Bělohávková, 2010: 75)

Vliv rodiny ve smyslu pozitivního přístupu a podpory dobrovolnictví se zdá důležitější pro rozhodování o dobrovolnické činnosti, než vliv vrstevníků. Z odpovědí účastníků by pravděpodobněji měla rodina silnější vliv na ukončení nebo nezačátek jejich dobrovolnických aktivit.

5.3 Vnímání dobrovolnictví mládeží ve věku od 20 do 24 let, význam činnosti pro dobrovolníky, rozdíl mezi vzájemně a obecně prospěšnými dobrovolníky

Jak dobrovolníci vnímají svou činnost? Samozřejmě, že celkově pozitivně, jinak by se této činnosti věnovali. Dobrovolnictví je pro ně součástí života, něco, co k nim patří. Skrze svou aktivitu se snaží předat něco dál, svým svěřencům anebo společnosti jako celku. Snaží se svým počínáním k něčemu přispět, ať už hovořili o tom, že se cítí propojení se světem skrze dobrovolnictví nebo chtějí ovlivnit budoucí život dětí, se kterými spolupracují. Dobrovolnictví vnímají jako činnost smysluplnou, mají z ní dobrý pocit, cítí se potřební, někde skrze svou aktivitu patří a stanou se tak součástí skupiny, společenství. Jejich aktivita je pro ně koníčkem, ale od zálib v pravém smyslu se liší tím, že v dobrovolnictví hraje důležitou roli zodpovědnost, zálibám se mohou věnovat, když chtějí, dobrovolnictví ne, to dělají pro druhé, nerozhodují se tedy pouze podle sebe. Dobrovolnictví je pro ně spojení příjemného s užitečným, kdy mohou získat nové

zkušenosti a kontakty, uplatnitelné pro budoucnost, otevírají se jim skrz jejich činnost nové perspektivy a pohled na daný problém, udělají takto něco pro sebe, ale zároveň mohou pomoci druhým. Dobrovolnická činnost je pro ně zdrojem energie a také je nabíjí pocitem štěstí spojeným se zadostiučiněním.

Zároveň se ale občas cítí nedoceněni, a to ne ve smyslu nějakých odměn, ale reakcí okolí, společnosti. Vnímají, že jsou často považováni za neprofesionály, kdy panuje předsudek, že pokud dotyčný za svou práci není finančně odměňován, dělá ji jako své hobby a není dostatečně kompetentní. Obecně mají dojem, že je dobrovolnictví společností nechápáno dostatečně dobře, kdy jsou stále ještě považovány za podivíny, kteří dělají něco zadarmo, snaží se něco změnit, agitovat, jsou aktivisty apod. S tímto přístupem a vnímáním společnosti ale bojují a snaží se ho změnit. Jednak svým otevřeným přístupem, kdy rádi sdělí informace o své činnosti, předají kontakty, nebo poradí, ale tento postoj zauímají k takovým lidem, kteří projeví zájem. Jsou si však vědomi částečné ztráty svých ideálů, s nimiž do své aktivity šli, kdy dojde ke střetu s realitou, která je dost často jiná. Dobrovolnictví nikomu nevnucují, ani na svou činnost nijak zvlášť neupozorňují, a to také z toho důvodu, že tuto činnost považují za zcela samozřejmou. Někdy jsou ale zklamaní také přístupem samotných neziskových organizací, kdy se v nich necítí dobře, organizacím vytýkají nedostatečně promyšlenou práci s dobrovolníky týkající se jejich využití a celkové komunikace s nimi. Takový přístup ze strany organizací může mít za následek odchod dobrovolníka a jejich kapacitní nedostatek vůbec.

Skupina dobrovolníků vzájemně prospěšné oblasti dobrovolnictví svou činnost vnímá silněji jako součást jejich osobnosti. Na organizaci, ve které působí, si vytvořila silnou vazbu. Vnímání dobrovolnictví v této skupině je mnohem více zaměřeno osobně z hlediska vazeb a odpovědností za konkrétní činnost nebo cílovou skupinu. Oproti tomu dobrovolníci obecně prospěšné oblasti dobrovolnictví vidí v této činnosti více příležitost k získání kontaktů, dobrovolnictví vnímají více s ohledem na vlastní prospěch, aniž by si to možná uvědomovali, hledají zde také význam, který bude mít tato činnost pro ně samotné. Z fokusních skupin vyplynulo, že dobrovolníci z oblasti vzájemného dobrovolnictví

považují dobrovolnictví za osobní záležitost častěji než dobrovolníci obecně prospěšní. Zároveň se odkryl náhled na dobrovolnictví v těchto skupinách, v přeneseném slova smyslu, byli dobrovolníci obecně prospěšné oblasti ve své dobrovolnické činnosti „zištní“ a pragmatičtí, zatímco vzájemně prospěšní dobrovolníci „nezištní“, na vlastní prospěch, na to, co by z té či oné aktivity mohli mít, důraz či ohled nekladli.

V tomto ohledu lze dobrovolníky vzájemně prospěšné oblasti dobrovolnictví a obecně prospěšné rozdělit na dva typy dle Pospíšilové a Friče (Frič, Pospíšilová a kol., 2010). Autoři ve svém výzkumu zjistili dva typy dobrovolníků nebo spíše dobrovolnictví obecně, kolektivní vzorec dobrovolnictví (tradiční) a reflexivní vzorec dobrovolnictví. Pro každý typ je dobrovolnictví charakteristické z několika perspektiv. Jednak se liší stylem participace, motivací, sociálním kapitálem, organizací dobrovolnictví, kulturní rámcem dobrovolnictví, společenskou hodnotou a podporou dobrovolnictví.

Pro vzájemně prospěšné organizace je typický kolektivní vzorec dobrovolnictví vyznačující se dlouhodobou, stabilní participací. Fokální skupina dobrovolníků vzájemně prospěšné oblasti byla charakteristická dlouhodobou aktivitou v rámci jedné organizace. Motivaci neboli vnímání vlastní činnosti členy fokální skupiny charakterizovaly normativní a altruistické pocity jako např. zlepšit svět, chápání své činnosti jako poslání, udělat něco pro druhé apod. Jak respondenti uváděli, často si v organizaci, v níž působí, vytvořili přátelské vazby, je zde silně zakotven sociální kapitál, na organizaci, komunitu i další členy mají silné vazby. Dle Pospíšilové a Friče (Frič, Pospíšilová a kol., 2010) se jedná o organizace hierarchicky uspořádané, „domácky“ řízené, o hierarchii účastníci nehovořili, avšak onu „domáckost“ řízení svými tvrzení podpořili. Pro tuto oblast je také dle Friče a Pospíšilové (Frič, Pospíšilová a kol., 2010) charakteristický kolektivismus. Společenská podpora je z pohledu autorů charakteristická reziduálním přístupem, kdy je dobrovolnictví považováno za doplňujícím nebo naopak kompenzačním prvek ve společnosti.

Naopak obecně prospěšné organizace charakterizují autoři pomocí reflexivního vzorce dobrovolnictví. „Styl dobrovolnické participace je v tomto vzorci krátkodobý, nestabilní, odpojený od členství v OOS“ (Frič, Pospíšilová a kol., 2010: 41), dle odpovědí dobrovolníků oblasti obecně prospěšného dobrovolnictví mohu toto tvrzení potvrdit. Tito dobrovolníci byli sice charakterističtí rozmanitými zkušenostmi v dobrovolnictví, jelikož působili v mnoha organizacích a na různých dobrovolnických pozicích, ale jejich činnost nebyla stabilní pro jednu organizaci. Egoistická až požitkářská motivace jim byla taktéž blízká, jak jsem je již nazvala výše, dovolila bych si o této skupině dobrovolníků hovořit jako o zjištěných, kdy jim jde předně o jejich zájem nebo cíl, kterého prostřednictvím nebo pomocí organizace a dobrovolnictví, chtějí dosáhnout. Důsledkem fluktulace mezi organizacemi jsou také povětšinou slabé vazby na organizace a její členy, vztahy jsou dle autorů spíše instrumentální povahy, jsou nástrojem k dosažení cíle. Příkladem egoistické motivace byla tvrzení jako například získat nové zkušenosti, získat nové kontakty, spojit příjemné s užitečným (zde egoistický záměr není příliš silný). Kulturní rámec dobrovolnictví popsaného reflexivním vzorcem dobrovolnictví je individualistický, i v mém výzkumu se ukázali dobrovolníci obecně prospěšné oblasti (které řadím pod reflexivní vzorec) jako individualisté. Společenská hodnota tohoto vzorce je považována autory za společensky preferovanou hodnotu, kdy je dobrovolnictví žádoucí a uznávané.

5.4 Zkušenost mládeže ve věku 20 – 24 let s dobrovolnictvím

Obě skupiny dobrovolníků byly charakteristické dlouhodobou dobrovolnickou činností. Jejich doba působnosti jako dobrovolníků se pohybovala v případě vzájemně prospěšného dobrovolnictví od 3 do 8 let, v případě obecně prospěšného dobrovolnictví od 2 do 9 let.

Z hlediska působení v oblastech dobrovolnictví se skupiny lišily. Dobrovolníci vzájemně prospěšné oblasti dobrovolnictví byli úzce zaměřeni, řekněme. Celou svou dobrovolnickou historii zasvětili zpravidla jedné organizaci, když tedy pominu ad hoc zapojování se do veřejných sbírek apod. Ve „svých“ organizacích vyrostli, z dětí se stali

instruktoři, vedoucí, trenéři. Na druhou stranu ale mají k těmto „mateřským“ organizacím velice silný vztah, založený na společných přátelích, zážitcích aj. Jsou osobami na svém místě díky tomu, že jsou součástí historie konkrétní organizace, znají velice dobře její činnost, mají zkušenosti z obou stran (příjemce/poskytovatel). Lze je proto považovat za osoby zkušené.

Dobrovolníci z oblasti obecně prospěšného dobrovolnictví byli charakterističtější větší mírou fluktuace mezi různými organizacemi. Tímto způsobem se jim podařilo načerpat různé zkušenosti, jejich činnost je také dlouhodobá, jak uvádím výše, pohybuje se od 2 do 9 let. I oni se zapojovali do veřejných sbírek. V dobrovolnických organizacích působili na různých pozicích, pracovali v terénu, byli v přímém kontaktu s klienty organizace, vykonávali administrativní činnost pro organizaci, podíleli se na přípravách benefičních akcí, workshopů a dalších událostí konkrétní organizace. Na rozdíl od dobrovolníků z oblasti vzájemné prospěšnosti získali rozmanitější zkušenosti s více organizacemi, oblastmi dobrovolnictví, i pracovní zkušenosti, které mohli často v budoucím životě uplatnit.

5.5 Důvody volby formy dobrovolnictví

Dobrovolníci, kteří se účastnili fokusních skupin svou činnost vykonávali v organizacích. Organizovanost jejich aktivit byla v některých případech nutná pro jejich činnost (založit o. s., aby mohli pořádat tábory, založit taneční skupinu), jindy pro ně byla prostředím pro jejich činnost (skautský oddíl, vodácký oddíl, Člověk v tísni, o. p. s.). Svou činnost vykonávají v organizacích jako oficiální dobrovolnickou činnost, mají možnost tak poznat fungování organizace, povinnosti, které s chodem organizace a konkrétní činností souvisejí. Skrze organizace se také sdružují s lidmi, od kterých se mohou něco naučit, nebo těmi, pro které chtějí svou činnost vykonávat.

Jaký byl důvod volby působení v oblasti vzájemné nebo obecně prospěšné oblasti dobrovolnictví? O těchto motivech a důvodech jsem již ve své práci hovořila dříve. Pro

všechny dobrovolníky to byl především jejich zájem o danou oblast. V případě vzájemně prospěšné skupiny byla důvodem předchozí zkušenost, kdy se povětšinou přenesli z jedné role do druhé. Vyrostli v organizacích, do kterých zprvu docházeli jako děti a bylo pro ně automatické pokračovat. Jako dobrovolníci tedy zůstali ve vzájemně prospěšné oblasti. Vedle této oblasti se ad hoc zapojovali také do činností z oblasti obecné prospěšnosti, jejich hlavním polem působnosti však zůstalo vzájemně prospěšná oblast.

Důvodem dobrovolníků obecně prospěšné oblasti byl taktéž zájem o danou oblast, která se pohybovala v rozmezí sociálních služeb, církevních organizací, ochrany životního prostředí, lidských práv a dalších. Tyto všechny oblasti spadají do obecné prospěšnosti, proto volili právě tuto oblast. O dobrovolnících z této skupiny nevím o jejich působnosti v organizacích ve vzájemně prospěšných organizacích.

Oběma skupinám byla daná oblast a organizace osobně blízká, proto vyhledávali přímo tu konkrétní organizaci, ve které působí, myslím, že primárně nepřemýšleli o tom, zda chtějí dobrovolničit v oblasti obecně nebo vzájemně prospěšné, ale spíše o tom, co chtějí dělat. Svůj zájem jsem v této práci cíleně zaměřovala na jejich dobrovolnictví organizované, věřím však, že všichni tito dobrovolníci jsou aktivní také neorganizovaně v oblasti tzv. sousedské výpomoci. Jak sami, říkali, je to v nich a svou činnost považují za samozřejmou.

6 Závěr

Dobrovolnictví nabízí mladým lidem (i lidem všeobecně) spoustu možností, ze kterých si každý může vybrat svůj kousek. Záleží na důvodu a cíli, který mladého člověka k této činnosti přivede. Nelze zcela jednotně shrnout, co dobrovolnictví pro mladé lidi znamená, motivů a významů je skutečně spousta. Já jsem se své práci pokusila nejen najít společné hodnoty, ale také označit momenty, v nichž se mladí lidé různí.

Pro samotné dobrovolnictví je důležité nejen znát onen důvod a cíl, ale také mít pro tuto činnost podporu vlastní rodiny i okolí v podobě přátel a dalších vrstevníků. Není třeba žít ve společnosti dobrovolníků, ale vidět pozitivní přístup společnosti a snažit se změnit ten negativní. O dobrovolnictví nikoho nelze přesvědčit, ale je důležité o něm hovořit, seznamovat společnost s touto činností, upozorňovat na ni a argumentovat s těmi, kteří ji nechápou, povětšinou právě z toho důvodu, že ji neznají.

Tato práce mi poskytla mnoho poznatků o dobrovolnictví, pomohla mi vidět dobrovolnictví z úhlu pohledu těch, kteří se jím zabývají dlouhodobě. Dobrovolníci, s nimiž jsem měla tu možnost hovořit, a kteří mi byli ochotni o své činnosti povídat i psát, mi přinesli velmi zajímavé podněty a obohatili nejen moji práci, ale také mysl. Povídání s nimi bylo příjemné a příjemné bylo také vidět, co pro ně jejich činnost znamená, „proč něco dělají zadarmo“.

Jak řekla jedna z dobrovolnic: *„To je ta občanská společnost. Kdyby si každý dělal jen to, co je jeho práce a povinnost, tak by se prostě nedělo nic. To by se těm lidem mělo říct, že většina aktivit, který jsou už dneska institucionalizovaný, tak vlastně začaly tím, že prostě pár nadšenců jelo a začalo prostě na Šumavě čistit lesy nebo opravovat židovský hřbitovy.“*

7 Seznam použitých zdrojů:

Literatura:

- Austin, R. B. 1964. „Volunteering as a fiction of induced social forces.“ *The Journal of Social Psychology*, vol. 62, 57-64.
- Bělohávková, J. 2010. *Dobrovolnictví mladých lidí*. Nepublikovaná diplomová práce. Praha: FHS UK.
- Cnaan, R. A., Amrofel, L. 1994. „Mapping volunteer activity.“ *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, vol. 23, 335 - 351.
- Cnaan, R. A., Handy, F., Wadsworth, M. 1996. „Defining who is a volunteer: Conceptual and empiric considerations.“ *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, vol. 25, no. 3, 364 – 383.
- Cowlishaw, S., Evans, L., McLennan, J. 2008. „Families of rural volunteer firefighters.“ *Rural society*, vol. 18, no. 1, 17-25.
- Definice mírových sborů. [Online]: Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/M%C3%ADrov%C3%A9_sborny> [cit. 28. října 2012].
- Dekker, P., Halman, L. 2003. *The Values of Volunteering. Cross-Cultural Perspectives*. New York: Kluwer Academic/ Plenum Publishers.
- Dobrovolnická cena Křesadlo. [Online]: Dostupné z: <<http://www.hest.cz/hestia/dobrovolnicka-cena-kresadlo/>> [cit. 21. října 2012].
- Dobrovolnictví, jeho definice. [Online]: Dostupné z: <<http://www.adra.cz/projekty/projekty-v-cr/dobrovolnictvi-kamerou/dobrovolnictvi>> [cit. 21. října 2012].
- „Evropský pas dovedností“ [Online]: Dostupné z: <http://ec.europa.eu/ceskarepublika/press/press_releases/11_1050_cs.htm> [cit. 20. října. 2012].
- Frič, P. a kol. 2001. *Dárcovství a dobrovolnictví v České republice. Výsledky výzkumu NROS a AGNES*. Praha: Agnes.

- Frič, P., Angelovská, O., Goulli, R. 2009. *Revitalizace a konsolidace neziskového sektoru v ČR po roce 1989*. Praha: Agnes.
- Frič, P., Pospíšilová, T. 2011. *Sekundární analýza dat z výzkumu: Vzorce a hodnoty dobrovolnictví*. Podkladová studie. Praha. Nepublikovaný rukopis.
- Frič, P., Pospíšilová, T. a kol. 2010. *Vzorce a hodnoty dobrovolnictví v české společnosti na začátku 21. století*. Praha: AGNES.
- Frič, P., Vávra, M. 2012. *Tři tváře komunitního dobrovolnictví: neformální pomoc, organizovaná práce a virtuální aktivismus*. Praha: AGNES.
- Gavora, P. 2000. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido.
- Guizzardi, L. 2008. „Those Decent Fellows! Social Capital and Young Adult Volunteers.“ *Polish Sociological Review*, vol. 164, 383-400.
- Handbook on Non-Profit Institutions in the System of National Accounts. [Online]: Dostupné z: <http://unstats.un.org/unsd/publication/seriesf/seriesf_91e.pdf> [cit. 20. října 2012]
- Hendl, J. 2005. *Kvalitativní výzkum*. Praha: Portál.
- Hustinx, L., Lammertyn, F. 2004. „The Cultural Basis of Volunteering: Understanding and Predicting Attitudinal Differences Between Flemish Red Cross Volunteers.“ *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, vol. 33, no. 4, 548–584.
- Keller, J. 2009. *Nejistota a důvěra aneb K čemu je modernitě dobrá tradice*. Praha: Sociologické nakladatelství (Slon).
- Kramer, M. W. 2011. „Toward a communication model of volunteer socialization.“ *Communication Monographs*, vol 78 (2), 233-255.
- Law, B. M. F., Shek, D. T. L. 2009. „Family influence on volunteering intention and behavior among Chinese adolescents in Hong Kong.“ *Adolescence*, vol. 44, no. 175, 665 – 683.
- Luping, W. 2011. „Motivations for Youth Volunteer Participation: Types and Structure – An Analysis of Interviews with Twenty-Four Young Volunteers.“ *Chinese Education & Society*, vol. 44 no. 2/3, 176-192.
- Morgan, D. L. 2001. *Ohniskové skupiny jako metoda kvalitativního výzkumu*. 2. vydání. Boskovice: Nakladatelství Albert.

- Musick, M. A., Wilson, J. 2008. *Volunteers. A Social Profile*. Bloomington: Indiana University Press, 221 - 237.
- Mustillo, S., Wilson, J., Lynch, S.. M. 2004. „Legacy Volunteering: A Test of Two Theories of Intergenerational Transmission.“*Journal of Marriage and Family*, vol. 66, no 2, 530-541.
- Müller, K. 2003. *Češi a občanská společnost. Pojem, problémy, východiska*. 2. vydání. Praha: Triton.
- Nenga, S. 2009. "It's Not YOUR Community": Examining the Communities Youth Form Through Volunteering. *Conference Papers–American Sociological Association, 1*.
- Peace Corps. Fast Facts. [Online]: Dostupné z: <<http://www.peacecorps.gov/about/fastfacts/>> [cit. 28. října 2012].
- Peace Corps. Mission. [Online]: Dostupné z: <<http://www.peacecorps.gov/about/mission/>> [cit. 28. října 2012].
- Policy Agenda on Volunteering in Europe P. A. V. E. Working towards a true legacy for EYV 2011. [Online]: Dostupné z: <http://www.eyv2011.eu/images/stories/pdf/EYV2011Alliance_PAVE_copyfriendly.pdf> [cit.20. října 2012].
- Pospíšilová, T. 2010. „Dobrovolnictví v kontextu životní dráhy dobrovolníků.“ *Lidé města*, číslo 12, 2010, 1.
- Pospíšilová, T. 2011. *Grassroots Volunteering: Definitions, Concepts and Themes*. Agora CE, o.p.s.
- Program Evropské unie Mládež v akci. [Online]: Dostupné z: <<http://www.mladezvakci.cz/informace-o-programu/o-programu-mladez-v-akci/>> [cit. 1. prosince2012].
- Putnam, R. D. 1993. *Making Democracy Work: civic transitions in modern Italy*. Princeton: Princeton University Press.
- Satelitní účet neziskových organizací - popis. [Online]: Dostupné z: <http://apl.czso.cz/nufile/SUNI.pdf> [cit. 28. prosince 2012]

- Satelitní účet neziskových organizací. [Online]: Dostupné z: http://apl.czso.cz/pll/rocenka/rocenka.indexnu_sat [cit. 11. listopadu 2012].
- Skovajsa, M. a kol. 2010. *Občanský sektor*. Praha: Portál.
- Statistika počtu nestátních neziskových organizací v letech 1990 – 2012. [Online]: Dostupné z: http://www.neziskovky.cz/data/stat_NNO_tabulka_1990_2012txt12780.pdf [cit. 27. října 2012].
- Strom, R. D., & Strom, S. K. 1994. „Grandparent volunteers in the school: Building a partnership.“ *Journal Of Instructional Psychology*, vol. 21, no. 4, 321 - 335.
- Strauss, Anselm, Juliet Corbinová. 1999. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Boskovice: Albert
- Wilson, J. 2000. „Volunteering.“ *Annual Review Of Sociology*, vol. 26, no. 1, 215 – 240.

Zákony

- Zákon č. 198/2002 Sb., o dobrovolnické službě.

Webové stránky:

- <http://www.cev.be/>
- www.czso.cz
- www.dobrovolnik.cz
- <http://www.e-cvns.cz/>
- http://ec.europa.eu/ceskarepublika/index_cs.htm
- www.hest.cz
- <http://www.nicm.cz/>
- <http://www.nidm.cz/>
- www.msmt.cz
- <http://www.soc.cas.cz>
- <http://www.socioweb.cz>
- <http://www.vyzkum-mladez.cz/>

8 Seznam obrázků, tabulek a grafů:

Obrázky:

Obr. 2. 1. 1 4 charakteristiky dobrovolnictví dle Dekkera a Halmana

Obr. 2. 4. 1. Dělení dobrovolnictví z hlediska času

Obr. 4. 1

Obr. 4. 2

Obr. 4. 3 Vnímaní dobrovolnictví ze strany spolužáků a přátel

Obr. 4. 4 Co vzájemně prospěšné dobrovolníky na jejich činnosti štve

Obr. 4. 5 Co obecně prospěšné dobrovolníky na jejich činnosti štve

Obr. 4. 6 Ztráty vzájemně prospěšných dobrovolníků v případě ukončení dobrovolnické činnosti

Obr. 4. 7 Význam dobrovolnictví pro vzájemně prospěšné dobrovolníky

Obr. 4. 8 Význam dobrovolnictví pro obecně prospěšné dobrovolníky

Obr. 4. 9 Příběh vzájemně prospěšného dobrovolníka

Obr. 4. 10 Příběh obecně prospěšného dobrovolníka

Tabulky:

Tab. 2. 3. 3. 1 Počet nestátních neziskových organizací v ČR mezi lety 1990 – 2012

Tab. 2. 3. 3. 2 Procentuální zastoupení formálních (organizovaných) dobrovolníků dle věku (2009)

Tab. 2. 3. 3. 3 Průměrný počet dobrovolně odpracovaných hodin dle věku

Tab. 2. 4. 1. Pravidelnost a stabilita dobrovolnické činnosti

Tab. 2. 4. 2 Mezinárodní klasifikace neziskových organizací

Tab. 3. 1. 1 Dobrovolníci vzájemně prospěšné dobrovolnické činnosti - přehled

Tab. 3. 1. 2 Dobrovolníci vzájemně prospěšné dobrovolnické činnosti – přehled

Tab. 4. 1 o zakotvenosti dobrovolnictví členů rodiny (nezahrnuje dobrovolnictví rodičů, k němuž je dovedly děti)

Tab. 4. 2 Motivy/důvody pro působení v dobrovolnické organizaci v případě dobrovolníků z oblasti vzájemně prospěšného dobrovolnictví

Tab. 4. 3 – motivy/důvody pro působení v dobrovolnické organizaci v případě dobrovolníků z oblasti obecně prospěšného dobrovolnictví

Grafy:

Graf 2. 3. 3. 1 Nárůst počtu nestátních neziskových organizací v ČR mezi lety 1990 – 2012.

Graf 2. 4. 1 Rozdělení neziskových dle jejich funkcí, které plní

Graf 2. 4. 2 Dělení dobrovolnické činnosti

Seznam zkratk:

CEV = European Volunteer Centre

ČR = Česká republika

EU = Evropská unie

ICNPO = INTERNATIONAL CLASSIFICATION OF NONPROFIT ORGANIZATIONS

MŠMT = Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

NICM = Národní informační centrum pro mládež

NIDM = Národní institut dětí a mládeže

NPISNA = Non-Profit Institutions in the System of National Accounts

OOS = Organizace občanské společnosti

OSN = Organizace spojených národů

VŠ = vysoká škola

SŠ = střední škola

USA = Spojené státy americké

YFEU = Fórum mládeže EU

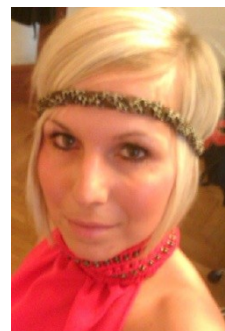
9 Medailon autorky

Aneta Ježová

(narozena 22. července 1986 v Litomyšli)

Vystudovala tříletý bakalářský obor Studium humanitní vzdělanosti na Fakultě humanitních studií Univerzity Karlovy.

Dále pokračovala na Fakultě humanitních studií v navazujícím magisterském programu Studium občanského sektoru.

V lednu roku 2011 začala pracovat jako projektový manažer v Oddělení hodnocení projektů OP LZZ a IOP na Odboru strukturálních fondů Ministerstva vnitra ČR, její prací bylo hodnocení podaných žádostí grantových a individuálních projektů v rámci operačních programů Lidské zdroje a zaměstnanost a Integrovaného operačního programu.

Od února 2012 až do současnosti působí v příspěvkové organizaci Ministerstva práce a sociálních věcí ČR, konkrétně ve Fondu dalšího vzdělávání, p.o. Je projektovým manažerem Odboru projektové kanceláře, řídí individuální projekt „Vzdělávání uchazečů o zaměstnání v oblasti socioekonomických kompetencí“, který vznikl na základě strategického zadání MPSV a vychází z Národní strategie finančního vzdělávání Ministerstva financí ČR z roku 2010. Projekt je realizován v rámci OP LZZ od července 2012.

Dále je externím projektovým manažerem individuálního projektu „Optimalizace sítě zdravotních a sociálních služeb“, který je realizován v rámci OP LZZ. Tento projekt vznikl na základě Memoranda o spolupráci mezi Ministerstvem práce a sociálních věcí ČR a Ministerstvem zdravotnictví ČR v dubnu roku 2011.

10 Projekt diplomové práce

Jméno studující/ho: Aneta Ježová

UČO: 74866486

Rok imatrikulace na katedře: 2009

Název předchozí bakalářské (magisterské) práce: Pohled na výchovu dětí v mateřských školách (Demonstrace na dvou vybraných mateřských školách).

Název práce: Dobrovolnictví mládeže - zkušenosti, vnímání a role rodiny a vrstevníků v dobrovolnictví

Anglický název práce: Volunteering of young people – experiences, feelings (or perception) and the role of family and peers in volunteering

Vedoucí diplomové práce: Mgr. Tereza Pospíšilová, M. A., Ph.D.

Krátká anotace práce (max. 5-10 řádků): Práce bude kvalitativním výzkumným šetřením dobrovolnictví mládeže. Bude se zajímat o zkušenosti mládeže ve věku od 15 do 24 let s dobrovolnictvím a postoj mládeže k dobrovolnictví a také vnímání dobrovolné činnosti cílovou skupinou. Jedním z hlavních cílů práce bude zmapování role rodičů, rodiny a vrstevníků v dobrovolnictví mládeže.

1. Základní charakteristiky tématu, cíl práce a jeho zdůvodnění (čím student chce dosavadní znalosti rozšířit), lze uvést hlavní cíl i dílčí cíle. (rozsah 1000 znaků)

Dobrovolnictví je nezbytnou součástí občanského sektoru a s ním spojených neziskových organizací. Dobrovolnictví je definováno jako „svobodně zvolená činnost, konaná ve prospěch druhých bez nároku na odměnu“¹⁴. Bez alespoň minimálního podílu neplacené, tedy dobrovolné práce by neziskové organizace velice těžko fungovaly, pokud vůbec ano.

Dobrovolnictví bude pro teoretickou část práce rozděleno do dvou kategorií: organizované (formální) a individuální (neformální). Formální neboli organizované dobrovolnictví je dobrovolnou činností konanou pro určitou organizaci nebo skrze organizaci. Neformální neboli individuální dobrovolnictví je charakteristické pomocí ze strany jednotlivce.

Mládež bude definovaná věkem v rozmezí od 15 do 24 let. Cílem práce bude zmapovat tuto skupinu prostřednictvím organizací, v nichž se dobrovolníci vyskytují. Respondenti budou vybráni ze dvou oblastí dobrovolné práce. První oblast bude zahrnovat vzájemně prospěšné organizace (sportovní, kulturní, vzdělávací a zájmové). Druhá oblast se zaměří na veřejně prospěšné organizace (pomáhající a sociálně zaměřené).

Práce by mohla být přínosem pro dobrovolnické organizace a centra jako určitá pomůcka při získávání dobrovolníků a také zpětnou vazbou od této věkové skupiny pro ně. Na základě analýzy navrhnu zásady pro získávání a oslovení mladých dobrovolníků, které by zohlednily vlivy rodiny a vrstevníků na dobrovolnictví mládeže.

2. Výzkumné otázky, které v práci budete řešit. (nebo stanovené hypotézy)

Hlavní výzkumné otázky:

¹⁴ http://www.dobrovolnik.cz/d_coje.shtml - staženo dne 5.6.2010.

1. Jakou roli hrají rodiče a rodina v dobrovolnictví mládeže?

2. Jakou roli v dobrovolnictví mládeže hraje vliv vrstevníků?

Podotázky:

1. Jaké jsou zkušenosti mládeže ve věku od 15 do 24 let s dobrovolnictvím?

Práce bude svým charakterem kvalitativním výzkumem. Bude se tedy zabývat výzkumnými otázkami začínající slovy: proč, jaké/-ý, které apod. První výzkumná otázka bude zaměřena na zkušenosti respondentů s dobrovolnictvím.

2. Jak mládež ve věku od 15 do 24 let vnímá dobrovolnictví?

Na základě bezprostřední anebo zprostředkované zkušenosti bude zjišťováno, jak mládež dobrovolnictví vnímá. Je si vědoma, co vše dobrovolnictví zahrnuje? Jak o dobrovolnictví přemýšlí, co pro ni dobrovolnictví znamená? Proč je pro ni atraktivní? Kolik času je ochotna věnovat ve prospěch dobré věci? Jakou roli hraje ve vnímání dobrovolnictví rodina, tj. vzor chování rodičů, přání rodičů, hodnoty rodičů, sociální kontakty rodičů (nebo širší rodiny). Jakou roli hrají vlivy spojené s vrstevníky?

3. Jaké byly důvody volby formy dobrovolnictví pro respondenta?

Proč respondent volí spíše formální/neformální způsob dobrovolné činnosti? Proč a jak volil dobrovolnou činnost pro veřejně nebo vzájemně prospěšnou organizaci? Jak je příslušná forma dobrovolné činnosti respondentem vnímána? Jakou roli hraje ve volbě formy dobrovolné práce rodina, tj. vzor chování rodičů, přání rodičů, hodnoty rodičů, sociální kontakty rodičů (nebo širší rodiny). Jakou roli při volbě formy dobrovolné práce hrají vlivy spojené s vrstevníky?

3. **Metodologický postup**, jaké metody a jaké techniky budou v práci použity. (rozsah 1000 znaků)

V diplomové práci budou použity metody kvalitativního výzkumu. První metodou budou focus groups. Pro práci budou uskutečněny celkem 2 skupiny o 5 až 7 účastnících (tj. mládež provozující dobrovolnou činnost jednak ve veřejně prospěšných organizacích a jednak ve vzájemně prospěšných organizacích). Další metodou bude analýza dokumentů. Analyzovaným dokumentem bude esej o délce cca 2 až 3 normostrany na téma role rodiny a vrstevníků v dobrovolné činnosti mládeže. Výzkumná otázka týkající se vlivu rodiny bude – pokud se to ukáže jako realizovatelné - hlouběji zkoumána také pomocí hloubkových rozhovorů se členy rodiny, kde se dobrovolnictví vyskytuje alespoň u jednoho dospělého a jednoho dítěte.

Metoda focus groups je zvolena z důvodu získání názorů mládeže na dobrovolnictví, jejich vnímání, náhled apod. Diskuze odkryje nová témata, podněty apod. Forma eseje je zvolena pro získání informací, které by respondenti nemuseli chtít sdělovat v diskuzi, ne každý se chce bavit o své rodině ve skupině neznámých lidí. Na diskuzi by mohl mít tak vliv stud, neochota mluvit o své rodině, zkreslení informací na základě reakcí diskutujících apod. Hloubkové rozhovory jsou zvoleny kvůli hlubšímu zaměření na rodinu a získání podrobnějších informací o jednotlivých respondentech.

4. **Osnova práce**, rozdělení do jednotlivých kapitol a podkapitol se stručnou charakteristickou jejich obsahu.

1. Úvod – uvedení do tématu a představení cíle práce, představení výzkumných otázek a struktury práce

2. Teoretická část

2.1. Dobrovolnictví obecně: formy dobrovolnictví – jejich popis, charakteristika; stručně programy a projekty na podporu dobrovolnictví realizované dobrovolnickými centry a organizacemi v ČR – příklady (organizace Hestia, o. s., Agnes, NROS); význam dobrovolnictví pro občanskou společnost

2.2 Dobrovolnictví mládeže: a) dobrovolnictví mládeže v ČR – fakta (podíl mladých lidí na dobrovolnících, dobrovolnické programy pro mládež; b) různé vlivy na dobrovolnictví mládeže (vzdělání, studium versus zaměstnání); c) vlivy rodiny a vlivy vrstevníků na dobrovolnictví mládeže (na základě rešerše zahraniční odborné literatury)

3. Metodologie – metodika empirické části diplomové práce (popis zvolených metod; popis logiky výběru výzkumného vzorku)

4. Empirická část

4.1. Dobrovolnictví mládeže ve věku od 15 do 24 let – jeho vnímání, zkušenosti s dobrovolnictvím, formy, jež jsou zastoupeny

4.2. Vliv rodiny a rodičů na dobrovolnictví mládeže ve věku od 15 do 24 let

4.3 Vliv vrstevníků na dobrovolnictví mládeže ve věku od 15 do 24 let

5. Závěr – zhodnocení, odpovědi na výzkumné otázky

Seznam použité literatury a zdrojů

Přílohy

5. Časový harmonogram prací

září 2010 – prosinec 2010 – četba a zpracování dostupných zdrojů, seznámení s existujícími výzkumy, projekty a programy podporujícími dobrovolnictví mládeže (ve věku od 15 do 24 let), sepsání teoretické části diplomové práce

leden 2011 – únor 2011 – 2 focus groups (plánování, realizace, analýza focus groups)

březen 2011 – duben 2011 – eseje (plánování, realizace, analýza esejí) + hloubkové rozhovory (plánování, realizace, analýza)

květen 2011 – srpen 2011 – souhrnná analýza, dopsání diplomové práce

září 2011 – odevzdání diplomové práce

6. Předběžná bibliografie k tématu včetně zahraniční, alespoň 5 nejdůležitějších titulů k tématu a způsobu jeho zpracování; u všech titulů je nutné uvést stručnou anotaci na 3-5 řádků.

- Bergerová, M., Červenková, R. 2005. Obyčejní lidé dělají neobyčejné věci. Praha: Portál pro Hestia - Národní dobrovolnické centrum.

Informační brožura o sdružení Hestia - Národní dobrovolnické centrum, o. s.

- Disman, M. 1993. Jak se vyrábí sociologická znalost. Praha: Karolinum.

Učebnice metodologie. Popisují strukturu kvantitativního i kvalitativního výzkumu

- Frič, P. a kol. 2001. Dárcovství a dobrovolnictví v České republice: (výsledky výzkumu NROS a Agnes) Praha: NROS, Agnes.

Shrnuje výzkum uskutečněný v letech 1999-2000 organizacemi AGNES a NROS. Popisuje jednak dárcovství a jednak informuje potenciální dárce, státní sektor i veřejnost o stavu dobrovolnictví v ČR.

- Hendl, J. 1999. Úvod do kvalitativního výzkumu. Praha: Karolinum.

Kniha popisuje kvalitativní metody sběru dat, kódování, vyhodnocování dat a interpretaci dat získaných kvalitativním výzkumem.

- Kolektiv autorů. 2001. Dobrovolníci v neziskových organizacích. Praha: ICN - Informační centrum nadací a jiných neziskových organizací.

Kniha vznikla ku příležitosti Mezinárodního roku dobrovolníků. Seznamuje se systémem práce s dobrovolníky v neziskovém sektoru.

- Křivohlavý, J. 1994. Mít pro co žít. Praha: Návrat domů.

Kniha pojednává o smyslu života – mít pro co žít. Jedním ze smyslů života se může stát také dobrovolnictví. Souvisejícím tématem se smyslem života je také žebříček hodnot, který každý máme.

- Novotný, M. 2003. Dobrovolnictví středoškoláků: Manuál pro učitele, zaměstnance neziskových organizací a volnočasových klubů a další zájemce o to, jak udělat dobrovolnictví zajímavé. Praha: Hestia, 2003.

Autoři projektu se dělí o nové zkušenosti a postřehy, které díky realizaci projektu vyvstaly. Jedná se o projekt z roku 1999 dobrovolnického centra Hestia, které se zapojilo do programu Gabriel NROS – zaměřený na rozvoj filantropie mladých lidí.

- Pospíšilová, T. 2001. „Dobrovolnictví v kontextu životní dráhy dobrovolníků“. Lidé města 12, 2010,1.

Článek se zabývá dobrovolnou činností v průběhu života dobrovolníků. Sleduje význam dobrovolnictví pro život dobrovolníků, vázanost k životním etapám, dobrovolnou činnost v rodině atd.

- Smith, David Horton et al. 2006. A dictionary of nonprofit terms and concepts. Bloomington: Indiana University Press. - Elektronický zdroj NK ČR

Tento slovník definuje více než 1200 termínů a konceptů uplatňujících se v výzkumech a teoriích neziskového sektoru. Pojednává také o důležitosti asociací, občanské angažovanosti, filantropii, dobrovolnictví atd.

- Šormová, L. 2006. Dobrovolnictví. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí.

Kniha se zaměřuje na dobrovolnictví ve zdravotnických a sociálních službách. Měla by být příručkou pro snadnější a rychlejší orientaci v systému dobrovolnictví

- Tošner, J. 2004. „Dobrovolníci v sociálních službách jako test kvality péče“. Sociální péče 3 (5).

Článek o významu dobrovolnictví v sociálních službách

- Tošner, J., Sozanská, O. 2006 Dobrovolníci a metodika práce s nimi v organizacích. Praha: Portál.

Kniha by měla být pomůckou neziskových organizací v získávání dobrovolníků.

- Zajíc, J. 2004. Dobrovolníci, vzdělávání a výchova ve škole i mimo školu. Sborník z konference Kroměříž 2004. Kroměříž: Hestia-Národní dobrovolnické centrum, Klub UNESCO Kroměříž a Česká rada dětí a mládeže Kroměříž.

Jedná se o příspěvky k tématu dobrovolnictví mládeže ve školách i mimo školu z konference v Kroměříži v roce 2004.

- Zákon č. 198/2002 Sb. o dobrovolnické službě

7. **Diplomové práce k tématu**, seznam magisterských a doktorských prací, které byly k tématu obhájeny na UK, případně oborově blízkých fakultách či vysokých školách.

- Ambrožová, K. 2009. YMCA v České republice – dialog mezi principy dobrovolnictví a profesionality. Nepublikovaná diplomová práce. Praha: FHS UK.
- Ptáčková, K. 2002. Dobrovolnictví jako forma druhého životního programu. Nepublikovaná bakalářská práce. FSV UK.
- Voldánová, I. 2003. Dobrovolnictví a identita. Nepublikovaná bakalářská práce. FSV UK.

Elektronické zdroje:

- www.dobrovolnik.cz - Frič, P., Význam dobrovolnictví v moderní společnosti.
- www.hest.cz
- <http://www.msmt.cz> - Rada Evropské unie, Usnesení Rady a zástupců vlád členských států zasedajících v Radě o společných cílech pro dobrovolné činnosti mládeže, Brusel, 15. listopadu 2004.
- www.schody-lbc.net - Rada IAVE (2001): „Všeobecná deklarace o dobrovolnictví“.